

I. 90 104

బె బు లి

(6 అంకముల నాటకము)

క ర్త :

కోటగిరి వేంకటకృష్ణరావు

(గంపలగూడెము కుమారజమిందారుగారు)

మొదటి కూర్పు: 1000

చే జ వా డ :

ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాల (లిమిటెడ్) యందు,

క. కోదండరామయ్యగారిచే

ముద్రింపబడియె.

౧౯౨౫.

కాపీరైటు.]

[వెల ౧—౦—౦.]

III

ప్రంకితము

శ్రీ

శాంతమూర్తియు - సదసద్వివేకియు
నాశ్రేయోభిలాషియు - స్వర్గవాసియు

నాబావగారును

నగు

శ్రీ రాజా కమదన మేకటహరుమంత

జగన్నాథ గావుగారి

దివ్యపాదముల కీ బెబ్బులినాటకము

సమర్పించి

కృతార్థుడ నగుచున్నాడను

—కొలగిరి మేకటకృష్ణరావు,

గ్రంథకర్త.

12

12

12

విజ్ఞప్తి

ఈచరిత్ర రూపకమున నిదివఱకే ఎలుపురు కవులచే రచింపఁ బడినను బంధుప్రోత్సాహంబున నేనుగూడ వ్రాయవలసివచ్చెను. గ్రంథము పూర్తియైనర్చి యిప్పటి కయిదువత్సరములైనను నసివార్యములగు కార్యములచే నింతదనుకఁ బ్రకటింపఁజాలనైతిని. ఈగ్రంథముయొక్క మొదటివ్రాతప్రతి పోయియుండఁజేఁ బూర్వముకప్పుడు ప్రదర్శనము నిమిత్తము శ్రీ మైలవరము బాలభారతీసమాజమువా రాపోయిన శుద్ధప్రతినుండి వ్రాసికొనిన ప్రతినిబట్టి ముద్రింపి వలసివచ్చుటయు, ముద్రణ మొకవారము లో పూర్తియైనరంపవలసి వచ్చుటయు, ముద్రణసమయమున నేను చెంతనుండుట తటస్థింపక పోవుటయు, గారణములుగ గ్రంథమునం దచ్చటచ్చటఁ గనుపించు పొరబాటులు ద్వితీయముద్రణమున సవరింపఁగలను. ఇందలి హైదరుజంగు చాత్రయొక్క భాగమును ప్రదర్శనమున హిందీభాషలోనికి మార్చుకొననగును. గుణదోషములఁ జర్చించుభారము సుధీలోకమునకే వదలుచున్నాను.

ఇట్లు,

బుధజన విధేయుడు,

కోటగిరి వేంకటకృష్ణ గావు.

ఈనాటకమున వచ్చు పాత్రలు

1 రంగారావు.
బొబ్బిలి-సంస్థానాధిపతి.

2 వెంగళావు.

3 పాపారావు.

4 చెలికాని వెంకయ్య.

5 దామెర దమ్మన్న.

6 ఇమగంటి సరసయ్య.

7 చిన రంగారావు.

8 మంత్రి.

9 గూఢచారుడు.

10 వెంకన్న.

11 పెద్దన్న.

12 విజయరామరాజు.

13 హైదరుజంగుసాహెబు

14 బూసిదొర.

15 పరిచారకుడు.

శ్రీలు.

16 మల్లమూదేవి-రాజు.

17 రామామణి-దాసి.

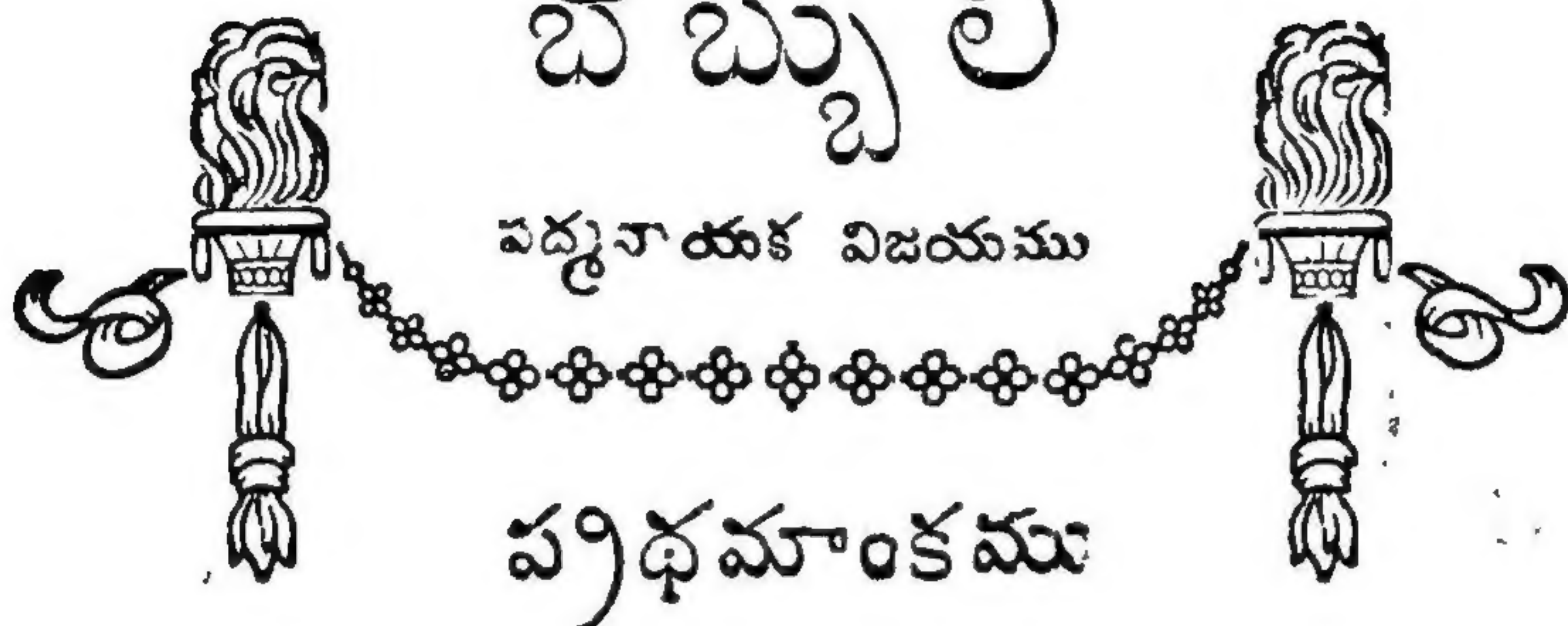
18 వెంకటలక్ష్మి-దాసి.

శ్రీమత్పరదేవతామై నమః

బె బ్బు లి

పద్మనాథక విజయము

ప్రథమాంకము

(శ్రీ రావురంగారావుగారు, వెంగళరావుగారు, తాండ్రపాపయ్యగారు,
ఇనుగంటి నరసయ్యగారు, చెలికాని వెంకయ్యగారు,
దామెర దమ్మన్నగారు, ముత్తి, చారుడు
ప్రవేశింతురు.)

రంగ—చారుడా! తగువా?

చారు—శ్రీరావువంశనీరాకరరాకానిశాకరా! అవధరింపుము. అట్లు
విజయరామరాజు సపరివారంబుగా సాటి సామంతభూపాలుర
కంటే మున్నుండు హైవగు నెదుర్కొని రాణ్యహేంద్రవరపు
మకామునఁ దనకును మనకును గల వైరమెంచి బొచ్చిలిపైఁ
గొండెములఁ గల్పించి వచించి సాహెబుపాదధూళి నాశ్రయించి
ద్వాదశలక్షరూప్యముల—

వెంగ—సరి. ద్వాదశలక్షరూప్యముల లంచముసంగి, కసపుమెసంగి,
ద్విపాదపశువై, తుచ్చ మ్లేచ్చ పాదధూళి మాళిఁ దాల్చి విజయ
రాముడు బొచ్చిలిరాజ్య మిపేక్షించుచున్నాఁడు కాబోలు.
ఈ మగరూపుఁగొనిన యాడుదానికి నా పుంస్త్రవీనుని సాయ
మా? బావా! భయకారణమే.

ఉ॥ ఏమని బైసిమాలి కుల ♦ హీనునిపాదము లాశ్రయించె సం
గ్రామవిహార కేళి రిపు ♦ రాజి భరింపఁగ నిచ్చగించి, ని
ర్ధామముకాదె? క్షత్రియ తు ♦ రుష్కపరాసుదళంబు సాహసో
ద్ధామ పరాక్రమక్రమ ని ♦ తాంతుఁడు వెంగళరాయఁ డల్లినన్.

పాపా—యావద్వృత్తాంతము చారునినోట విననిమ్ము.

రంగా—సేవకా! అనంతరము?

చారు—అటులు లంచ మొసంగి బొబ్బిలిరాజ్యము రంగారాయమండ
లేశ్వరునుండి యెడపఱచి తన కర్పించునట్లు సాహేబుచే గత్తి
యెత్తి యల్లాసాక్షిగఁ బ్రతినఁగైకొనినాడు.

పాపా-ఆఁ!

తే॥ గీ॥ రావు రంగావనీశుండు ♦ బ్రతికియుండఁ
బాపరాయనికంతానఁ ♦ బ్రాణముండ
వీర వెలమాణ్య మింత జీ ♦ వించియుండ
బొబ్బిలి గెల్చుపోటరి ♦ పుట్టియున్న.

వెంగ—సేవకా! కత్తియెత్తి యాప్రతిజ్ఞచఱచినాడు. తాటాకు చప్పు
శృకుఁ గుందేళ్ళు వడఁకవు. మంత్రాలకుఁ జింతకాయలు రాలవు.
పిల్లి శపంబుల కుట్టిత్రాళ్ళు తెగవు. మ్లేచ్ఛప్రతిజ్ఞలకు భరిత
పుత్రులు వెఱవరు. అన్నయ్యా!

ఉ॥ నొంచెదఁ బూసి, హైదరు న ♦ నూనరణాంగణయుక్తవిద్య మా
యించెద సైన్యపంతుల, న ♦ హీనబలోద్ధతి శత్రురాజు ఖం
డించెదఁ దచ్చిరంబును గ ♦ డించెద దేవరవారికి సమ
ర్పించెదఁ బద్మనాయక న ♦ వీన యశఃప్రభ నింతు దిక్కులన్.

తురుష్కుల బెదరింపులకు, క్షత్రియుల యదలింపులకు, బరా
సుల విదళింపులకు బద్మనాయకులు బెదరుదురే?

రంగా—(హైదరు నుద్దేశించి)

మ॥ అవురా! కాలముహత్త్యమెంతటి విష • ర్యాసంబు నీచాత్మకుం
డెవఁడో లంచముమేపినంతనె యుద • గ్రేర్వానుసంధాన సం
భవసంరంభము వెల్లడింతువె భయో • త్పాతంబు లేదిట్టిదు
ర్వ్యవసాయంబుల వెల్పువారికిఁ దృణఃప్రాయంబు లీప్రాణముల్.

నీచాధనూ! నిజయరామా! తురకయో మఱకయో దొరకె.
నీతూరి వెలమదొరల నడఁతునని గేదెతోకసాయమున గోదావరి
నీద యత్నింపకు. ఈసాహే బయ్యలఁగాదు వీరితాతలఁ జూచితిమి.
ఆ పసయుఁ బైటఁబడఁగలదు. ఓరీ! క్షత్రియకులకళంకా!

సీ॥ ప్రక్కబాఁకై హరిం • పదె దుర్ధరోదగ్ర
తాండ్రపాపయ్య ప్ర • తాపవహ్ని
పడకఁబామై వధిం • పదె దుర్నివారోగ్ర
వెంగళరాయ దో • ర్వీర్యపటిమ
హృదయశల్యంబయి • మద మడగింపదె
దామెర దమ్మున్న • ధైర్యలక్ష్మి
గళనిబద్ధాహియై • మలమల మాడ్చదే
చెలికాని వెంకయ్య • యలఘుబలము

తే॥ గీ॥ నీబలుబులనెల్ల పో • నీక నంత
రావు వేంకట శ్రీరంగ • రాయమాలి
వైరిగర్భనిర్భేద దు • ర్వారశాత
హేతిపాతంబు నిను సమ • యించునోరి!

దామె—

చ॥ తన తలఁదన్నినట్టి విను • తప్రతిభాన్వితులౌ నవాబులే
యని మొనఁ బద్మనాయక శ • రాసల దగ్ధశరీరులై బలీ
యని మముమెచ్చియుంట యవఁనాధము హైదరాబంగుమింత్రీ మా
ర్కొన మన ముత్సహింపదని • కొంతుజనించెను రంగరాజుణి!

ధనాశాపాశబద్ధుడై యాత్మవినాశముగూడ నెఱుంగని హైద
రుజంగునకు బుద్ధి యుద్ధ మంద గఱపవలయు. మొత్తముమీద మన
బాహువుల తీట దీఱుదినము ప్రాప్తించినది.

చెలి—దమ్మన్నగారూ! బాహువుల తీటలెగాదు విజయరామునకు
గూడ దిన మాసన్నమైనది. ప్రభూ!

ఉ॥ హైదరుజంగుసాహెబు స ♦ హాయము చేకురెనంచు వంశమ
ర్యాద నతిక్రమించియు దు ♦ రాగతుడైన విరోధిమస్తక
చ్చేదమొనర్తుఁ దొల్ల వధ ♦ సేసెద హైదరు, బూసి దుర్మదో
న్మాదముచూన్పెదన్ సెలవు ♦ మాత్ర మొసంగుము నిర్వహించెదన్ .

కుక్కబలిసి గోనె మోసినట్లు హైదరు మోయరాని భారము
వహించినాడు.

ఇను—దేవా! గుడ్డి కన్న మూసినను తెఱచినను నివ్వరొజనము.
హైదరుజంగు సహాయమున్నను లేకున్నను విజయరాముడు
మనముం దెంత? సెలవొసంగిన బ్రభుకార్య నిర్వహణ ధూర్వ
హుడైన మీబండుగుఁ డొక్కొక్కడ విజయకారణ సమ
ర్థుండు. ఇనుగంటి నర్సారాయ ప్రత్యర్థికంఠలుంఠనక్రియా
సక్త నిశితకుఠార దర్వికరము పూర్వకృత హాలాహల భీకరమై
విజయరాముని కొఱ కెప్పు డెప్పుడని పేరెములఁ బాఱుచు
వారింపరాకున్నది. ఆజ్ఞయే అవశిష్టము.

పాపా—దేశముష్కర తురుష్కాధమా!

సీ॥ బ్రహ్మచమూపతి ♦ వైరివిదారణో

ద్భాసిత కాక్షేయ ♦ పాటవంబు

రుద్రసేనాని ని ♦ ర్ణిద్ర ప్రథితచండ

భండన పాండితీ ♦ మండనంబు

బాలచంద్రుని పరి ♦ పంథిరాడ్లర్వ ప్రి
భంజనోద్దామదోః ♦ ప్రాధిమంబు
భేతాశనాయని ♦ విదలితభేతాశ

వికృమోగ్ర పరాకృమకృషంబు

తే॥గీ॥ నుటచినావేమొ సారాము ♦ మత్తుచేత
వెలమ దొరలకు సాహెబ ♦ య్యలకుఁ గల్లు
తారతమ్యం బెఱుంగవో ♦ నోరెఱుంగని
ప్రతినలాడిన మాముందు ♦ బ్రతుకఁగలవె?

రంగా—బంధుమిత్ర సమంతులారా! మీ మీ పరాకృమాతి శయం
బు లేనెఱుంగనా? అనినటు లాచరింపఁదగుశూరులే యగుదురు.
పిమ్మటి పృత్తాంత మాకర్ణింతము. సేనకా! తదుపరి,

చారు—ప్రభుచంద్రమా! హైదరిస్వదు సొమ్మితిన్న యభిమానముచే
బొబ్బిలివారు తనను జూడరాక నిర్లక్ష్యభావముఁ జూపిరని మాటి
మాటికి మనపైఁ గనలుచు దండతాడితమ హూరగంబురీతి
మండిపడుచు క్షణక్షణము విజయరామునకు బొబ్బిలిఁ గట్టిపె
ట్టెదనని గట్టిపట్టుబట్టి మిట్టిపడుచున్నాడు.

రంగా—రే! మేచ్ఛాధమా! నిజ కౌక్షేయ విక్షేప తృణీకృత విపక్ష
దక్షాక్షీణ దోర్బలశాలియగు రంగారాయక్షమావల్లభునే
యెఱుంగకున్నాడవు. ఓరీ! సజ్జనద్రోహీ!

మ॥ తరమా! కాతరవృత్తి నన్గెలువఁ బం ♦ తంబూని నానంట! పో
తరమేలా? మొగలాయి వెల్మబల భే ♦ దం బెల్లికాన్పించు సం
గరకేళిన్ శలభంబవై పడవె! రం ♦ గారాయ భూమండ లే
శ్వరకోదండ విముక్తదివ్యశర సం ♦ జాతానలజ్వాలలన్.

వాపా—ఓరీ! హైదరా! మేచ్చులు వెలమబిడ్డల పొరుషంబుఁ జవి
చూచి చాలా దినంబులైనది. రా రమ్మ. కాని—

శా॥ కాలుంగూతలఁ గూయఁగా వలదు నా ♦ ల్కంజీల్లు శ్రీతాండ్రపా
పారాయోద్ధత విక్రమక్రమ కళా ♦ పాండిత్య వైశేష్య దు
ర్వారప్రభవమేరికైన మఱలిం ♦ పక్ష రాదు నీవెంత నా
బారి న్నిల్చుట సంభవించిన దృఢ ♦ ప్రాయాన నిర్జింపనే?

వెంగ—అన్నయ్యా! గోళ్లం దీటుదానికి గొడ్డళ్ళు పనియుండదు. ఈ
స్వల్పయుద్ధకార్యమునకు బావగారికి శ్రమయేల? తమ కా
యాసమేల?

మ॥ పనిలే దెవ్వరితోడ నే నొకఁడ దు ♦ ర్వాపార ధౌరేయ దు
ర్జన సంతానముఁ జక్కఁజేతు నిజధై ♦ ర్థసైర్యముల్ చూపి; జం
కన్లు బృందారకు లడ్డవైన విను వెం ♦ గళాయ దోర్వీర్య వ
హ్నిని భస్మిపటలంబుగాఁ గలవు సు ♦ మ్మి శాత్రువారణ్యముల్.

కాన నన్ను సెలవిచ్చి పంపివేయుము, (అని సంరంభముఁ జూపు
చున్నాడు.)

రంగ—తమ్ముడా! శాంతింపుము. చారుడా! పిమ్ముట నేమి
జరిగినది?

చారు—అయ్యా! మనవిచేయనై తిని. ప్రభువుగారు బూసిగారి పేరఁ
దమ్ముడుగారి వివాహము చేరువొటంబట్టి తమ దర్శనమిపుడు
చేయఁజాలనై తిననియుఁ దమరు బొబ్బిలి పరిసరముల కేతెం
చునప్పుడు దర్శింపఁగలననియు వ్రాసి పంపించిన యుత్తరము
విజయరామరాజు దారిలో వార్తావహుని జంపి సంగ్రహించె
ననికూడఁ దెలిసినది.

రంగ—దుర్మార్గుడు! దౌరాత్మ్యమునకు మేరలేకున్నయది. ఆయు
త్తరము బూసిగారి కందియుండుననియు నటులైన హైదరు
జంగునకుఁ గోపమువచ్చినను గప్టముండదనియు నిందనుక ధైర్య

ముతో నుంటినే? సభాసదులారా! వింటిరిగదా! వీడెప్పటి
కైన మన కంటిలోని నలుసే. ఈతూరి వీని దుర్మద మడంచు
టయే కర్తవ్యము.

సీ॥ వార్తావహునిబట్టి ♦ పథమధ్యమందు వ
ధించి యుత్తరము గృ ♦ హించినాడు
ద్వాదశలక్ష రూ ♦ ప్యముల లంచమొసంగి
చెన్నటి తురక లో ♦ గొన్నవాడు
దుష్కార్య మనకుండ ♦ నిష్కారణంబుగ
సాడీలు మనపైని ♦ చాటినాడు
సాహేబు సాహాయ్య ♦ సంపత్తిచే మమ్ము
నుక్కడంపఁ దలంచు ♦ చున్నవాడు

ఆ॥ విజయరాముఁ డేమి ♦ విలయంబొ వీనికి
జగమొలుంగఁ గలదు ♦ జన్యమందుఁ
బద్ధనాయకోగృ ♦ బాహుబలస్ఫూర్తి
కఱకు మొఱకు తురక ♦ సరకు సరణి.

క్షత్రియ సరాక్రమముఁగూడ సీతూరి యెలుంగవలసియున్నది.

సా—బావగారు! ఎఱుగుటకేమున్నది?

సీ॥ లంచ మొసంగియో ♦ వంచక వృత్తితో
యధికారిలోఁగొను ♦ నట్టి ఘనుఁడు
నిరపరాధులపైని ♦ సరకారువారితోఁ
గొండెంబులం గూయు ♦ చుండుమేటి
పితంబున జగ ♦ దేక వీరుడనంచు
మీసాలు వెలివేయు ♦ రోసకాడు
శాత్రువు లేతెంచి ♦ సమరం బపేక్షింపఁ
బిక్కబలముఁ జూపు ♦ పిటికిపంద

గీ॥ హీన మనక పరమనీచ ♦ కృతినినేని
 వైభవాపేక్ష సేయు వృ ♦ ధాభిమాని
 యతిశయోక్తి లేకుండ స ♦ త్యమాను దెల్పి
 నాడను విజయరాము బం ♦ డాల మిదియ.

రంగా—చారుడా! ఇప్పుడు హైద రుద్యమమేమై యుండును?

చారు—దేవా! యుద్ధమునకు సన్నద్ధపడుచు విజయరాముని గలసి
 తమకడ కేదియో ముందుగాఁ దాఱిదూఁ బంప యత్నించు
 చున్నాఁడు.

రంగా—సేవకా! ఇక నీవు వెళ్ళవచ్చును. నీగూఢచార వృత్తియం
 దప్రమత్తుండవై చరింపుము.

చారు—చిత్తము, (అని నిష్క్రమించు చున్నాఁడు)

రంగా—బంధుమిత్రులారా! మన కిప్పుడు కర్తవ్యమేమి?

మంత్రి—కర్తవ్యముకేమున్నది? పరిఖలఁ బరిశీలించి బురుజులఁ బరీ
 క్షించి, యాయుధాగారఁబుల విమర్శించి సైన్యంబుల సిద్ధ
 పఱచి, యప్రమత్తులమై కంటికి తెప్పఁ బోలె బొబ్బిలికొట
 రక్షింప మన యుత్తమ యోధాగ్రేసరుల నియమించి యాహార
 పదార్థంబు వలయునంత పదిలపఱచి నాశయంత్రాసుల శుభ్ర
 పఱచి యుద్ధదీక్షా బద్ధకంఠంబులమై సన్నద్ధపడవలయును.

పాపా—ప్రభువుగారు నామనవిఁ గూడ వినవలయును.

క॥ మునుముందుగ నని చేతకు

మనమే సిద్ధపడుకంటె ♦ మహనీయుడు ద

మ్మనగాను గాయబారము

చనినన్ సామంతునఁ బని ♦ చక్కబడదే.

చక్కబడకున్నను మనను బ్రజలు మెత్తుదు. దాన దుర్యశంబు

లేదు.

రంగ — పాపారాయా! చక్కని తెజ వాలోచించితివి. సామగాన
భేదనడో పాయములు వరుసగఁ బ్రయత్నింపవలయుఁ గాన
రాజునకు నుందు సామమే శ్రేయము. ఇందులకు దత్తున్న గారే
సమర్థులు. ప్రభుకార్య నిర్వహణధూర్వహ! నమ్మనాహ్వయా!
మీరీ సంధికార్యం బెటులేని నెగ్గింపవలయునని ప్రార్థనము.

దామె — స్వామీ! ప్రార్థన కావలయునా! (చిలునగవుతో)

తే॥ గీ॥ తర తరంబుఁ నుండి యిం ♦ దనుక మేము
పొదలుచున్నాము మీ యుష్పఁపులుసుఁ దినుచు
మీరు పెంచినయట్టి శ ♦ రీరమగుటఁ
గలదు తమకిందు సర్వాధి ♦ కార చుధిప!

దేవా! ఈ ప్రాణంబులు భవ దధీనంబులు. ప్రభూత్తమా!
స్వామికార్య నిర్వహణాసక్త సంతోషితాంతరంగుండ నగుచున్నాఁడ
ఆజ్ఞాపింపుము.

రంగ — (ఆనందాశ్రితుల రాబ్బుచు గొఱిలించుకొని) తమ బోటి
ప్రభుభక్తి పరాయణావృతభారతమాతృక యదృష్ట మన
దృశము. మీయట్టి విశ్వాసయోగ్య నానుంతభూపాల సమా
వృతంబైన బాబ్బిలికి జయమే సుస్థిరము. రాజకీయ పరతంత్ర
జ్ఞుడవగు నీకు సంధి విషయంబుల వచింప నవసరమే లేదు. అయి
నను — వినియెదరుగాక! మీరు వినయంబున —

శ్లో॥ హైదరుజేరి కూడదు దు ♦ రాగ్రహమంచు వచించి కోరినక
ద్వాదశలక్ష రూప్యముల ♦ పైకము మేమిడకుండి యుందుమే
త్యాదృశ మంత్రసత్తముఁడు ♦ వైరివచస్థితి నమ్ముటేటి ను
ర్యాద? శరణ్య మొందు కల ♦ దా? యికఁ గంచెయె చేనుమేసినక.

చతుర్విధోపాయంబుల సంధికై ప్రయత్నింపుడు. తమ
వివాహము కడు నేరువొటంబట్టియేగాని మా రాజు

మఱొండుగాదని వచింపుడు. రమ్మనినచో వివాహకార్యము వదలి
యైనను దత్తణము రాగలనని మనవిచేయుడు. ఇచటఁ గార్యసాఫల్య
చిహ్నంబులు గాన్నింపవేని తరువాత బూసిదొరగారింజేరి—

మ॥ పరరాజన్యవచః ప్రచారమల సం • భావించి మీమగత్రి హై
దరు లంచంబు గ్రహించిమా సయి వృధా • దౌష్ట్యంబుఁజూపించి సం
గరరంగంబున బొబ్బిలిం జెనక సం • కల్పించి యున్నాడు; పో
తరు శిక్షించుచు శిష్టరక్షణము క • ర్తవ్యంబటఁచాడవే ?

మఱియుఁ దదుచిత విధివిధానంబుల వర్తింపుము.

దామో—కం॥ బూసికి మృదుతరపదవి
న్యాసవచోనియతిఁ బేర్చి • యావహిలన్ న్యా
యాసక్తిం గలిగించెద
మాసిక తొలఁగన్ రణంబు • మాన్పెద దేవా॥

నాకు సెలవా? (తెరలో)

సెలవై నచో హైదరుజంగుసాహేబుగారి వద్దనుండి వచ్చిన
పరిచారకుని బ్రవేశపెట్టెదను.

రంగా—ఓరీ! అవశ్యము ప్రవేశపెట్టుము. దమ్మన్న గారూ! హైదరు
గారి సందేశము వినిన తరువాతనే తాము దయచేయవచ్చును.

దామో—చిత్తము. (అని కూర్చుండును)

పరి—(ప్రవేశించి) శ్రీరావువంశప్రదీపులకు నమస్కరించుచున్నాడను.
దేహా! ఈయుత్తరంబు హైదరుజంగుసాహేబుగారు తమకందఁ
జేయుమని యాజ్ఞయొసంగిరి. (ఇచ్చును.)

హైదరుగారి వరా! అందుకొని లేఖార్థములు చదువుము.

మంత్రీ—సేవకా ! ఇటు తెమ్ము. (లేఖ నందుకొని)

మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజా రంగారాయ బహద్దరువారికి
హైదరుజంగు సాహెబుగారు వ్రాయించునదేమనఁగః—

మేమీహింసాంతముల కరుదెంచి యిన్ని దివసంబులైనను సరకారు
వారి దర్శనమునకురాని మీప్రభునిర్లక్ష్యస్వభావము చక్కఁగ బోధ
పడినది. మీ రింతటినుండి మా సామంతులుకారు. సామ్రాజ్యప్రభుత్వ
మింక మాకుచు జెల్లదు. ఇక ముందు మిమ్ము బొబ్బిలిప్రభువులుగా
మే మంగీకరింపము. ఈక్షణము బొబ్బిలికొట విడిచి యెందేని లేచి
పోండు. విజయరామరాజును దదధీశుఁగావించుము.

రంగా—

శా॥ ఓరీ ! నైచ్యవచః

గారాదె

పింతుక శాత్రవవాహినీవతుల నొ ♦ ప్పింతుక జయశ్రీలు క
ల్పింతుక బొబ్బిలిరాజ్యలక్ష్మికి విజృంభం ♦ భింతుక రణాంతంబుగాక

పాపా— ఓరోరీ ! నెఱుకుతురకా ! దుర్నివారసముదీర్ణభుజబలాటోప
పాపారాయ గాంగేయ పరిరక్షితంబైన వీరబొబ్బిలిపేరెత్త పా
హసించుచున్నాడవుగా!

మ॥ కనవా? కొవ్వెగడట్టి కన్నుల నెఱుంగక రాకయున్నావె క్కిం
దును మీఁదుక మొగలాయిమంతుల దురుద్యోగంబు విస్పష్టమ
య్యెను సైరింపవు ఐదొనాయక భుజా ♦ హీన ప్రతాపాగ్ర స
హ కోర్కెదవాగ్నికీలలు తురు ♦ ప్పా! మానుచుష్కర్మముల్.

— — — — — ♦ తుం జండ కోదండ వి

— — — — — గుండె మ

దండజ్యానినదంబు బూసిహృదయం ♦ సైర్యంబు భేదింప ను
ద్దండోదగ్గివిచారితారి నయి దో ♦ రర్పంబుఁ జాటించెదన్.

ఇను—మాటిమాటికిఁ బద్మనాయక బాహుబలాహారం బెఱుంగక మిట్టి
పడు హైదరుజుగునకు వినాశనకాలము దాపెనది. ఈక్షత్రియ
మేచ్చ పాశ్చాత్యసైనికదీప్తిపంబును మదీయ నిర్వకానన్యపరా
శ్రమపారావారంబు క్షణంబున ముంచివేయఁగలదు. విజయ
రామకంఠనిర్యదుద్ధిరభారాసరిజ్వాలంబుల, బొబ్బిలి పరిసరంబు
లఁ బ్రవహింపఁజేయ నేని నే ననుగంటి ధర్మరాయండనే? కానీ!
పరిపంధులు కాచికొనుఁడు.

పరి—దేవా! ప్రత్యుత్తరము దయః

రంగ—

సీ॥ అవసరంపేనిఁ జా ♦ నైనఁ జత్తురుగాని
 వెల్మవీరులు కోట ♦ విడువ రనుము
 తనబోటి కోటిస ♦ ర్దారులకేనియుఁ
 బద్ధనాయకులు దు ♦ ర్వారు లనుము
 మాటిమాటికిఁ బొల్లు ♦ మాటలు వెలువరిం
 చినఁ బ్రాణమానముల్ ♦ చెల్లు ననుము
 విజయరామునకు బొ ♦ బ్బిలి నీయఁ బనిలేదు
 చావుఁదప్పించినఁ ♦ జాలుననుము
 తే॥ గీ॥ న్యాయమున నెను దీయ ర ♦ న్యాయమునకు
 బాల్పడఁగఁ బోరు బొబ్బిలి ♦ వారలనుము
 మేవ జేసెదె'గాన ♦ దప్పదనిన
 మేము ♦ సిద్ధమనుము.

కనదంశ

చున్నాను. కీడెంచిగదా మేలెంచవలయును. ఒకవేళ సంధికుదు
రదేని యాచరణీయ మేమి?

వెంగ—రణమే కర్తవ్యము.

చెలి—చచ్చిన జత్తుముగాని కంఠగతప్రాణులమై యున్న గోట వద
లుదుమే?

రంగా—యుద్ధమునందే కృతనిశ్చయమైతిరా?

పాపా—ఆహా! నిస్సందేహముగ.

ఇను—లేకున్న దాతముత్తాత తండ్రిలనుండి కల పద్మనాయకగౌర
వము వినాశమొనర్తుమే?

వెంగ—అన్నయ్యా! చలింపకుడు.

సీ॥ పాశ్చాత్య సైన్యంబు ♦ పంచబంగాళమై
పిక్కబలంబుఁ జూ ♦ పించునట్లు
యవసచమూసమూ ♦ హమ పటాపంచలై
చెడి కాలికిన్ బుద్ధి ♦ చెప్పునట్లు
క్షత్రియవాహినుల్ ♦ గగ్గోలుఁగని మల
మల సమూలంబుగా ♦ మాఁడునట్లు
విమతసేనాని వ ♦ ర్గము నుగ్గునూచమై
వెఱచి మెఱలకుండ ♦ విఱుగునట్లు

తే॥ గీ॥ చేయువాడ సందీపితా ♦ మేయదుర్ని
వారదివ్యశరోద్భూత ♦ వహ్నిచేత
దశదిశావ్యాపితానన్య ♦ విశదయశముఁ
గూర్తు నగ్గిజా! రేచర్ల ♦ గోత్రమునకు.

వెంగళరాయఁ డుద్దండ ప్రచండ కోదండ ద్వితీయుడై భండన
భూమి కవతరించిన, ఛాలాక్షుండేని తేటిచూడలేడని యెఱుంగవా?

పాపా—బావా! రణమే నిశ్చయమగు నంతటి సుదినమే రావలయును
గాని విజయమునకేమి?

చ॥ యవన పరాసుసైనిక మ ♦ హావిషినంబును మద్దనుర్విము
 క్త విశిఖాహత తీక్ష్ణశిఖః ♦ గాలెచ్చద, హైసరునొంచి మించి బూ
 సి విజయరాముఁ జిత్రవధ ♦ సేసెన, నించెద బద్మనాథుక
 ప్రవిమల శాశ్వత ప్రధిత ♦ భాస్వ దనూనయశఃపరంపరల్.

చెలి—క॥ చంపెదము చచ్చెదము చలి
 యంపఁదలంపము నిలింపు ♦ తెదిరించిన ని
 ర్జంపఁగ నేర్తుము పంపిసఁ
 దెంపునఁదెగటార్తుము పగఁ ♦ దీర్తుము రిపులన్.

ఇను—ప్రభువుల కిప్పు డధికంబుగా మనవిచేసిన ముఖప్రీతి వాక్యంబు
 లుగాఁ దోఁపవచ్చును గాని వదలిచూచినఁగాని దేవరవారి రాజ
 బంధు పరాక్రమావిజృంభణము విశదంబుకాదు.

రంగా—అమ్మూడా! వెంగళగాయా! పద్మనాయక సద్వంశ సంభూతుం
 డైనై రేచర్లగోత్రోద్భవుండనగు నేను మాత్రము దురమునకు
 వెనుకంజ వేయుదునా! అం దసన్యసాధారణ ప్రజ్ఞాధురీణుం
 డగు నీయట్టి తమ్ముడే కాక విశేషించి తృణీకృత హరిహర
 బ్రహ్మదులైనట్టి రాజబంధువులుకూడ నన్నుఁ గంటికి తెప్ప
 బోలెఁ గనుఁగొనులుండ లోపమేమి? మఱియు—

చ॥ తెలియును దుర్నివారసము ♦ దీర్ఘసమగ్ర పరాక్రమక్రమో
 జ్వలమగు వీరబాబ్బిలి ప్ర ♦ శస్త్రము దానికి రంగరాయ ని
 శ్చల భుజదర్పసంజనిత ♦ శత్రువినాశన పౌరుషాగ్నికీ
 లలును సహాయమై రణత ♦ లంఘనఁ బూర్ణజయం బొసంగుతన్.

వెండియు యుద్ధవిషయమై మనమిపుడు చేయవలసిన ప్రయత్న
 ము లేమేనియున్నవా యను సంశయ నిర్ధారణము సేయవలయును.

చెలి—దేవా! రణమే నిశ్చయమగునేని శత్రు మార్గమధ్యంబున నున్న
 మన రాజాముకోట సంరక్షణ మత్యవసరము. కతివయసేనా

సహితముగ నచట నెవరేని యోధాగ్రేసరుఁడు కాపుడ వలయును. రాణ్మహేంద్రమునుండి బయలుదేరఁ దీసెనేని విజయ రాముఁడు బూసి నా దారి నే తీసికొనిరాఁగలఁడు. శాత్రువుని గొంతదవ్వున నెదిరించుటయు మనకు మేలే యగునని నాయభిప్రాయము విన్నవించు కొనుచున్నాఁడ.

రంగా—చెలికాని మోకయ్యగారి నుడువులు యథార్థములు. రాజాము సంరక్షణయు నేయుటకుఁ బాపయ్యగారే సమర్థులు. వీరబొబ్బిలి యోధాగ్రేసరులలో నీయన ప్రాపుననే రాజాము సురక్షితమగునని తెలంతును.

ఇను—ఎవరై నను రాజాముకొటను జాగరూకతతో గాపాడవలయును.
పాప—ఔను!

శా॥ చండారాతివరూధిసీవిదళ నో ♦ త్సహంబునకై వైరివే
దండానీకవిదారణోద్యమ పృగేం ♦ ద్రొంబైన పాపయ్య కా
పుండ్ర బొచ్చు లసంభవంబు విమత ♦ వ్యూహంబురాజాము, స్థా
ణుం డేతేఱిన నిల్వరింతు వితతా ♦ నూన ప్రతాపంబునకై.

కాని— (అని సంశయించుచున్నాఁడు.)

రంగా—ఏమి పాపయ్యా! రాజాముప్రయాణమునకుఁ 'గాని'యని నిరుత్సాహంబు సూచించుచున్నాఁడవు. (అని బుజముపైఁ జేయివేయుచున్నాఁడు.)

పాప—స్వామీ! ప్రభు సమాజ్ఞా శృంఖలాబంధీకృతుఁడనైన తరువాత యేదియేని యలంఘ్యమే. అయినను (విచారముతో,

నీ॥ రాజాముకొట సం ♦ రక్షణ గురుకార్య
భారంబుఁదాల్చిన ♦ వాడనొటఁ
గలనైన నెడఁబాయఁ ♦ గా రాని బొబ్బిలి
పరిసరంబుల వీడు ♦ వాడనొటఁ

బ్రాణంబుతో భ • వత్సన్నిధానంబు
 వదలి పోవలసిన • వాడనౌట
 రణక థా వైదుషిఁ • బ్రభువగోక్షమునఁ గ
 న్పలుప వలసినట్టి • వాడనౌట
 తే॥ గీ॥ నాడకున్నవి కాళ్ళు ప్రి • యాణమునకుఁ
 దిరుగు తరుగుండఁగూడదు • దేవరాన
 వెల్లిరమ్మంచుఁ జేకూరు • విజయమంచు
 నన్న దీవించి సెలవిమ్ము • నతు లొనర్తు.
 (అని పాదములపైఁ బడుచున్నాఁడు.)

రంగా—(ఆనందబాష్పములతో లేవఁదీయుచు) నాయనా! పాప
 య్యా! నాయెడఁబాటు నీకెట్లు దుర్భరమో నివియోగము
 నాకంతటి దుర్భరమె గానివిధి దుర్నివారము. సంశయింపకుము.

శా॥ రంగారాయ నిజప్రతాపము రిపు • పాణిపహరక్రియో
 త్తుంగ తోప విజృంభమాణ విజయో • ద్యోగఁబుఁ గల్పించుఁ బూ
 ర్ణాంగీకారము వెల్లడింపు ప్రభుకా • ర్యాసక్తిఁ బ్రత్యర్థిమా
 తంగాంగ ప్రహతప్రమోదిత మృగేం • ద్రా! గెల్పు చేకూరుకొ.

పాపా—ధన్యస్మి! దేవరవారి యాశీర్వచన మమోఘముకదా! ఇక
 హరిహరాదు లడ్డినను సంశయింపను.

ఉ॥ కొండలఁ బిండిఁజేసెద న • కుంతితశక్తి జగత్ప్రయోగదో
 శ్చండ పరాక్రమ ప్రధిత • నారదవానలమందు విద్విష
 త్కాండముఁబట్టి వేల్తుఁ బ్రభు • కార్యభరంబును నిర్వహింతు; బ్ర
 హ్మాండయశః ప్రకల్పిత మహా విభవాన్వితఁ జేతు బాబ్బిలిక.
 మఱియు,

ఉ॥ నాకపతిప్రతాపము జనార్దన దుర్ధరచక్రవిక్రమో
 ద్రోకము నీలలోహితని • రీక్షణతీక్షణశిఖావళీసము

తేకము మొక్కబోవు నొక ♦ తీరునఁ దాండ్రుకులోద్భవోగ్రశౌ
ర్యాకరదుర్నివారనిశి ♦ తాసికిమాత్రము పాటులే దెటక .

రంగా—(సంతోషముతో) నిశ్చయము. నిశ్చయము.

కం. తాండ్రుకులోద్భవమగు పులి
కాండ్రుమనుచు రిపుకురంగ ♦ కంబులపైనికొ
దీండ్రుపు రోషమునంబడి
గండ్రులు గావించు టొక్క ♦ కిష్టఁబగునే?

పాపా—(చేతు లొగ్గి) ఇదియంతయు భవదనుగ్రహము. తడవగు
చున్నది. నాకు సెలవు బ్రసాదింపుఁడు. ఓమాతృదేశపరిరక్షాదక్ష
దీక్షాబద్ధకంకణులారా! ఓప్రత్యర్థికంఠవిలుంఠనక్రియా కుతూ
హలోపేత వీరసద్మనాయకులారా! మేల్కొనుఁడు. మేల్కొ
నుఁడు! ఓహూ! దేశీయసోదరులారా! భారతీయాత్మగౌరవ
వినాశనకారణమైన తుచ్చమైచ్చసామ్రాజ్యాధికారనిరంకుశ
ప్రాబల్యప్రభంజనమునకై వెనుదీయుట మాతృభూమి యభీష్ట

ముకాదు కావున,

సీ॥ ఆత్మగౌరవరక్ష ♦ శార్థమై ప్రాణిత్య
ణప్రాయమంచుఁ బె ♦ నంగవలయు
వెల్మకులద్వేషి ♦ విజయరాముని సంహ
రింపఁ గంకణము ధ ♦ రింపవలయుఁ
బాశ్చాత్యసేనకు ♦ భరతపుత్రుల బలో
ద్రోక మీతూరి బో ♦ ధింపవలయు
జచ్చియో పగతుర ♦ వచ్చియో దశదిగ్వి
శదయశచ్చట పెదఁ ♦ జల్లవలయు

తే॥ గీ॥ మరిణమాన్న చొకప్పుడు ♦ మానవునకు
సద్యశం బొక్కటే చిర ♦ స్థాయిగాన

యద్ధరంగాని కుఱుక సన్నద్ధపడుడు
దళితపరిపంథులార! ఓ ♦ వెలమలార!

శా॥ వాల్క డాలును గేలఁ గీల్కొలిపి దు ♦ ర్వారాహవప్రభవో
ద్వేలాభీలకరాళవిక్రమకళా ♦ విస్తారులై భారతీ
యాలోకప్రతిభావిశేషమున ♦ రాజ్యస్థాపనోత్సాహులై
లే లెండీ! యిక వెల్మవీరులు యశో ♦ లేశంబు నాసింపుడీ!

సీ॥ రాజాముకొట భా ♦ రము నాది బాబ్బిలి
రక్షించుకొంట జా ♦ గ్రీతసుండు
చావుప్రాప్తలైన ♦ సంతసంబేగాని
రణసరాజ్ముఖము మా ♦ త్రంబు వలదు
జ్ఞప్తియుంచుడు పద్మ ♦ నాయకవంశ ప
రంపరాగత యశః ♦ ప్రభవంబు
రక్తప్రవాహముల్ ♦ ప్రసరింపఁగాఁ జేసి
ప్రభుఋణముక్తికై ♦ పాటునడుడు

తే॥ గీ॥ మానమేగిన వెనుక నీ ♦ ప్రాణమేల
ప్రస్తుతంపు విధ్యుక్తధ ♦ ర్మంబు లెంచి
యశము నిల్పు డాచంద్ర తా ♦ రార్కముగను
విమత సమవర్తులార! ఓ ♦ వెలమలార!

మ॥ అనివార్యప్రభుకార్యనిర్వహణ భా • గ్యాపేక్ష రాజాముకో
టను రక్షింపఁగఁ బోవఁగా వలసె ద్వి ♦ స్సంతాన సంతాపకా
రణుడీ పాపయ మాన్పు మ్రేచ్ఛకుల సా ♦ మ్రాజ్య ప్రభుత్వంబు నీ
వనుమానింపకు పోయివత్తు సెలవి ♦ మ్మా! వెల్మ సంస్థానమా!

(తెరలో) జే పాపరాణ్మణికి జే !!

(వెలమ వీరులు “పురేపురే” అని చప్పటలు చఱచుచున్నారు.)

(పాపారాయడు నిష్క్రమించును.)

రింగా—సభాసదులారా! మనప్రయత్నములు యథావిధి సలుపబడినవి. బంధరువురమున నున్న గోరుందొరవారి యొద్ద కొక చలమవీరుని బుపి యాతనిచే మన నిర్దోషిత్వము బుస్సి గారికిఁ జెప్పింపవలయును. కాన నేరినేని నియోగించి ఫలితాంశము నకు మాత్ర మెదురుచూతము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

(ప్రథమాంకము)

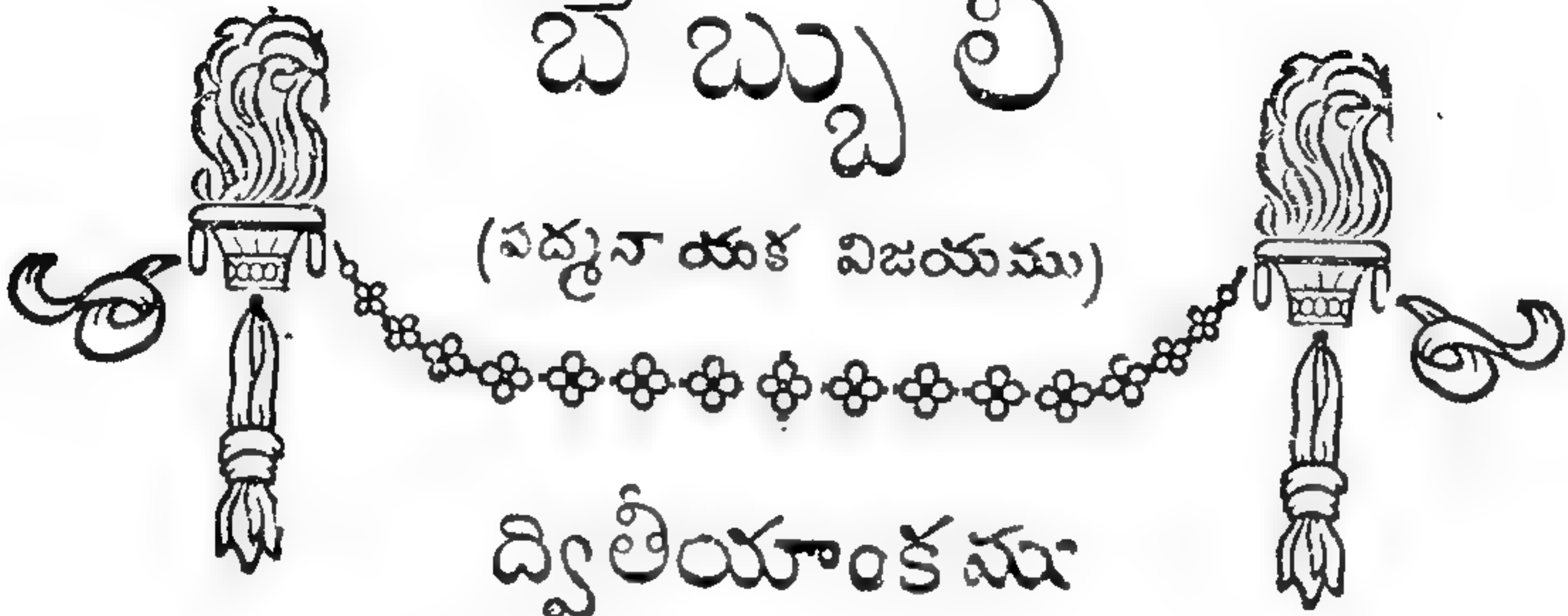

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

బె బ్బ లి

(పద్మనాథక విజయము)

ద్వితీయాంకము

(హైదరుజంగు దేవిడిపురోభాగము)

విజ—(ప్ర)వేశించి) పరాసు తురుష్క సహజముగనుచు.

శతఘ్నికాదళముముందు పద్మనాయకు లెంతటిన్నారైనను జేయునది యేమియులేదు. హైదరు జాగ్రచ్చేసిన తాళిదునకు రంగారావు లొంగు ననుట కల్ల. కోటి విడువరేని సాహెబు మిన్నకుండఁడు. ఇన్ని యూహ లేర? ఏమైనను బొబ్బిలి నాకుఁ దక్కినట్లే. అట్లేయేమి? దక్కినది. కానీ, తడయక నేనిప్పుడు హైదరుకొల్వుకూటమునకుఁ బోయి యతని కొప్పాగ్ని శాంతింపనీయక మఱియుఁ బ్రజ్వలించఁజేసెదను. (అని పరిక్రమించి) ఖానువర్యా! సలాము.

హైదరు—(హుక్కాపీల్చుచు) విజయనగరాధీశులకు సలాము. దయ చేసి యీపీఠ మలంకరింపుఁడు. (ఇరువురు కూర్చుందురు)

విజ—ఖానువర్యా! తాము బొబ్బిలి కనిపిన పరిచారికుఁడేతేరినాఁడా?

హైదరు—ఇంకను వచ్చినట్లు కాన్పింపదు. రావలసినవనియు నుండదు. మనయాన మౌళిదాల్చి రంగారాయఁ డిదివరకే బొబ్బిలి విడిచి యుండును. భీషణగుర్వారాంఘ్య హైదరువచః ప్రచారము నకు వ్యతిరేక మెన్నఁటికిని జరుగదు. ఈక్షణమునకో మరియొక క్షణమునకో పరిచారికునివలన వెల్గులు కోటవిడిచినటుల వినఁగలము.

విజ—(తనలో) సాహెబునకు వీరబొబ్బిలి విషయ మనుభవమున్నట్లు కాన్పింపదు. (ప్రకాశముగా) తురుష్క ముంత్రీ సత్తమా! మీరేమని తలంచితిరో కాని—

॥ దోషప్రాభవ దుర్విదుగ్ధులు దురు ♦ ద్యోగప్రభాసితవి
శ్వాస ద్యోహపరీతవర్తనులు దు ♦ ర్వారోగ్ర సంగ్రామ వి
ద్యా సాహిత్య రమాధురంధరులు స్వా ♦ తంత్ర్య ప్రభుత్వ ప్రతి
ష్ఠాసంకల్పులు వెల్మవీరులు త్వది ♦ ప్తవ్యాప్తి సంధంతురే?

పరాసు సామ్రాజ్యశాసన నిరాకరోరణోద్యమ పద్ధతాయ
కులు మాటలం గోటలు విడుచుటకల్ల. వెల్లుల దౌర్జన్యము పలుమారు
చవిజూచిన నాకుఁగాని తమకేమి తెలియును?

హైదరు—రాజా! నాకేమి తెలియునా? కోటను బోరాటమునఁ గాని
మాటల విడువరనియా! అనియెదవు? ఒక సామాన్య వెలమ
ప్రభు నింతచేసి నాచేతనే సంభాషించు చున్నావుగా! విక్కిలి
పిఱికివానివలెఁ గాన్పించు చున్నావు. సంగరరంగంబున ఫరంగీ
ఫిరంగీలముందు రంగారా వెంత? తదనుచరులెంత?

విజ—కోపించిన మనవి సయఁజాలను. అవధరింపుడు.

శా॥ గాంగేయప్రతిమాన భూవినుత రం ♦ గారాయనిస్తంద్రదో
స్సంగత్సంబున విక్రమ ప్రకటనా ♦ సత్తస్వభావంబునన్
వెంగళాయఁడు బాసటుండఁగ ఫిరం ♦ గీలేని లొంగున్ సమి
ద్రంగభాషావ తాండ్రపాపయమహేళా ♦ గ్రీకోధవిస్ఫూర్తికిన్.

హైదరు—ఏమి! నీయతిశయోక్తు లనంతములుగానున్నవి. జగత్ప్రయోగ
సంభావిత పాశ్చాత్య శతఘ్ని కానినదశ్రవణమాణిముగ్ధ
గుండీయ లవసి రంగారాయఁడు పాదాక్రొంతుడై నాశరణుఁ
జొచ్చునటు లొనర్చుకున్న నేను సాహెబుబిడ్డనే?

విజ—మంత్రీవరా! నావలననేకాదు. మీ యిచ్చవచ్చిన వారివలన
దెలిసికొనుఁడు. వారి బలపరాక్రమా తిశయంబులు విశదంబులు
కాఁగలవు. వా రిదివఱ క నేక యవనప్రభువులనుగూడ
చితిమని విఱ్ఱివీగుచున్నారు. వారికింగల పౌరుషాదు
యున్నట్లు వర్ణింపఁగల్గినఁ జాలును. అతిశయోక్తు ల్లా
ఫలము. చిత్తగింపుఁడు.

శా॥ గాండీవి ప్రతిభాసమన్విత మహేళా ♦ గ్రీస్ఫూర్తి నుద్దండ
దండప్రోద్భవ నిర్భరాశుగ సము ♦ ద్రంబందుఁ బ్రత్యర్థి

టండదీప్తము ముంచు బొబ్బిలి పయన్ ♦ దండెత్తిచాకుండఁ బో
కుండఁ మూర్ఛలకుండ నుండఁగలవా ♦ దున్నఁడె భూమండలి.

హైదరు—క్షత్రియవాగై వ్యఖరి యసహ్యముగా నున్నది. శాత్రువుల
నింతయెత్తి ప్రశంసించు నిన్ను శూరమన్యునిగా భావించెదను.
పద్మనాయకులెట్టి బలసంపన్నులైనను బాహ్మత్యరణసాధ
నంబుల బారి భస్మీభూతులై పోవరా?

విజ—మంత్రీవర్యా! నామాటలు నమ్మకున్నారగాని

సీ॥ మూర్తీభవించిన ♦ భువనత్రయైక కొ
దండ విద్యాధురం ♦ ధరులసంగ
ఆవిర్భవించిన ♦ హరి హర బ్రహ్మ దు
ర్భేద్య పరాక్రమో ♦ పేతులసంగ
ననుపమోదగ్గి చ ♦ కాగ్ని కేనియుఁ గా ల్క
దల్పని సాహసో ♦ ద్వాములసంగ
లోకభయంక రా ♦ హైక శౌర్యాటోప
భీమదోర్బల సమ ♦ నిర్మతులసంగఁ

తే॥గీ॥ దగిన పద్మనాయకులతోఁ ♦ బగవహించి
విజయసంసిద్ధి కాసింప ♦ వీలులేదు.
యవన పాశ్చాత్య వాహినీ ♦ నివహమునకుఁ
జక్రితోడైన ,వారు దు ♦ ర్జయులె సుమ్ము.

హైదరు—ధూ! ఇక నీవ్రీసంగ మితతో విరమింపుము. ప్రత్యర్థిమత
మాతంగ మృగేంద్ర సాదృశ్య పరాక్రమ స్ఫురిత లాఘాభా
నుండును, విరోధి ఘనఋఋనిలప్రాయ శౌర్యాటోప హాస
నల్లిభానుండును. పరిపంథినాళిక మదకుంజర ప్రతిమానవిక్ర
మోదార,లాఘాభానుండును, శత్రువేశ్యాభుజంగ సామ్య
ప్రతాపస్థి ఘనకుల్లాభానుండును, వైదివీరారణ్య నిర్ములస
హేతుభూత దైవదుర్నివార కఠోర కుఠార పాండితీదవాన

లుండగు నీహైదరుజంగుఖానువర్యుండును గలుగ యవన
సైన్యంబు వేలఁజూపుటకేనిఁ బేరెత్తుటకేని మానవ మాత్రుల
వశమా! రంగారాయ డీపాటికిఁ గోట విడిచిన సరియె.
లేకున్న మూడవ పూటకు బొబ్బిలి కోటరూపుమాపకున్న నేను
మహమ్మదు పాదంబులకుఁ దప్పిన వాడ నయ్యెదను.

విజ—(తనలో) సాహెబుకోపానలము బాగుగ రేగినది. అతి సర్వత్ర
వర్జింపఁదగినది. కనుక నా యింధన ప్రయోగము ముగింతును.
(ప్రకాశముగ) నిజముగ మనవిచేసిన నాగ్రహించు చున్నారు.
ఇంతట విరమింతును.

హైదరు—రాజా! అట్లుకాదు. ఇనుమడించిన కోపాతిరేకంబున నేమేని
దురుసు ప్రసంగముఁ జేసిన సైనికులు, సత్యము వచింపుము.
పద్మనాయకులు నిజముగా నీవు చెప్పినఁతటి పరాక్రమక్రము
లేనా?

విజ—దేవా! అందుకుసందేహమా! కొంతేయప్రతిమానరంగారాయ
వేంగళరాయపాపారాయలును మాద్రోయతుల్య తదితర పద్మ
నాయక రాజబంధువర్గంబును నెల్లి సంగ్రామతలఁబునఁ బ్రీత
లీఢ పాదులై నిలిచి ధనుర్విద్యావైశద్యంబును మల్ల యుద్ధవిశా
రదిత్వంబును ఖడ్గరణశ్రీచారంబును సల్లఁచునప్పుడు తమకే
సర్వమును స్వప్తపడిఁగలను.

హైదరు—రాజా! అట్లయిన బొబ్బిలి గడిపిషయమై యుపేక్షాభాష
బున నుండరాదు. సరిచారక సందేశానంతరము కర్తవ్యము
హించెదను.

విజ—మంత్రీపర్యా! తా ముపేక్షాస్వభావంబున నుదురసి యితగా
వచించితినిగాని శ్రద్ధవహించిన నిక్కార్థంబు దేవరవారి కొక
లెక్కలోనిది కాదు. ప్రభువు లేమిగా భావించెదరోగాని, వారి

విషయమై తలంచిన నాకుమాత్ర మితయంత యనరాని
యనహ్యము జనించును. సర్కారు సిస్తుదస్తులు వారు చెల్లిం
చకపోగాఁ బరిసరప్రభువులనుగూడఁ జెల్లింపవలదనిపోతాహ
జెట్టుచున్నారు. ఇది మీకుఁగదా. 'రాజనోహము, అని
యెన్నిసారులు బ్రతిమాలినను "భీ! పద్మనాయక సంస్థానము
సామ్రాజ్య ప్రభుత్వ మంగీకరించునా?" అని నిరాదరణ
సేయుచువచ్చిరి. వైపెచ్చు మాయని సక్రిమాయదోశనమే యని
వాదించురు.

హైదరు—అ! మేచ్చసామ్రాజ్యప్రభుత్వము నంగీకరింపఁజేషి? బొబ్బి
లిధ్వంసముఁజేయు నాకిపు డెవఁడడ్డుపడి తనను రక్షిం
చునో చూచెదఁగాక! వెలమకుల విశాసన మాచరించి నిన్ను
బొబ్బిలిరాజ్యాభిషిక్తుఁ గావించెనని కత్తియెత్తి యల్లాసాక్షిగ
బ్రతిజ్ఞ చఱచుచున్నఁడ. నీవు నిర్భీతిగ నుండుము.

విజ—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి!

మ॥ పరరాజ్యప్రతిభావినాశనము మ • ద్వాంశాఫలవ్యాప్తి దు
ర్భరదోర్గర్విత రంగరాయకుల వి • ధ్వస్తంబు పాశ్చాత్యసం
గరవిద్యామహిమాప్రదర్శనము లో • కక్షేమసంధాన స
భరముఁ జేకుటితీరు మేచ్చకరుణా • వైశేష్యసంప్రాప్తిమై.

హైదరు—విజయరామరాజా! ఆ శేషించిన సగముసొమ్ము త్వరలో
నందింపవలయును.

విజ—చిత్తము. ఆలాగే. ఈ మాజీనుండి బయలుదేరిక పూర్వమే
యొసంగఁగలను. (తనలో) తురకలు ముందు, లాచము వెను
కఁ బుట్టినటులున్నది. (ప్రకాశముగ) అడుగో! బొబ్బిలికివెళ్లిన
పరిచారకుఁ డరుదెంచుచున్నాఁడు.

పరిచా—(ప్రవేశించి ప్రభువుగారి పాదముల కొఱఁగుచున్నాఁడు.)

హైదరు—ఏమిరా ప్రత్యుత్తరము?

పరి—దేవా! రంగారావుగారు తమ కీయుత్తర మొసంగుమనిరి. (అని యిచ్చును)

హైదరు—రాజా! తెలుంగున వ్రాయబడినది. చదువుము.

విజ—(అందికొని ప్రకాశముగ) మహారాజశ్రీ శ్రీగోల్కొండ సవాబువారి మంత్రీ సన్నిధికి, రాజారావు రంగారావు బహద్దరు వారి సమీప పూర్వక విజ్ఞప్తి. తమ తాళిగు సందుకొంటిమి. పద్మనాభకులు న్యాయబద్ధమైన ప్రభుత్వమువారి యాజ్ఞ శిరస్థాపహించి తీరెదరు. సర్వము విశదీకరింపజాలు దూతుని బంపి నాడన. ఇట్లు- విధేయుడు రాజా రంగారావు బహద్దరు.

హైదరు—బేరా! ఇంకను దూతలు దౌత్యంబులేనా? న్యాయమే కానిమ్ము. అన్యాయమే కానిమ్ము. నాయాజ్ఞ జవదాటగల వాడా తాను? నీవకా! ఇంకను శిష్టవలసిన బొబ్బిలి విశేషము లేమైన గలిగిన మనవిచేసి వెళ్లవచ్చును.

పరి—ప్రభూ! విశేషబులేమి కలవుగాని వెలమదొరలు తమ తాళిదు సందిసతోడనే భిగ్గుభిగ్గున మంటలెగయు నాజ్ఞ పూరిత వీరహూతునివలె కోప దుర్నిరీక్ష్యులై వారివారి బల పరాక్రమా తిశయంబుల వెల్లడించిరి. నే నీ సందడిలో బ్రతికి జైటబడిన బదివేలనుకొని ప్రత్యుత్తరమిచ్చిన సెలవు గైకొందునని వేడగా బ్రత్యుత్తర మొసంగి నన్నంపిరి. వారంపిన రాయబారియు చర్చనార్థమై ద్వారమున వేచియున్నాడు.

హైదరు—అట్లైన నీవేగి బూసిదొరవారి కీ వృత్తాంతము దెలియజేసి నీపనిమీద నుండుము.

పరి—చిత్తము. (పోబోయి) బూసిదొరవారి సభాభవనంబున కే విచ్చేయుచున్నాను.

హైదరు—సరి. వెలమ రాయబారిం బ్రవేశపెట్టుము.

పరిచా—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

(బూసిరాక జూచి హైదరుజంగు, రామరాజు నలాము లొనర్చి నిల్తురు!

బూసి—(ప్రవేశించి) మీమీపీతములఁ నలంకరింపుడు. మంత్రీ.
బాబ్బిలి వార్తలేమి?

హైదరు—ఏమున్నవి! కోట ఖాళీచేయక మనమూజ్జ్వలఁగునము జర
పిరి. రంగారా విప్పటికైనను మీదర్శనమునకు రాక యొక
రాయబారినిమాత్ర మంపెను. మనమంపిన తాళిదును జూచి
దురాగ్రహవేశులై వెలమ లధికప్రసంగముఁ గావించిరని పరి
చారకుఁడు నుడివెను.

బూసి—మనతాళిదునకు జవాబైన వ్రాయలేదా?

హైదరు—వ్రాయకేమి? మాప్రతినిధివలననే సర్వము విశదమగునని
యొకచీటి వ్రాసెను. ఆరాయబారియు వచ్చుచున్నాఁడు.
(పరిచారక ద్వితియులై దమ్మున్నగారు ప్రవేశింతురు.)

పరి—దమ్మున్నగారూ! నారే బూసిదొంగారు. వీరు హైదరుజంగు
సాహెబుగారు. ఆమూడవవారు విజయరామరాజుగారు. ఇంక
నేను సెలవుఁగైకొందును. (నిష్క్రమించును)

దామె—(తనలో) అక్కటా! ఎట్టి అసమయమున వచ్చితిని. విజ
యరాముని సమక్షమున సుధిసందర్శనమా? అదియును గాక
బూసి హైదరుల పేర్వేర సందర్శించినఁ గార్హనాఫల్య మయ్యెడి
దేమో? ఏది యెట్లయిన నింక జేయఁదగినదేమియు లేదు.
(ప్రకాశముగ) పరాసు సేనాధ్యక్షులకును తురుష్క మంత్రీ
సత్తములకును నలా మొనర్చుచున్నాను.

బూసి—
హైదరు— } (మారుసలాములు చేయుదురు.)

బూసి—అయ్యా! ఆపీత మలంకరింపుడు.

దమ్మ—(కూర్చుండి తనలో) ఇంతవరకు యుక్తముగానే యున్నది.

హైదరు—మీరెవరు? ఎందుకై మీరాక?

దమ్మ—(త్వరలో) అప్పుడే తుకుష్కకాలాహి హాలాహలమువెడలఁ గ్రొక్కుచున్నది. (ప్రకాశముగ) అయ్యా! నేను బద్మనాయక సద్వంశసంభూతుండను. దామెరదమ్మన్నగారు నామధేయము. బొబ్బిలి ప్రభువుగారి బంధువుడను. తమ తాళిదుపై బొబ్బిలి సంస్థానము నిరపరాధమని విన్నవింప రంగారావుగారిపంపున వచ్చితిని. ఈసమాచార మిదివరకే పరిచారకునివలన విని యుందురు.

హైద—ఏమీ! వెలమవారు నిరపరాధులనఁగా మేము సాసరాధుల మనియా నీతాత్పర్యము?

దమ్మ—ఖానువర్యా! ఎవ రపరాధులను చర్చయం దేము నిరపరాధుల మనినఁ దను యూహకు సందుగలదుగాని నావాక్యమున కపార్థములేదు.

హైదరు—అపార్థమేకాదు. రాజమాషణ, రాజద్రోహముకూడఁగలదు.

బూసి—సరి. సరి. మీరాయబార మేమో వినిపింపుడు.

దమ్మ—చిత్తము.

చ॥ త్వరపడి తాము వెళ్లి పరి ♦ పంధివచతి విశ్వసించి యు
త్తరువిడినారు మాపురము ♦ దాయకొసంగెదమంచు దుష్పథం
బెఱుఁగము కిన్కయేల యెపుడేనియు మా యెడఁగానిచొప్పు
బలచిన మాళిఁగాల్తుము ది ♦ వాణమువారు విధించు శిక్షలఁ

లేనేలేదు తప్ప. మావలనఁ గల్గెనే యనుడు. మాకొల
కారు స్వాధీనముం జేసికొన నగుఁగాని మా విరోధ కర్పింపఁగలమన
న్యాయమా? బద్మనాయకులు న్యాయబద్ధులు. అధర్మమున నడుగిడరు
ధర్మమునకు సామ్రాజ్యముతోనైనఁ బ్రతిఘటింపఁగలరు కాని—

ఉ॥ అంచితచిత్తులైన ప్రభు ♦ లాగ్రహమూనుట దూరదేశమే
తెంచితి వచ్చి యచ్చటి న్ని ♦ తీర్థ వివరించితి ధర్మమార్గమూ
హించుటలెస్స వారలక ♦ భీష్మితసిద్ధియొనర్చి పోరుఁగ
ల్పించి వృథాఘరోధములఁ ♦ బెంచిన సౌఖ్యముగాంచ రెవ్వరుక.

కనుక విషయముఁ జక్కగఁ బరిశీలింపుఁడు.

బూసి—ఏమంటిరి? మీవిరోధులమాటల విశ్వసించి కోపించితిమిగాని
మీరు నిర్దోషులేనా? తప్పుఁ గన్పరుపవలయునా? ఏడు
సంవత్సరముల కప్ప మెగవేయఁదలఁచుట తప్పుకాదా? రాజ
ద్రోహ మింతకంటె వేరుకలదా?

దమ్మ—హరిహరీ! ఎంతబెట్టిదఁపు వాక్యము సెలవిచ్చితిరి? భార
తీయులు రాజద్రోహులనుట యనభవములేని మాట. దేవా!

మ॥ జనసందోహక మచ్చటక బ్రబల రా ♦ జద్రోహచేతస్కమే
యనువాదం బధికారికల్పితము దో ♦ మారోపణప్రక్రియా
ఘను లీదేశవిరోధులుంగలసి రాఁ ♦ గయ్యాలకుం గాలుఁ దగ్గి
వ్విన సామ్రాజ్యపు గౌరవాతిశయముల్ ♦ పెంపొందఁగా నేర్పునే.

కప్పము బకాయిపడిసమాత్రముననే రాజద్రోహము కావలసి
యున్న విజయరామరాజుమలుగూడ నిన్న మొన్నఁగదా చెల్లించిరి.
పాణ్డీయుఁ గప్పము విజయనగరాధిపతియై తమకుఁ జెల్లింపవలసి
యుండుట వానికిని మాకునుగల వైరమున నట్లు చేయఁజాలమైతిమి.

బూసి—దమ్మన్న గారూ! మీకు మీకింతటిబలవచ్చుత్పత్వమేల
ప్రొప్పుంచెనో?

దమ్మ—ప్రబలకారణ మేమికలదుగాని కొన్నికొన్ని కొండవాఁగుల
హక్కుభుక్తముల గుఱించి మాకుమాకు మనస్పర్శలు కలిగి
చిరకాలమునుండియు సభివృద్ధియగుచున్నవి.

బూసి—అట్లయినఁ బోనిండు. కప్పము హుజారునకే పంపరైతిరేల?

దమ్మ—అట్లానర్పకపోవుట లోపమేగాని సరకారువారి కప్పమేగ వేయవలె నను దురుద్దేశము లేదు. ప్రమాదోధియతామిపి' అనికదా న్యాయము. బొబ్బిలిపై నాగ్రహమున్న కీకప్పమే కారణమైనచో జరిగిన యేడుసంవత్సరముల ధనముకాదు, జరుగనున్న యేడుసంవత్సరముల ధనముఁ గోరినను నేడు దాఖలు చేసికొనఁగలము. మాయందు వైరము మానుఁడు.

బూసి—మంత్రిగారూ! మనకు రావలసిన కప్ప మొసంగెదమనుచుండ నిష్కారణవైర మేల?

హెదరు—దేవా! మన తాళిదులపైవారు చూపించిన నిర్లక్ష్యస్వభావం బును మనము విజయరామరాజుగారి కొనఁగిన యభయంబు నెఱింగియు దమ్మన్నగారి కడటోపాయంబులకుఁ జిక్కిన నేమని మనవిచేయఁగలను?

దమ్మ—మంత్రివర్యా! దివాణమువారి యుత్తరువులయెడ మేము నిర్లక్ష్యము వహించితిమా? ఇది కల్పితము.

హెదరు—మీరు మాతాళిదులు చేరునలులైన నొప్పుకొందురా?

దమ్మ—ప్రప్రశమమున మమ్ము రావలసినదనిన యుత్తరువు చేసినది. దానికి మాప్రభువువారు “తమ్ముని వివాహము చేరుపయైనది. బొబ్బిలి పరిసరపుమజలీలలోఁ గప్పముతో దర్శనము చేయఁ గల”మని ప్రత్యుత్తర మంపుకొనియున్నారు. నేటియుత్తరువు నకు నేను రానేవచ్చితిని. ఇంక నిర్లక్ష్యమెచ్చట? తమరే సెలవిండు.

హెదరు—మిమ్ము రమ్మని నాలుగు తాళిదులు జారీచేసితిని. ఒక్కటే యిది బొంకెదివుగా! పైపెచ్చు మొదటి తాళిదునకుఁ బ్రత్యు

తర మంపితిరిగా! అసత్యవాక్కుల నాచాతుర్యము వెల్లడింప
కుము.

పిజ—(తనలో) మధ్య రెండు తాళిమలు బొబ్బిలివారి కందకుండుః
జేయుట యిప్పుడెంతయో నాకు సాయపడుచున్నది.

బూసి—బొబ్బిలింపిన తాళిమలు నాల్గనియు మీరు ప్రశ్నుత్తర
మంపలేదనియు నేరుగూడఁ నెఱుఁగుదు.

దమ్మ—దేవా! తమయుత్తరువులు మాకుఁ దెలియకుండుటయు మా
విజ్ఞప్తులు తిరుకుఁ జేరకపోవుటయు మాదురదృష్టమే. పోనాదు.
ఇంత సిద్ధా. తరాద్ధా. తము లెందులకు?

ఉ॥ తప్పులె చేసినారము స ♦ తంబు క్షమింపఁగఁ గేలుమోడ్చినా
మిప్పుడు రాజధర్మము గా ♦ హించియె తీరినలె శరణ్యమ
న్నప్పుడు దుష్ప్రవర్తకుని ♦ నైనను దేవరవారి చిత్తమా
చొప్పుఁ బరిష్కరింపుఁ డన ♦ సూయ నహింపుఁడు వెల్లివారిపై.

బూసి—(తనలో) హైదరు పద్మనాయకులు పట్టి దురహంకారులని
వచించి యున్నాఁడు. దమ్మన్నగారి శాంతస్వభావ మెంతవర్ణ
నాతీతము? మంత్రి విజయరాముని వలలోఁ జిక్కినటులున్నది.
రెండు తాళిమలే చేరిన వచుచున్నారు. నిజమే యెయుండును.
హైదరు లంచము గ్రహించి బొబ్బిలి సాధించి విజయనగరాధి
పున కర్పింపవలయునని దృఢసంకల్పుడై యున్నట్లు మచిలీ
పట్టణమునుండి మిత్తుఁడు గోరుందొర వ్రాసినది సత్యమని తలం
చుచున్నాను. నిశ్చయముగ నాతాళిమలకు బొబ్బిలివారు
ప్రశ్నుత్తరము వ్రాసయేయుందురు.

హైదరు—(తనలో) ఈదమ్మన్నగారి వినయసంపత్తికి బూసి మనసు
కరఁగినటులున్నది. (ప్రకాశముగ) దేవా! మీ రాలోచింపఁ
బనిలేదు. చంకదుడ్డు శరణార్థులుగారా వీరు? తక్షణము కోట

భాలీచేయు మనుడు. లేకున్న బోరాటమునకు సిద్ధపడు మని
సెలవిడు.

దమ్మ—(తనలో) మిన్నకున్నకొలది సాహేబు మిన్నమన్న గానకు
న్నాడు. ఇట్లనిచూచెద. (ప్రకాశ) యుద్ధము యుద్ధమనికలవరించు
చున్నారు. వెళ్ళి లంతయెల్లిదముగఁ జూడఁదగినవాసుకారుసుండి!

సీ॥ మాయాసమర మేని ♦ మటుమాయ పరిపజ్జా
లిసయట్టి కిలియుగా ♦ ధువులువారు
ప్రబల విపత్సరం ♦ పరలకేనియుఁ గొంతు
జంకెఱుంగని మహా ♦ శయలువారు
కార్మసాఫల్యంబు ♦ గల్గుదాఁకను బట్ట
దల బాయకుడు ను ♦ త్రవిలువారు
ధర్మైతరంబౌ ప ♦ ధం బవలంబింప
దొరకొనంబోని సా ♦ ధువులువారు
తే॥ గీ॥ కావున సులభసాధ్యులు ♦ కాదు మీకుఁ
బోదుపో రనినఁతన ♦ పాఠిపోరు
పద్మనాభుకు లూర్జిత ♦ బాహుబలప
రాకృమోదగ్గి విక్రమ ♦ ప్రథమ లనఘ!

హైదరు—దేవా! ఈదమ్మన్నగారి బెడఁగివులకు మొగమిచ్చకమూలకు
నయగారమూలకు మోసపోయెదరు సుమా?

బూసి—మంత్రీసత్తమా! మోసపోవుటకు దమ్మనగారిమూలయందుఁ
గఁటవృత్తి నాకుఁ గాన్పింపదు.

దమ్మ—బూసివరా! మాసత్కర్మలవలనఁగ నలాభముఁ గాంచినవారికిఁ
గాని నాకఁటవృత్తి బోధపడదు.

హైదరు—ఏమనిరా ప్రేలితివి? బూసిగారినమక్షముగాన బ్రతికిపోయి
తివి. లేకున్న నీపాటికి నీకఁతము మత్కరవాలమున కాపాడు
తీఁ గావింపబడి యుండెడిది.

దమ్మ—ఎదుటివారు చేతులు తెగియుండవలయునుగదా!

బూసి—మీ రిర్వురును శాంతింపుడు. దమ్మన్నగారూ! అవియన్నియు నట్లుంచుడు. ఇప్పటికేనియు మీ ప్రభువు మా దర్శనమునకు వచ్చి యుండిన నెంతచక్కగా నుండెడిది.

హైదరు—సహాబా సైన ప్రశ్న వేసితిరి.

దమ్మ—దేవా! కోట విడుపుడని నిష్కారణముగఁ దమకంత తీవ్ర కోరికయుఁ గలిగించినవారి శత్రుగణమునలనఁ దమ సమక్షమున నేమి చుగొరవము ప్రాప్తించునో యని సంశయించిరిగాని తమదర్శనము న్యూనతయని మానలేదు. సెల్వవైన సప్తాడుకా దిష్టాడ పిలిపించెద. అనుజవివాహకార్యభంగమునకైనను వెనుదివియక రాగలకు.

హైదరు—వారు రానక్కఱలేదు. మేము చూడనక్కఱలేదు. ఈక్షణమి కోట విడువవలయును. బూసివరా! మన మొసర్చినప్రతిజ్ఞ నెఱవేటితీరువలయును. లేకున్నఁ బాళ్ళాత్యపగ్ననాయక సామ్రాజ్యసామంత ప్రభుత్వాధికృతారతమ్సంబులు వెల్లడికాజాలవు.

దమ్మ—సాహేబుగారూ! దివాణమువారు పట్టినకుందేటికిఁ గాళ్లు మూడేనా? బొబ్బిలి విడువవలయు నను పట్టుదల తమ కేటికి? కోటవిడిచినదను కొనుగూమ మహద్భాగ్యమేమి!

హైదరు—ఏమి మహద్భాగ్యమా? తురుష్కప్రతిజ్ఞాసర్వహాణానంద మాను, విజయరామరాజ పట్టాభిషేకోత్సవంబును.

దమ్మ—(తనలో) ఆగ్రహాభిమానములారా! మీ గొకింతెడవు నన్నా శ్రీయింపకుడు. (ప్రకాశముగ) మంత్రినత్తమా! కాకిని గొట్టి గొడ్డకు వేయు సీరాజసీతి కర్థమేమి చెప్పి కొనవలయును?

హైదరు—అర్థమా! పద్మనాయకదుర్గర్వఫలితంబనియు, విజయరామా పనీనాథుని సదుద్యోగ సంప్రాప్త సంపద్విశేషంబనియు.

దమ్మ—కాదు కాదు. అర్థార్థమే అర్థము.

హైదరు—అదరిపడకుము, చెడిపోకుము.

దమ్మ—(నిర్లక్ష్యముగ) ఇంతకే బెదరుచుమా? మిము మించిన సాహేబులచే సెబా సనిపించు కొంటిమి. మీరేమిగాఁ దలచు చున్నారో గాని పద్మనాయకు లసాధారణప్రజ్ఞాధురీణులు. వారి సద్గుణతీతయములు బొత్తుగా నెఱుంగ లేకున్నారు. బొబ్బిలి యనఁగా మూర్తిభవించిన పౌరుషాగ్నియని తలంపుఁడు. నా మాటల విశ్వసించి మార మాలోచింపుఁడు మిగిలిన పిమ్మట. బహ్మతాపపడి ప్రయోజన ముండదు.

సీ॥ ప్రాణాలుపోయిన ♦ మానవస్వాతంత్ర్య
ములఁ గోలుపోవగాఁ ♦ దలఁపఁబోరు
సామంతు లనియెడి ♦ సాకుచే లోబడి
మీ బానిసీంద్ర్యం ♦ మెలఁగఁబోరు
ప్రభుభక్తికి వెన్నఁ ♦ బడరుగాని నిరంకు
శాధికారముక్రింద ♦ నడఁగఁబోరు
కడలేని కఠినశి ♦ క్షులబెదరించిన
మాతృదేశప్రేమ ♦ మానఁబోరు
తే॥ గీ॥ ఎరు, దూర మాలోచించి ♦ ప్రభులు మీరు
నా వచస్థితి మన్నించి ♦ న్యాయమెంచి
ధర్మపథ మవలంబించి ♦ తగవుగూర్చి
సత్యమును గారవించుట ♦ తగవు తమకు.

హైదరు — చాలుఁ జాలు. నీ వాక్కొశలము సన్నుబొర పెట్టఁజాలదు. నీ బెదరింపులకు మేము తల్లడిల్లము. నీ యపన్యాసములతో మాకుఁ బనిలేదు.

బూసి—ఊటక మీరేల వాగ్వాదమునకు దిగెదరు? వెలమ
బారిగారూ! సర్కారు వారికిని మీకును యుద్ధములే.

యుండదు. మాకును మీకును సంధియే శుభప్రదము. తప్పులు చేసినను క్షమింపుమనుచున్నారు. అది లెస్సయైనమాట. మీరు బొబ్బిలికోట మాత్రము విడిచిపెట్టుడు. అంత కినుమడి రాబడిగల మఱియొకకోట నిప్పింపఁగలము. మాప్రతిజ్ఞా వాక్యములు చెల్లును. వృధాప్రజాక్షయము తప్పను. మీకుఁ గూడఁ గప్తములు మానును.

హైదరు—విధిగ విడిచి తీయవలయును. విజయరామరాజు తదధీశుఁడు కాఁగలఁడు.

దమ్మ—భానువర్యా! తరతరంబులనుండి కాపురము చేయుస్థలము విడుపుమనుట తమకు మాత్రము శ్రేయస్కరమా! అదియును గాక విజయనగరాధీశుఁడు తమకో సర్కారునకో కొంత ధన లాభముఁ గల్గించుటవలననే బొబ్బిలి యొసంగెద మనుచున్నారు. అట్లయిన,

తే॥గీ॥ కప్పమిప్పుడు చెల్లించి బ ♦ కాయితోడఁ
గోరినంత పైకంబుఁ జే ♦ కూర్చువాడ
నభిలషించినన్ రంగరా ♦ యాధిపునకు
విజయనగర సామ్రాజ్య మ ♦ ర్పింపఁగలరె?

విజ—ఓరీ! ఏమిరా! నీవాక్కాదుష్టవైఖరి! నిర్నిమిత్తమహత్పరివాదశీ లత్వము! మీగులు కూతలు రానీయకుము.

దమ్మ—ద్వాదశలక్ష్మిచూష్యంబు లొసంగి బొబ్బిలి నపేక్షించిన దుర్మార్గమునకంటె నావాక్కాదుష్టము గర్హ్యమా? అంతర మెఱింగి ప్రసంగింపుము. నీవాగొడంబరములు నన్ను వెఱపింపఁజాలవు. చచ్చినట్లు పడియుండుమా.

బూసి—అకారణముగఁ గలహము నేలపెంచుకొనియెదరు? ఎప్పటికి విడువకున్నమా నె. బొబ్బిలికోట వెలుపలఁ గొన్ని నిముసంబులు

పరివారకళత్రబంధుసహితంబుగ మీ ప్రభువుండినచో మఱల
మీ రాజ్యము మీ కిప్పించెదను.

హైదరు—దేవా! అట్లుకాదు. కోటవిడిచి కానికృంతలకు లేచిపోవలసిన
దని నెలవిండు.

విజ—సర్కారు కఠినముగా నుత్తరువు లేకువలయుఁ గాని నెత్తిన
గుడ్డ వేసకొని లేచిపోయెదరు. సామంతుల నీరీతి బలిమాలుటయు
నామ్రాజ్యగౌరవాతీతయములకు లోప మనియే నాతలంపు.

దమ్మ—ఔరి! తురుష్క-క్షత్రియ దుర్మార్గములు మేరమీఱు
చున్నవి! విజయరాపురాజా! ఇతమాత్రమునకే కోట విడిచి
లేచిపోవుటకు మేము క్షత్రియులము కాము సుమా! పరాసు
తురుష్కాధిపతులారా! ఆఱునూజైనను,

శా॥ పాణిగాలుండఁగఁ గోటనీడుట లసం ♦ బద్ధంబు ఘోరాక్షుడే
రాని మ్మాతసియబ్బతోఁ గలిసి, పో ♦ రాటంబునం దేము చా
నైనం జత్తుముగాని లోబడము న్యా ♦ యంబే జయఁబీయఁ ద్త
తేనారణ్యము మాశరానలమె భస్మీ భూతముం జేయుతక!

విజ—నోటివట్టపుఁగాఱుల కేమి? చేతలకుఁ గూతలకు బహుదూరము.

హైదరు—(హేళసగా) వెలమదొరల పైబింకము లకు జంతువారము
కాము. యద్ధపద్ధతీయే సిద్ధమైనఁగాని పన తేలదు. మూడ
పూటకు బొబ్బిలి గడ్డిపేరు మాపనేని నేను హైదరుజంగి

దమ్మ—సాహెబుగారూ! జాగ్రత్త! మాటలాడు నపు డొడ లెఱ
వలయును.

శా॥ ప్రళయ ద్వాదశచండభాను లదయిం ♦ పక లేద, అంభోనిధి
బ్బుఁ నోడగ్రహాలాహలఁబు జనియిం ♦ పక లేద, కల్పాంతకొ

జ్వలగారీశ నిరీక్షణాగ్ని ప్రసరిం ♦ పక లేద, మావీరబా
బ్బిలి సంస్థానము రూపుమాపగల దో ♦ ర్వీర్యంబు సీకబ్బునే?

బూసిగారూ! తమరు స్వతంత్రబుద్ధి వినయోగి పక
మంత్రుల నలహాలపై నాధారపడి న్యాయాన్యాయములఁ బరి
ష్కరింపలేక సామాజ్యనైతికాదర్శ విరుద్ధప్రవర్తకులై శాశ్వ
తాపఖ్యాతికి లోనగుచున్నారు. సత్యాంశమున కీషణ్యాత్రమేని
భేద మాపాదించి నామాటలు పాటించకున్నాడు. పద్మనాయ
కులు నిరపరాధులని యాధారములఁ జూపితిని. నాపరాధులని
మీరు శంకించినచో క్షమింపుడని కేల్పొగిడ్చితిని. బకా
యితోఁబాటు జరుగనున్న యేడుసంవత్సరముల కప్ప మి
ప్పుడు చెల్లెంతు నంటిని. ప్రభుత్వమునాఁకి ధనాపసరము
కలిగెనేని కోరినంత పైక మర్పించఁ గలనని మనవి చేసితిని.
తమకు మాయెడఁగలిగిన యీ యనిమిత్తాగ్రహము మా
క్షమాత్పణముతో శాంతిపదేని విజయ గామరాజునకు
బొబ్బిలిఁ గట్టిపెట్టెద మాను కట్టువలఁ గట్టిపెట్టి పరిపాలకుల
యనుగ్రహము వచ్చుదరుకఁ గోట స్వాధీనముఁ జేసికొనుఁడు.
మాకు సమ్మతమే యనుచున్నాను. ఇదియుఁ గాదందురా?
మనమన శ్రేయోభిలాషులగు మధ్యవర్తుల యభిప్రాయముల
ననుసరించి నడచుకొనుటకైన నంగీకరింపుఁడు. లేదా శక్తి
సామర్థ్యచ. లుగల నామంతునిమైత్రీ సామాజ్యప్రభుత్వమునకు
శ్రేయోదాయకముగుటచే విజయరామరాజుం జేపట్టి వాని యభి

ప్రదించితిరేని మధ్యవర్తులై నిలువఁబడుఁడు. విజ

యనకు, బొబ్బిలికిఁ బోరుఁగూర్చుఁడు. జయాపజయం

బలమంతుసఁ జేపట్టుఁడు. అది ధగ్గునూ. ఎందులకు

పక తమరు సకల్పించినవిధంబుననే యుద్ధము సిద్ధ

రా! నిర్నిమిత్త ప్రజాక్షయకారణముగనుక యుభయ

ముల నుత్తమయోధాగ్రేసరులయం దొక్కొక్కరి నేర్చి

తులారణంబుఁ గల్పింపుఁడు. వారియం దెవరోడిన వారిపక్షమున
కపజయం బాపాదింపుఁడు. సమంజస మనిపించుకొనును. అట్లు
గాక నా వాకొనిన విధంబులందుఁ దమ కొకతేనియు గిట్టక
పోయిన నదియైన సెలవిండు. సెలవుఁ గైకొనియెదను. ఇంత
కఁటె నీవిషయమై నేను జెప్పవలసినదికూడ లేదు. తమరు
వినవలసినదియు లేదు. మావిధ్యుక్తధర్మంబుల నిర్వర్తింపి
తిమి. విధివ్రాత యెట్లున్న నట్లు జరుగఁగలదు. ప్రమాదమునఁ
గాని యాగ్రహవేషుడనైగాని నేనేమేని మిగులు ప్రశంస
గావించితినేని క్షమించి నన్నుపివేయుఁడు.

బూసి—(తనలో) పద్మనాయకులు బాహుబలపరాక్రమోపేతులు,
శాంతస్వభావులు, మానవంతులు, సిద్ధోష్టులు, దండనార్హులు
కారు. నా బుద్ధిబలముంబట్టియేమి, వారి వాగ్వైఖరింబట్టియేమి
కోట విడువుమనుట లన్యాయంబే. శిక్షింపకుండుటకు హైదరు
జంగు లంచముగ్రహించి విజయగామునిపక్ష మవలంబించి
నాఁడు. నేనుగూడఁ బొరపడి విజయరామునకు బొబ్బిలి
యొసంగెదనని వాగ్దానము గావించితిని. బొబ్బిలిరాజ్యమునకు
హాని రోయకుండుమనుచో హైద రంగీకారములేని దేకార్య
ముఁగాని స్వతంత్రింపి నిర్వర్తింపవలదని నవాబజ్జ. వెల్లుల
నొప్పింతమనిన శిక్షార్హులముకామని తెగించుచున్నారు. యు
ద్ధము తప్పనట్లేయున్నది. నాకుఁ గర్తవ్యము బోధపడకున్నది.
(ప్రకాశముగ) ధమ్మన్నగారూ! సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారికి
మీరు లొంగిరనినను నపఖ్యాతిలేదు. మీరొకరినొకరు
కలుగుచున్నది. నే నెటులేని తరితరవ్యవహార
సిద్ధోష్టుల శిక్షించిన దుర్యశము మాయదియే
కాలముమాత్రము కోటవిడుపుఁడు. మాప్ర
మికొట తిరిగి మీకు స్వాధీనపఱుతుము.

ధర్మ—దేవా! నన్నేల వేధించెదరు? త్రిటికాదు. త్రిటిస
కాదు. కోటవిడువము. తుదకు విడుతుమను మాటకే

నోటవెలువడదు. మఱియు నామాట మీరనరాదు, మేము
వినరాదు.

కం. కోటను విడుదలని యేటికిఁ

జీటికి మాటికిఁ దనురిటు ♦ సెలవిచ్చుట మో

మోటము విడి నుడివెద నా

• మాటలఁ గలలందుకూడ ♦ మఱువఁగవలయున్.

హైదరు—బూసిగారి మెత్తదనముయుందు మీచిరుకపలుకులు సాగు
చున్నవి.

బూసి—దమ్మన్నగారూ! నామాట సంగీకరింపనట్లేనా?

దమ్మ—బూసిదొరా! నా ప్రార్థనముఁ ద్రోసివేసినట్లేకదా?

హైదరు—ముమ్మాటికిఁగూడ.

దమ్మ—సాహెబుగారూ! నేను బూసిగారితో సంభాషించుచున్నాను.

హైదరు—ఎంతసేపులే, ఈబిగుమానమా!

దమ్మ—మానాభిమాన ఛంద్రక్షణము కంతగతప్రాణులమై యుండు
నంతవఱకు.

బూసి—దమ్మన్నగారూ! నా చెప్పినచొప్పు సమ్మతింపఁదగినది.

మ్మ—రాజాజ్ఞలేదు. నామనముగూడ నియ్యకొనదు.

బూసి—అట్లయినఁ బోరాటమునకు సిద్ధపడినెదరా?

మ్మ—తమరే తప్పదనుచున్నారుగదా!

బూసి—అయ్యా! నేనింతకుమించి సహాయమునేయఁజాలను.

దమ్మ—దేవా! సంధి కియ్యకొనగదా!

విజ—వద్దనిన వన్నెచీరఁగట్టుకొని వచ్చెన నన్నట్లున్నది. కుదురదని యెన్ని వేలసారులు చెప్పవలయునో?

హైదరు—ఆహా! మీకు మాకు రాజీకుదురదు. కోట ఖాలీచేయక తప్పదు.

దమ్మ—అది స్వప్నవార్త! గగనప్రసూనము! శిశవిషాదము!

హైదరు—అట్లులైనచో వీరబాబ్బిలి వెలమాణ్యము సంఘమరణము నకు సిద్ధపడవలసినదే.

దమ్మ—ఎవగు మరణమునకు సిద్ధపడవలసినది వేటుమాట. జయము జయములు దైవాధీనములు. సా హేబుగారూ! క్షత్రియులతోఁ గలిసి సంధివిఫల మెట్లు గావింపవలయునో చక్కఁగా నిర్వర్తిం చితిరి. ఇంతకన్న మా కింకేమికిఁడు? గావింపఁగలదు? యుద్ధము సేయించి మీరు రెండుచేతుల బావుకొనునది చూడకపోము. ఈ కనులకీ తెప్పలు దూరముకావు. సంధివిఫలానంతరము ధర్మ స్వరూపుడైన మాప్రభువు తమతో నీరీతి వచింపుమనినాఁడు. చెవియొగ్గుము.

సీ॥ అవసరంబేనిఁ జా ♦ నైనఁ జత్తురుగాని

వెల్మవీరులు కోట ♦ విడువరనుము

తనబోటి కోటి న ♦ ర్ధాధుల కేనియుఁ

బద్ధనాయకులు దు ♦ ర్వాధులనుము

మాటిమాటికిఁ బొల్లు ♦ మాటలు వెలువరిం

చినఁ బ్రాణమానముల్ ♦ చెల్లుననుము

విజయరామ నకు బా ♦ బ్బిలి నీయఁబనిలేదు

చావుఁదప్పించినఁ ♦ జాలుననుము

శే॥ గీ॥ న్యాయమున వెనుదీయ ర ♦ న్యాయమునకుఁ

బాల్బడఁగఁబోరు బాబ్బిలి ♦ వార లనుము

ధర్మమేవజయతి గానః ♦ దప్పదనిన
యుద్ధమున కీక్షణము మేము ♦ సిద్ధమనుము.

బూసి—(తనలో) రావువారిసందేశము వారిసద్గుణంబులకు వన్నెఁ
బెట్టఁదగినంత గాంభీర్యముతో నిండియున్నది.

హైదరు—దమ్మన్నా! నీయీ సందేశమునకుఁ బోరాటమున మాశత
ఘ్నలే ప్రత్యుత్తర ముపును. కొవ్వు తలకెక్కి మిన్నమ
న్నరయక బొబ్బిలివాం డ్రగ్గికుండలి దుముక యత్నించు
చున్నారు.

దమ్మ—(చిటునగవుతో) సాహెబుగారూ! చావునకు రెండు చావులా?
కల్పాంత మెచఁడేని యట్టిగట్టుకొని యూఁగఁగలఁడా?

జి॥ మానుఁడు వైరమంచు బతి ♦ మాలితి లాభము లేకపోయె నే
మైనను భండనంబె తిర ♦ మంటరి బొబ్బిలి వీర వెల్పు నే
నానివహ ప్రతాపకిల ♦ నంబు, తురుష్కపరాసుముద్ధవి
ద్యాసిపుణప్రశస్తి విశ ♦ దంబగుఁ బోరఁగరండు శాత్రువుల్!

బజ—(తనలో) రాయభారివైపోయినావు. లేకున్న నీగతి నిదివఱకే
హైదరుజంగుగారు తేల్చియుంచురు.

మ్మ—బూసివొరగారూ! నాకు సెలవొసంగుఁడు. (సలాముచేయును)

జి—దమ్మన్నగారూ! పోయిరండు. (అని సలాముచేయును)

మ్మ—సాహెబుగారూ! వెళ్లివచ్చెద. (సలాముచేయును)

దరు—పోవచ్చును. (నిర్లక్ష్యముగ సలాముచేయును)

మ్మ—మంత్రిగారూ! నేఁడు పోవచ్చు నన్నట్లుగాదు. ముందున్నది
ముసల్లపండుగు! పద్మనాయకులతోఁ బోరాటము త్రాఁచుఁ
బాముతో సయ్యాటము గనుకఁ గర్తవ్య మాలోచించుకొనుము.

సీ॥ వెలమ విద్యేషియా ♦ విజయరామావసీ

నాధుని చాడీలు ♦ సమ్మకయ్య

మీరుమాత్ర మెటుగ ♦ నేరరే సత్యంబు

రంగరావు నిరప ♦ రాధియయ్య

తమబోటి మంత్రీ స ♦ త్తములె ధనాశకుం

బాల్పసు తెంతయు ♦ బాసమయ్య

శరణంచు మేము మీ ♦ దరిజేరితిమిగాన

రక్షణంబిడుటె క ♦ ర్తవ్యమయ్య

తే॥ గీ॥ పద్మనాయకు లాభీల ♦ బాహుబలప

రాకృమకృమోదార ని ♦ ర్వకృవికృ

మసృధితలాట మ్లేచ్ఛ సా ♦ మృజ్యమునకు

సంధియే సర్వవిధముల ♦ సౌఖ్యకరము.

హైదరు—అధికప్రసంగము సేయక మెలకువతో మెలంగుము. పోపొమ్ము.

ఎమ్మి—న రే. (తలపరికించుచు సమ్మతిమించును.)

బూసి—ఎవడూరా అక్కడ! దమ్మున్న గారిని సగౌరవంబుగ వారి పోలి
మేరవలకు సాగగలవుమని వాసనల్లిఖాన్తునితో నేను చెప్పినట్లు
చెప్పము.

హైదరు—(తనలో) వా డనినమాటలకు గౌరవముగూడ జేయ
వలయునా!

విజ—(తనలో) ఇప్పటికి నావీర బాగుగా వదలినది. నాప్రియత్న ఫలిత
స్పష్టపడినది. ఇంక నెవ్వరు నాభాగ్యరేఖను దుడిచివేయ

శా॥ కోటకవీడరు వెల్మవీరులు తురు ♦ ష్కం దూరకోబోడు
హోటోషంబున విక్రమింపక రిపు ♦ ప్రాణాపహరంబు పో
రాటంబందునఁ గల్గు, నాకగు జయా ♦ రంభంబు లింక నా
ఘాట వ్యాప్తి జీడొజ్జవైభవము ధి ♦ క్కరంబుఁ గావించెదనె

హైదరు—దేవా! సమరసన్నాహవిధులయందుండింక నప్రమత్తత వహింప
వలయుగదా!

బూసి—మంత్రివరా! తగినంత కారణములేకియే బొబ్బిలిపై బవరంబు
నకుఁ గవియుటకు మనమియ్యకొనకున్నది. నిరపరాధులను డం
డించితిమను దుష్కీర్తి మన కాచంద్రార్కము నిలుచునని
భయపడుచున్నాను. యుద్ధమాపి కప్పముఁగైకొని బొబ్బిలి
వారిని మాటలచే మందలింపవలయునని తలంచుచున్నాను.

హైదరు—ఏమని సెలవిచ్చితిరి? సక్రమాందోళన మనుపేర సాటిసాముం
తులఁ గూడఁగట్టి సామ్రాజ్యప్రభుత్వనిరంకుశాధికారప్రభం
జనమునకై శంకణముధరించి స్వాతంత్ర్య ప్రభుత్వ ప్రతిష్ఠా
సంకల్పితై పద్మనాయకులు నేడు మొగమిచ్చకము లాడి
నంతమాత్రమున నిరపరాధులా! ప్రబలాధార సహితంబుగ
వెల్లుదార్జన్యం బాసాంతము తమకడ వర్ణించిన నామాటలు
తుద కసత్యంబులుగాఁ బరిణమింపఁబడఁ గదా! ఆబాల్యము
నుండియుఁ బ్రభుత్వమువారి యోగక్షేమములు భయభక్తు
లతో విచారించుచుఁ బ్రభుభక్తి యుగ్గుబాలతోనేర్చిన నా
హితోపదేశములు నిరర్థక బులై పరిపంథ వచః ప్రచారంబులు
సార్థకంబులై తమకు నమ్మకముఁ గూర్చెనా? పద్మనాయకుల
ప్రభువిర్లక్ష్యస్వభావంబును రాజద్రోహసంకలి తాందోళ
నాసక్తియు మామోపాయధురంధరత్వంబును గన్నారఁ గాం
చుచు మ్లేచ్ఛసామ్రాజ్యప్రభుత్వ ప్రతిష్ఠావినాశన హేతుభూత
మైన యీసంధికే నంతమాత్ర మంగీకరింపను. తమరెందులకైన
సమర్థులు గనుక చిత్తమగురీతిఁ బరిష్కరింపుడు. నేను మాత్ర
మీగౌరవములేని మంత్రిపదవి వదలుకొనుచున్నాను. తాబే
దారైనను నిజవర్తమానము వచించినపుడు నమ్మకుండిన నట్టి
సర్వారుకొలుపు నిష్ప్రయోజనమేకాక యపాయకరమందురు.
కనుక నా కీక్షణంబున సెలవిండు. ఇదిగో! ప్రభుత్వమునా

రొసంగిన ముద్దోక, నవాబుగారిచేనొసంగబడిన మంత్రోపదవి
చిహ్నంబులు సర్వమిప్పుడేతమ కర్పించెదను. నన్నంపి వేయుడు.
ఉద్యోగము విడువవలసి వచ్చినందులకై కాదు. ప్రభుత్వమున
కింతమాత్రమునఁ బ్రబలవిపత్సరంపర సంభవించుననికాదు.
కాని తరతరంబులనుండి నావంశీయు లీయద్యోగమున మాటఁ
బడకుండఁ దమ ధర్మంబుల నిర్వర్తించి పేరుఁగాంచినుండ
నేటి కీరీతి నసత్యములసి నామాటలు నిరసింపఁబడినందులకై
ప్రాణములపైఁ దీపికూడ నశించుచున్నది. కానిం డెట్లు కానున్న
దట్లె జరుగును. నాకనుమతిఁ బ్రసాదింపుడు. (పోబోవును)

బూసి—(తనలో, ఏమిచేయఁగలను! ఇతఁ డెట్టివాఁడైనను వదలిపెట్టితి
నేని యీదేశముపై బకాయి వసూ లగుమార్గము లేదు.
నే నీ దేశమునకుఁ గొత్త, నా కీదేశము గొత్త. తనపంతము
నెగ్గలేదనెడి యీర్ష్యచే విజయరామరాజు మొదలగు జమీం
దారులనెల్ల లోఁగొని ప్రభుత్వమువారిపైఁ దిరుగుపాటు
చేయించినను జేయునదేమి? ప్రస్తుతము నాకడ సైనిక సం
పత్తియుఁ జాలినంతలేదు. (తలవంకించుచు ప్రకాశముగ)
కానిండు, మీరింత పట్టుదలతో నున్నప్పుడు నేనుమాత్ర మేమి
చేయఁగలను! సమరసన్నాహ మొనర్పుడు. (అనినిష్క్రమించును)

విజ—(తనలో) బూసిగారిపుడుగదా చాకడుపునఁ బాలువోసి పున్న
మార్జించిరి!

హైదరు—విజయరామరాజు! చూచితివా? బూసిగారితోఁ బ్రతి
ఘటించి పని సేయుచున్నాను. ఎట్లయిన బొబ్బిలి నీకు సమ
కూర్చెద. ఆ విశ్వాసముమాత్ర ముంచవలయును.

విజ—(తనలో) ధనకాంక్షచే నీతురక యెట్టిబెట్టిదమునకేని యంగీక
రించుచున్నాడు. (ప్రకాశముగ) బొబ్బిలిరాజ్యాభిషిక్తుడనో
కావలయుఁగాని తమరే మాకులదైనముగ భావింపమా?

హైదరు—సెహాబాస్! అట్లుండవలయును.

విజ—అట్లుండుటభాగ్యమా? ఒట్టిడుకొని చెప్పెద.

శా॥ దేవా! వీనులనిమ్ము బొబ్బిలిమిదో ♦ ద్రోకంబు మగ్గిందిచి వీ
రా వేశంబున, నాకుఁ దత్ప్రబలరా ♦ జ్యహ్నిప్తిఁ గల్పించినన్
దైవంబంచును బూజనేసెన భవ ♦ త్పాదంబులం గొల్తు నా
జీవంబుఁడెడి యంతదాకధనముం ♦ జేకూర్తు నెంతేనియున్.

హైదరు—వహ్య! నీయాదార్యాతిశయంబుచకు యవిశ్వాసప్రబల్యము
నకును జాల నానందించితిని. (అనివీపు మెప్పునలతోజుటచును.)

విజ—చెప్పుకొనఁ గూడదుగాని నా సంగతి తనుకు ముందు ముందు
గానితెలియదు.

హైదరు—విజయరామరాజా! ఇట్టి సత్ప్రవర్తకుని, నిర్దోతుక జాయ
మానకటాక్షుని బొబ్బిలిమిగార్లు లెంత పీడించిరి!

విజ—వారెంత పీడించినను క్రమాగుణముచే నోర్చియేముంటిని కాని
యొదిగినకొలఁది నొక్క మొదలిమటబట్టి దివాణముతోడనే
మనవిచేయవలసి వచ్చెను.

హైదరు—(తనలో) క్రమాగుణమా! చేతఁగానితనమా!

—(తనేలో) నాహెబును బాగుగా నుబ్బించినాను. నాకార్య
స్థలమున కేమియు లోపముండదు.

హైదరు—ఓపాశ్చత్య తురుష్క క్షత్రియ వాహినీ నాయకులారా!
ప్రభుభక్తియుక్తులరై శరీరంబుల దాచుకొనక విరోధివరూ
ధినిం జొరఁబాటి దారుణవైరిఁదారణోద్యద్వృత్తి నామాజ్య
భద్రసంధానులై సద్యశస్సంభరితాభిధానులుకాఁ బ్రయత్నిం

పుడు. రామరాజా! నీవు సంకల్పసిద్ధుడవు. నీ తలపెట్టిన
కార్యము జరిగితీరును. నిర్భీతిగ నుండుము.

జ — నా వేగులవలనఁ దాండ్రపాపయ్య మేము రాజాముమార్గమున
రాఁగలమని యాకోటకు గొంతపైన్యముతోఁ గాచుచున్నాఁ
డని వినుచున్నాను. ఇప్పుడు మాపైన్యము లామార్గమునఁగాక
షటియొక రహస్యమార్గమున బొబ్బిలిఁ జేర్చెద. పాపయ్య
లేని బొబ్బిలి సులభసాధ్యము. ఒక్కఁ డైనపిమ్మటఁ బాపయ్య
దుర్జయుఁడుకాఁడు. దైవకారుణ్యమున సర్వంబును జక్కఁబడి
నది. అన్నిటను గృతార్థుడను. కావలసిన దేదియులేదు.

తే॥ వీరబొబ్బిలిరాజ్యంబు ♦ పేరుమాయు
విజయనగర సంస్థానంబు ♦ పేస్తరిల్లు
మైచ్చకరుణా సహాయ స ♦ మృద్ధిచేత
రామరాజు ప్రిజ్ఞాబల ♦ ప్రాభవమున.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఇది ద్వితీయాంశము.

శ్రీశుక్తర దేవతాయై నమః

బె బ్బ లి

(నిద్యనా యక విజయము)

తృతీయాంకము

రంగము—బొబ్బిలికోటలోని మంత్రపురము. శ్రీరాణీ
మల్లనూడేవి ప్రవేశము.

మల్ల—ఓసీ! రామా మణీ! రామా మణీ!

రామా—అమ్మా! వచ్చుచున్నాను. (అనుచుఁ బ్రవేశించును)

మల్ల—వెళ్ళి కనుఁగొనివచ్చితివా?

రామా—దేవీ! యావద్వృత్తాంతము నరసివచ్చితిని.

మల్ల—అట్లయిన వినిపింపుము. నమ్మన్నగారి రాయబార మేమైనది?

రామా—అమ్మా! విఫలమే యైనది.

మల్ల—అది మన మనుకొనినదియే. బూసిగారేమనిరి? హైదరుజంగు
సాహెబుగారి విషయమేమైనఁ గలదా?

రామా—అమ్మా! బూసిగారు మనపక్షమే ప్రసంగించిరటగాని
హైదరుమాత్రము బొబ్బిలిపేరు వినిన మండిపడుచు సంధి
విఫలకారి యయ్యెనట.

మల్ల—ఓను. అగీకరింపఁడు.

సీ॥ పండ్రెండులక్షల ♦ పైకింబుదినియున్న
 నైచ్యరాజాభిమా ♦ నంబుచేత
 హైందవులం దనే ♦ కాంతఃకలహకార
 కుండగు మ్లేచ్ఛార్థ ♦ ముండు గనుక
 భారతభూమి యై ♦ శ్వర్య సర్వస్వ సం
 గ్రహణమే వైరిసం ♦ కల్పమగుట
 భరతపుత్రుల బల ♦ పాబల్య మేనాటి
 కైసను దన శపా ♦ యంబెగాన
 తే॥ గీ॥ నేడు గోదేవుని చేకూర ♦ నీడు సంధి
 పద్మనాయక సముదగ్గి ♦ బాహువిక్ర
 మప్రతాపాగ్ని హోత్రజ్వలం ♦ భణము స్వబల
 నాశనం బొనరించెడు ♦ నాడెగాని.

రామా—దేవీ! హైదరులోపమేమి! విదేశీయునకు మనపై నేమి
 కనికరము? వచ్చినంతవరకు జేతిలో వేసికొనుటయే వారి
 వని. ఇంకను మనకు సంఘభావము లేక్కువ. సమయమున
 కేదేశద్రోహియో చీలి యుగిరిగుట్టు బయట బెట్టుచుండును.
 ఈసందు గ్రహించి ప్రతిరాజ్యమునకు మనదేశముపైన నె
 చూపు! నల్లెరుపై బండిగానున్న దీ వ్యవహారము. జాతివైష
 మ్యంబులు లేక యన్యోన్యకలహంబుల మఱచి భారతీయు
 లొక్కమాటపైన నిలిచిన మ్లేచ్ఛులు కాదు, వాడ్రీ తా
 లైనను హిందూదేశంబున నడుగిడఁగలరా? దేశపిత
 యైశ్వర్యవిహీనమై తహతహ వడునా? ఎన్నెన్నిమాటా
 దండువిడిచి విదేశీయస్థిభువులు మనమాతృభూమిం గి
 గొని స్వదేశోద్ధరణము గావించుకొనుచుండ మనవా
 కాపాటి బుద్ధిలేదయ్యె.

మల్ల—చక్కఁగ వచించితివి. మనలో మన కంతఃకలహము లున్నను విజయరాముఁడు ఫరంగీల నేల మనపై నుసిఁగొల్పు వలయును? చెప్పము. వాండు తననుచూత్రము బాగు చేయుదురా? ఒక్కొక్క రాజ్యంబునకు వరుసగా నుద్వాసనఁ జెప్పియే తీయుదురు. నేఁడు తనతోఁ గలిసి మనపైకి వచ్చిరి. తేవు మఱియొక నితోఁ గలిసి తనపైకి రాఁగలరు. ఏమిలాభము! మొత్తము మీఁద మాతృద్రోహులగు దేశీయులచే భరతఖండము బాగుగ వంచింపఁబడుచున్నది.

సీ॥ క్షత్రియవికాంతి ♦ సంవద్విశేషంబు

వలనఁ జేకూరిన ♦ వైభవంబు

రెడ్డినాయకుల దో ♦ ర్వీర్య ప్రతాప సం

ప్రాప్తి నార్జించిన ♦ ప్రాభవంబు

మహారాష్ట్ర జేగీరు ♦ మానవరాశ్రమ

వ్యాప్తిఁ గైవసమైన ♦ యతిశయంబు

విశ్రావీరుల జగ ♦ ద్విఖ్యాత శౌర్య ప్ర

సక్తిలభించిన ♦ సదృశంబు

తే॥ నాశమైపోవు చుండె ది ♦ న క్రిమయున

మాతృదేశవిద్రోహ దు ♦ ర్మతులచేత

మిత్రభేదప్రకల్పిత ♦ మ్లేచ్ఛనీతి

భరితమాతా! లసత్ప్రతి ♦ భాసమేత!

—అయ్యూ! వానికేమి పోఁగాల మోగాని హైద రెంతసేపు మాటలాడినను గోటవిడుపు మనుట తప్పవేటొకటి లేనేలేదట.

—గొమామణీ! కండకావర మట్లే యేడ్పించును. గోటవిడుపు మనుటకు బొబ్బిలి తన యబ్బసొమ్మనియా! లేక తాతముల్లె యనియా!

రామా—తమరు సెలవిచ్చినట్లు దమ్మన్నగా రనగా హైదరుగూడై
మీయంతట మీరు వెడలిపోయిన సరే లేకున్న నీ కుణము
వెడలింతు నని దిసంతులు గొట్టినాడట.

మల్ల—

సీ॥ బొబ్బిలిప్రాంతభూ ♦ ముల రుధిరప్రవా
హఃబులు ప్రవహించు ♦ సంతదనుక
యవన పరాసు సై ♦ న్యంబులు నామమా
త్రావశిష్టంబులై ♦ పోవకుండఁ
బద్మనాయక వీర ♦ వర్య శాతాసినేఁ
బరరాజు విదళింపఁ ♦ బడకముందె
కంతగతాసువుఁ ♦ గల్గి జివఱకొక్క
వెలమ శాబకమైన ♦ నిలిచెనేని

ఆ॥ వె॥ వీరబొబ్బిలిం బ్రీ ♦ వేళింపఁ దనుమించు
దొరలకై నఁగాని ♦ దుర్లభంబు
ప్రతిఘటింపఁ గలరు ♦ రావులీనులు
హరినినై నఁ ద్రొపుర ♦ హరునినై స.

రామా—(తనలో) ఈ వీరపత్నిసంభాషణము నాకు మహిషాసుర
వధా వృత్తాంతము జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచున్నది. బట్టి! పద్మనాయక
పంశమా! నీవు పుట్టినతరువాతనే శూరత్వము పుట్టి
దనవచ్చును. అసూర్యంపశ్యయగు నీయమవచనంబులే
గర్భనిర్భేదప్రతిమానంబు లైయుండ నింకఁ బద్మన
పురుషులవిషయమై చర్చింపవలయునా? దేశమాతృముఁ
డట్టి వీరరసావతారమూర్తులఁ గనియున్నను నీవు పడరా
పాట్లుపడక తప్పనటులున్నది. కట్టా! ముందుముందు నీవి
నెట్టిచెట్టలకు లోనుగానుంటివో కదా! నీసంతానపు టద్వ
రేఖ యెటులున్నదో!

మల్ల—అటుపైన నేమిజరిగినది?

రామా—అనంతరము కోటఁ దుగ్గిరినహస్రాంశమైనను విడువనేర
మని యాధిగా సెలవిచ్చి బూసిగారిచే సగౌరవంబుగా వీడు
కొలుపంబడి దమ్మన్నగారు బొబ్బిలికి విచ్చేసిరి.

మల్ల—అటులైన మనపా రిపు డేమిచేయఁదలచినారు?

రామా—పరసిన బొబ్బిలి పరిసరంబులనున్నదని విని యుద్ధమునకై
సిద్ధపడుచున్నారు.

(తెరలోఁ గలకలము- దుందుభిధ్వానము)

మల్ల—(విసుట నభినయించి) రామాచుణీ! వినుచున్నావా? ప్రత్యర్థి
హృదయస్థగితి ధైర్యకంచుకవినిర్భిన్నమాన ప్రతిభాసంయుత
రణప్రకటనోద్వాంత భేరిధ్వానంబులును, జతుర్దశ భువనైక
భయావహకారణభూత దివ్యశరసర్వ పూతార్తీక్షణ హాలా
హలసమేత ప్రచండకోదండ మార్వీటంకారంబులును, సర్వసుర
గరుడోరగాద్యుల చేతనవ్రాత విస్మయప్రకల్పితానన్య సాధా
రణాన్యోన్య ప్రోత్సాహకలిత బొబ్బిలి వీరభటాద్యత్సింహ
నాదంబులును, సమస్త పద్మనాయక సమావృతుండై శ్రీమద్రే
చర్లాంచిత వంశపయఃపారావార రంగారాయ రాకానిశాకర
చక్రవర్తి నిబద్ధదీక్షాకంకణుండై రణరంగయజ్ఞశాల కవతరించి
నటులఁ జెప్పక చెప్పుచున్నవి. బళిరా! చేటీ! ఈదినమే
సుదినము! ఏమనిన—

॥ ప్రతిపక్ష ప్రభునాశనంబయిన సా ♦ మ్రాజ్యానుభోగంబు త
ద్వ్యతిరేకంబె తటస్థమైనఁ బరసా ♦ ఖ్యప్రాప్తి సంధిల్లుఁ, బ
ద్ధతు లీ రెంటునునేదియైన రవిచంద్ర ♦ ద్రీస్థాయీయైనట్టి కీ
రితిచేకూరును బద్మనాయకుల కు ♦ ర్వీచక్రపర్యంతమై.

రామా—దేవీ! ఎందులకో బాబుగా రిటువచ్చుచున్నారు.

మల్ల—(పరుగునవచ్చి చినరంగారావును రెండుచేతులతో నెత్తుకొని
ముద్దిడి తొడపై జేర్చి)
ఏమిరా! నాయనా! పరుగె త్తికొని వచ్చుచున్నాడవు. అబ్బ బాబ్బ
ఏమిమీటికి యిది? మట్టిలో నాడివచ్చితివా?

చిన—అమ్మా! నాకు మంచియిహాను, మంచికోటు తొడగవు?

మల్ల—(నవ్వుచు) నీపరిశుభ్రమున కిప్పుడున్నవి చాలవా?

చిన—కాదే! మంచివికావలయును. (అని గునియుచున్నాడు)

మల్ల—రామామణీ! మంచిదుస్తులట తీసికొనిరమ్ము.
(రామామణి నిష్క్రమించి యొక జతదెచ్చును.)

చిన—ఇవికావే! ఇంకొక జత.

(రామామణి తిరిగివెళ్ళి యింకొక జతదెచ్చును.)

చిన—ఇంకను మంచివికావలె.

మల్ల—(నగుచు) అట్టులైన నీవవెళ్ళిచూచి నీయిష్టమైనవియే తెచ్చి
కొనుము. రామామణీ! తీసికొనివెళ్ళు.

రామా—(చినరంగారావు నెత్తికొని) మట్టిలో బొరలాడు నీపెద్ద
దొరగారి కివి చాలక మంచిదుస్తులు గావలసివచ్చినవి. ఆ బో
(అని బుగ్గలబొడుచును.)

చిన—తన్నెదను, మాటలాడకు! (చినరంగారావు, రామామణి
నిష్క్రమింతురు.)

మల్ల—ఈ కుట్టవానియభిప్రాయ మేమైయుండును?

(రామామణి, యుద్ధపుదుస్తులతో, జినరంగారావు ప్రవేశింతురు.)

రామా—దేవీ! ఈయోధాగ్రేసరునకు యుద్ధపుదుస్తులు గావల
వచ్చినవి. (అని నవ్వును)

చిన—అమ్మా! ఇవి తొడిగింపవు?

మల్ల—రామామణీ! తొడిగవే. (అని నవ్వుచున్నది.)

చిన—(తొడిగించుకొని టోపీబెట్టుకొని) అమ్మా! నాచిన్నకత్తి దెప్పింపుము.

మల్ల—(చిరునవ్వున) నీ కివియన్నియు నెందుకోయి?

చిన—కావలెను. తెప్పింపుమమ్మా!

మల్ల—రామామణీ! అతనికత్తి యందుకొనిరమ్ము.

చిన—(కత్తిదీసికొని, వేసికొనలేక తబ్బిబ్బగుచుండును.)

మల్ల—(కత్తియందుకొని) ధరించుటయె యెఱుంగని నీకు ఖడ్గమెందు లకురా? (అని తగిలించును.)

చిన—(పోబోవును.)

మల్ల—ఎక్కడకు? నాయనా! ఒక్కముద్దిమ్ము. (మాద్దుబెట్టుకొనను.)

చిన—నాన్నదగ్గరకు వెళ్ళనిమ్ము.

మల్ల—నాయన యిప్పుడెచ్చట నున్నారు?

చిన—బురుజుమీద.

మల్ల—ఏమి చేయుచున్నారు?

చిన—తుపాకులు గాల్చుచున్నారు.

మల్ల—అట్లయిన నీవేటికి?

చిన—నాచిన్న తుపాకితో నేను గూడఁ గాల్చెదను. నన్నుబోనిమ్ము. (పోబోవును.)

మల్ల—(ఆపుచుఁ దనలో) సెహబాస్! బాలకా! రావుకేసరికిశోర

మనిపించితివి. వీరవత్తి ననియె గాక విగమూతనని కూడ
గర్వింపవలసి యున్నది. ఈ యర్భకుని మఱిపింపచేసి తండ్రిగారి
దగ్గఱకుఁ బోయెనని పోరుఁబెట్టును. ఇట్లు చేసెన. (ప్రకాశ
ముగ) పోవుదువుగాని, నీవు ప్రతిదినము చదువుకొనుచున్నావా?

చిన—ఆఁ!

మల్ల—అట్లయిన నీవిన్నాళ్ళనుండి యేమి నేర్చితివి?

చిన—పంతులుగారు చెప్పిన వన్నియు వచ్చును.

మల్ల—నీ కేమేని యాటవిడుపుఁ బద్దెయులు వచ్చునా?

చిన—వచ్చును.

మల్ల—ఏదీ చదువుము.

చిన—

తే॥ గీ॥ మాతృదేశాభివృద్ధికై ♦ మానవుండు
పాటుపడఁడేని జీవచ్ఛ ♦ వంబెనుండు
మానసరక్తరాసక్త ♦ మానసమున
వర్తిలక పోయిన ద్విపాద ♦ పశువె నరుండు॥

రామా—(తనలో) సద్గుణంబు లుగ్గుబాలతోఁ బోయుటనఁగ నట్టిదే
కదా! ఇంక నీబాలన కొకగునేర్పవలసిన దేమికలదు? (మెప్పుఁ
దలతో) ఏమీ! మల్లమా దేవిగారి శిశుపోషణము! పద్మనాయ
కవిద్యాభ్యాసనవిధి చక్కఁగ నున్నది. భారతభూమికిఁ జ్ఞర
మాత యను పేరు రావలయునేని యామె సంతానమ్మె
పీ.మణులు కావలయును. దేశోద్ధారణ మిప్పు డాంధ్రయు
మతల్లులచేతఁ గదా యున్నది!

మల్ల—నాయనా! ఈపద్యము నేనుగదా నీకుఁ జెప్పితిని? నీ పంతు
గారు బోధించినది చదువుము.

చిన—మఱచిపోతిని. నిజమే, ఆపద్యము నీవే చెప్పితివి. ఇంకొ
చదువుదును.

తే॥ గీ॥ దోస మనక స్వదేశ వి ♦ దోహవలైన
యల్పమతుల శతఘ్నితోఁ ♦ గాల్పవలయు
బహులఁజేరి దేశీయ సో ♦ దరుల కెగ్గు
దోయు బెట్టినులం దెగ ♦ వేయవలయు॥

రామా— ఈపద్యము విజయరామరాజచర్యకు సరిపోవుచున్నది.

మల్ల— కుమారా! చక్కనిపద్యము నేర్చుకొంటివి. (చెక్కిలి నిఘురు
చున్నది.)

చిన— అమ్మాయి! నా కింకొక పద్యమువచ్చును.

మల్ల— ఏదీ? అదికూడఁ జూపుము.

చిన— తే॥ గీ॥ పూజసేయఁ గోరిన శక్తి ♦ పూజ మేలు
జన్మ మభిలషిఁచిన వర ♦ జన్మ బాగు
విద్య నేర్వనెంచిన ధను ♦ ర్విద్య లెస్స
భక్తులన్నిటిలో దేశ ♦ భక్తి ఘనము॥

ఇంతే! ఇక నాకురావు. అమ్మా! నేను వెళ్లెదను. (పోఁబోవును)

మల్ల— నాయనా! పద్యము రాకున్నమానె. ఇటువచ్చి కూర్చుండుము.
నీకు మంచితాయముఁ బెట్టెదను. (అని యొడిలోఁ
గూర్చుండఁజేయును.)

— నాయనా! ఇకమీకుఁ బద్యములు రానేరావా? పంతులు
గారివడిగి తెలిసికొనివచ్చెదను. (అని పోఁబోవ)

(నవ్వుచు) ఇం కొక్కపేవచ్చును. చదివెదను రా! రామా
మణీ! రా!

— (నవ్వుచు) చమపుటఁ బ్రారంభింపుడు.

తే॥ గీ॥ శరణుఁగోరిన రిపునైనఁ ♦ జంపరాదు
తల్లిదండ్రులజ్ఞల జవ ♦ దాటరాదు

చెనఁటితో నహవాసంబుఁ • జేయరాదు
స్వకులగౌరవంబుల మైలఁ • బఱుపరాదు॥

ఇక నిజముగ రావు. ఒట్టు!

రామా—పంతులుగారి నడుగవచ్చునా?

చిన—ఓ! అడుగుపో!

రామా—ఇక రానట్లే నమ్మితిమి.

చిన—ఏదీ మంచితాయము!

మల్ల—రామామణీ! నాయన కేమైన మంచిఫలాహారముఁ బెట్టుము.
(అని చినరంగాగావు నందిచ్చి) తినబాడార మొసంగి దాదుల
నాడింపునుని యొప్పఁజెప్పిరమ్మ. (ప్రకాశముగ) నాయనా!
పోయిరమ్మ. రామామణి తాయమొసంగును.

చిన—రామామణీ! ఎత్తుకో!

రామా—(నవ్వుచు) పాతాడుచున్నాగా? నడువలేరేమి? రగడు.
(అని యెత్తుకొని నిష్క్రమించును.)

మల్ల—ఆహా! ముక్కుపచ్చలారని తనయుల వచ్చియురాని ముద్దు
సుద్దు లెట్టి దురంతమనోవ్యధలనేని. యపనయింపఁగలవు.
పుత్రిప్రసంగ సందర్భసంజనిత సంతోషపారవశ్యంబున భండన
భారవ్యవహారమే ముఱచితిని. ప్రబలశత్రు స్వరూపంగ
వృత్తాంతము నాకర్ణించువఱకుఁ జిత్తము తత్తరించు
డును. యవనక్షత్రియ పరాసుబలంబుల్లు కలిసి
యెత్తివచ్చుటంజేసి సంగరఫలితాంశమునకై మన—
పడుచున్నది. కాని యీబలవచ్చుశ్రువులలో
సైన్యమైనను బొబ్బిలికి మంచినీళ్ళ ప్రాయమేకదామా.

రామా—(ప్రవేశించి) అమ్మా! రణ మతిదారుణమున—
ఇంతవఱకుమాత్రము బొబ్బిలికోట చెక్కుచె

తృ తీ యాంకము

క్షణమునకు వీరబాబ్బిలి యోధులలో నష్టములేదు. ఇప్పటి దనుక మనదే యొకచేయి మీఁదుగనున్నది.

మల్ల—(సంతోషమున) చేటి! చల్లనివార్త జెప్పితివి. పద్మనాభాక పరివ్రాణవిజయసంసిద్ధికై నేను దేవపూజాతత్పర నయ్యెద. భరతదేశోద్ధారకా! శ్రీరామప్రభుతిలకా! రక్షింపుము.

మ॥ పరివింధిప్రబలప్రభుజనము ని ♦ ర్వర్తించి న్యాయైకత త్పరసంవర్ధిత వెల్మపీఠమహదై ♦ శ్వర్యంబు రక్షించి దుష్కరసంగ్రామ భరానుసంగత జగ ♦ త్సోమోధముమాన్వము మ్మరపున్ భక్తిని సంస్కరింతు రఘురా ♦ మా! దీనమాదారమా! రామా—దేవీ! గోపాలకృష్ణానుగ్రహంబున గోదేవీసంహారకార్యము నిర్విఘ్నంబుగఁ గొనసాగి దేశము నిష్కంఠకమైతిరును. తమరు సంశయింపఁ బనియుండదు.

మల్ల—సంశయ మేమున్నదే? ఎవరెవరి విఘ్నక్షధర్మములు వారు వారు నిర్వర్తించుకొనినఁ గదా ఎట్లు జరుగవలసినకార్యంబు లట్లు జరుగును! కనుక నాపూజావిధానమింకఁ దీరినది.

రామా—అగును. భర్తలకు సతులు సకలకార్యములయందు శక్తి వంచనము లేకుండ నాయపడుటయే ధర్మము. పతికీర్త్యపకీర్తులు సతిహస్తగతము లందురు.

మల్ల—అందుకు సందేహమా?

సీ॥ చంద్రమతీ మహా ♦ సాధ్వీమతల్లి జగత్పూతచారిత్రి ♦ కలనఁగాక
రాణిసంయుక్త ని ♦ ర్వక్ర పరాక్రమ ప్రక్రియాశేముషీ ♦ ప్రభలఁగాక
మంచాలదేశాభి ♦ మాన ప్రపూరిత ప్రాతానవై శేష్య ♦ ముననెగాక

ఇందిరాదేవి విలో • కైక ప్రతాప వి

భ్రాజిత ప్రభుభక్తి • వలనఁగాక

తే॥ విశ్రుతములై హరిశ్చంద్ర • పృథ్వీరాయ

బాలచంద్ర గూఢసింహుల • ప్రాభవములు

దశదిశలుండి రవిచంద్ర • శారకముగ

క్షయ మెఱుంగక వర్ధిల్లు • గలవె? చెపుమ.

దంపతులలో నొక రేటికిం దీసిన మఱియొకరు కోటికిందీయక
యన్యోన్యమును జేదోడు వాదోడుగఁ జరించుచుండిన నినుమడించిన
సద్యశంబె ఫలితంబు కాఁగలదు. మెఱపు మెఱవకున్నఁగాని, మేఘము
లేకుండినఁగాని కుంభవృష్టి కాన్పదములేదు.

రామా.—దేవీ! సత్యము సలవిచ్చితిరి.

మల్ల—రామామణీ! యుద్ధవిశేషంబులు సాకల్యంబుగ వినిపించుటకుఁ
దగినవా రెవరేనియున్న బాగుండును.

(చెలికాని వెంకయ్య ప్రవేశించుచు)

ఉ॥ నాతలపైనమోపె జన • నాధుఁడు నెల్లవధూవధా మహాఁ
పాతక దుష్క్రియాకలిత • భారము నెట్టులు నిర్వహింతు దు
ర్నీతిఁజరిత వర్తనమ • నీషను శాతకృపాణపాణి కీ
స్తీతర మార్గమందుఁ జరి • యింపఁగ వెంకయచేత మొప్పునే!

అక్కటా! తుచ్ఛక్షత్రియ ప్రయోగదుర్మంత్ర సమూలభ
ఘోరసంగ్రామము నిన్నిమిల్లనిర్దోషప్రజాక్షయక్షారణమె గాక వీర
బాల్మీలి పద్మనాయక కుటుంబ సమున్మాలస సాతుఘాతంబుగూడ
సగుచున్నదికదా! మాలచైవమా! తృణీకృత త్రిలోకేశ్వర వైభవయు,
నసూర్యంశ్యయు, రేచర్లగోత్ర శుక్తిముక్తాఫల రంగారాయ ధర్మ
పత్నియు సాధ్వీనికర తిలక స్వరూపిణియు నగు శ్రీరాణి మల్లమాదేవి
కేనియు బలవన్మరణముఁ దప్పింపలేకపోయితివా? కట్టా! నిన్న మొన్నటి

దాఁక సకలైశ్వర్య సంతానసంపద్విశేష సమావృతముగు బొబ్బిలికోట
యూపూటకో యింకొకపూటకో శాకినీధాకినీ ముఖభూతప్రేత పిశాచ
గణ నివాసయోగ్య ప్రేతవనముగా మాటిపోవలసినదేనా? ఏకాదశ
సహస్రాలకు విరోధివరూఢినీ మహాంభోధి పద్మనాయక స్వల్పసైన్య
ద్వీపంబును క్షణములో ముంచివేయఁగలదు. ఇంకను జయాపేక్ష
తగదు. నీవేగి నిఖిల వెలమనాయకి మానవతీ శిరోమణుల కంత
నిర్యద్రుధిర ధారావాహినుల మన కోటశక్తిం దృష్టిపఱచి రమ్మ
అనియా ప్రళయ సమయోత్పాత నిర్ణాత వ్రాత ప్రతిమాన గర్భ
నిర్భేదనకర రంగారాయ క్షమావల్లభుని యాజ్ఞ! అయ్యో! రవిచంద్ర
తారకాపఖ్యాతికారణ పద్మనాయక శిశు స్త్రీ వధాపాతక వహనము
నకుఁ జెలికాని వెంకయ్యయే కానిపించెనా? హే స్వదేశ మాతృ
మతల్లి! వీరబొబ్బిలి పద్మనాయక మానవతీ మానసంరక్షణాసక్త
మానసుండనగు నన్నుఁ దమచిత పాపాణకాఠిన్యప్రతిమానహృదయ
జరప్రసాదుఁ గావింపుము. ఏతత్కార్య నిర్వహణానంత రోత్తరక్షణము
క్షేచ్ఛ పరాసువాహిసీనాయక రక్తధారా కల్లోలిసీసున్నాతఁ గావించి
భవత్సంతుష్టి నెఱపెద. ఇప్పటికే తడసితి. (బిగ్గటగా) ఎవరే!

రామా—అయ్యో! వచ్చితిని. (సమీపించుచు.)

చెలి—అమ్మా! యేమి సేయుచున్నది? నేను వచ్చితినిని తెల్పుము.

రామా—అయ్యో! దయచేయవచ్చును. (ముందునడుచుచు) దేవీ!

చిన్నాయనగారు వచ్చుచున్నారు.

మల్ల—చిట్టయ్యో! నమస్కరించుచున్నదానను. ఆపీత మలంకరింపుఁడు.
(నమస్కరించును.)

చెలి—సుమంగలీభవ!

మల్ల—చిట్టయ్యో! యుద్ధమెట్లు ప్రారంభింపఁ బడినదో, యింత దనుక
రణరంగవిశేషము లేమియో సెలవీయఁ బార్థింతును.

చెలి—అమ్మాయీ! దామెరదమ్మన్నగారి సంధిప్రయత్న విఫలా
 సంతరము సంగ్రామము నిశ్చయమని తలంచి మనము నొబత్తు
 మోయించుచుండ నాధ్వని హైదరు విని హసనల్లీఖానునితో
 'మేము దగ్గటలో దిగియుండినను నొబత్తు మోయించుటకు
 రావువెటవడయ్యెగా! రంగారాయఁ డీగడియలో నొబత్తు
 నాపి కొట విడువవలయు'నని వార్త పంపెను.

మల్ల—పద్మనాయకులు కోటవిడుచుట సాహేబుస్థానము విషవనిదే!

చెలి—అమ్మాయీ! అందులకు వెలమప్రభువైన భవదీయదివ్య
 మనఃకాసారవిహారరాజహంసయగు రంగారాయ రాణ్మణి
 యిట్లనియె:

తే॥ గీ॥ పాదుషామెచ్చి యిచ్చె నొ ♦ బత్తు మాకు
 దాని మోయింపవలదనఁ ♦ దానెవండు
 నేడువచ్చినదా? దొంగ ♦ వేడబమున
 హైదరునకిట్టి తడఁబాటు ♦ లర్హమగు నె?

మఱియుఁ గోటవిడుచుసంకల్పమున హైదరుతో నీరీతినుడువు
 మనియెను.

మ॥ వలసల్ పోవుట కేముచేసితిమె దు ♦ ర్వాపార మేమేని నీ
 వలె, గాణాచితలంబు బొబ్బిలి త్యజిం ♦ పంబోము విత్తంబు
 వలెనన్నంత యొసంగఁగాఁ గలము నీ ♦ పుతంబు న్నగించుకొ
 వలెనన్నం బొనరింపఁగాఁ దగు రణ ♦ ప్రారంభ యత్నంబుల!

మల్ల—తదనంతర మేమి జరిగినది?

చెలి—అమ్మాయీ! అంతట హసనల్లీఖాను రణ ప్రారంభ యత్నము
 లొనర్చు కొందఱుగాని మీ కులపాలికల యభిమానసంరక్షణ

మల్ల—(తొందరతో, గోపముతో) ఏమేమీ! ముష్కర తురుష్క
దుష్కర వ్యాసంగము! పద్మనాయక మానవతీ స్మరణార్హ
తన కెక్కడ చచ్చినది?

మ॥ పరిపంథీశచమూసమూహ బలద ♦ ర్వప్రక్రియాటోప ని
ర్భరదోర్గర్య విదారణ ప్రధిత ధై ♦ ర్యస్థైర్య సాధ్వీత్వ సం
భరితానూన గుణప్రభాకలిత వె ♦ ల్మ స్త్రీ సుశీలక స
హరణానక్తు శిరంబు డొల్లడె విభే ♦ దానేకభిన్నంబులై.

భువనప్రపూజితద్యోఘనీపవిత్రనిరాకరణపతివ్రతా తిలకంబు
లును బ్రచండభీషణకృపాణవిద్యాశేముషీధురంధరలును దృణీకృతప్రా
ణమానలును నగు పద్మనాయక మానినీమణుల నిజాభిమానహరణా
పర ముశ్శీలర యుత్తరూంగములు సమగ్రనిజనోపాండితీమండన
ప్రకాశిత కోడండ రణోద్వృత్తి వీరబాబ్బిలి కోటసింహద్వారమునఁ
గట్టింపఁ గలమని తురక యెఱుంగ నట్లున్నాఁడు. ఓట్టమూ! హసనల్లి
ఖాను త్రాగుబోతుఁ గూతకు దొరవా రేమిప్రత్యుత్తర మొసంగిరి?

చెలి—అమ్మాయీ! ఆమాటపైఁ బ్రళయకాలకల్పనానల్ల రుద్రా
క్షుద్ర నిర్మిద్ర సమగ్రకౌదగ్రస ప్రతిమానోదగ్ర కింధాగ్ని
వెడలంగొక్కు సభాసదులవారించి ప్రభువుగారు నీవనినయట్లే.

మ॥ అనలజ్వాలల సాటివచ్చు జగదే ♦ కానన్య సామాన్య పా
వనచారిత్రాలు వైరిరాట్టిమిరభా ♦ స్వత్తుల్య దోర్వీర్య సం
జనితోద్రేకలు వెల్మసాధ్వలు మదాం ♦ ధర్వంబునన్ గన్నుఁగా
నని మీపాలిటి మృత్యుదేశతలు గా ♦ నన్ మాకు నిర్భీతియే.

య బారియైనంత మాత్రమున నోటి
సంత మాట విడిచినందులకు ముచ్చెన కొట్టిరి.

మల్ల—అభిజాతుని నోటను గదా గౌరవవాక్యములు వెలువడును.
పోనిండు. తదనంతరకథావిధాన మేమి?

—అనంతర మా ప్రసంగ మంతతో విరమించి మాసనల్లిభాను
సామంబున ధర్మగాజాదులు ద్వాదశవషంబు లరణ్యావాసం
బును నొకయే డజ్ఞాతవాసంబును జేయలేదా? శ్రీరామ
దండ్రుం డడవుల బడరాని యిబ్బందుల బడలేదా? నలాదులు
కాలకర్మమునఁ గొన్నిదినంబులు కానలఁ గుమ్మరలేదా?
మీరైన వలసలేగిన నేమిప్రమాదము? కొలదిలో మీ
రాజ్యము మీకు రాగలదు. నామాట మన్నింపుఁ డని
యే మేమో శ్రీరంగనీతులునుడువఁబ్రభువుగారు సకారణ బుగ
వానిని ఖండించి ప్రత్యుత్తరంబు లొసఁగి సగౌరవంబుగ యవన
దూతుని వీడ్కొలిపిరి. తరువాత నరనారాయణాది దేవా
భేద్యపద్మశకట భేర్యాది వివిధానేక నూత్నవ్యూహనిర్మా
ణంబులతో బ్రహ్మాండభాండవిభేదనానూన మత్తమాతాగ
తురంగ శతఘ్నికా వీరభటోదగ్ర బృంహితహేమానిదసింహ
నాదంబులతో బాశ్చాత్యతురుష్క క్షత్రియపద్మనాయక
యుద్ధవిద్యజాన్నత్య ప్రకటితామేయావ్యోన్య శాతసేతి
వ్రాతసంఘట్టన జాయమానకర్ణకఠోరధ్వానములతో బాశ్చా
భింపంబడి యుద్ధం బమితఘోరంబై, దుర్నిరీక్ష్యంబై జగ
ప్రమేయంబై మృత్యుదేవీస్వరూప సన్నిభంబై
సామాన్యయోగ్యంబై ప్రత్యర్థిమనోరథభగ్నకారణ
బాబ్బిలి పద్మనాయకాత్మగౌరవస్థాపన హేతుభూతంబై

మల్ల—చిట్టయ్యా! ఏమి యాప్రభుత్వమువారి యధర్మ సంగ్రామ
వ్యవహారములు!

సీ॥ మానాభిమాన వి ♦ హీనతనైన ధ

నార్జనమే ముఖ్య ♦ మనెడియూహ

ధర్మపథానువ ♦ ర్తమండైన బలవంతు

వంచించి నాధిగతు ♦ వాంఛితంబు

పరమతద్వేషభా ♦ వప్రగానబయి

ప్రబలచున్నట్టి దు ♦ ర్మార్గవృత్తి

మానవస్వాతంత్ర్య ♦ మహిమాపహార క్రి

యాసక్తి మెలగు దు ♦ రాశయూబు

తే॥ గీ॥ పూను మ్లేచ్ఛసామాజ్య ప్రి ♦ భుత్వతత్త్వ

మును విమర్శించి ఖండించు ♦ జనుడులేడె?

ధర్మమున కెందు నిలువంగ ♦ దావులేను

భరతమాతృక దురదృష్ట ♦ వశముచేత.

ఏమికావింపగలము? కలికాలము! మననలనఁ గాఁదగిన దేమి
యులేదు. తరువాతవృత్తాంతము సెలవిండు.

శలి—(తనలో) బాగు! రాజకీయ పరతంత్రసిధానమా! బాగు! బల
వత్ప్రతిష్ఠి త్రియచమూవిలయాభోధి యాత్మీయదుర్గవేలా
తిక్రమణసన్నిహితంబైనను గలంగని భవదీయపారావార
సన్నిభగభీరస్వాంతసంశోభిత పవిత్రచారిత్రము రేచర్లగోత్ర
గౌరవద్విగుణీకరణకారణ మగుచున్నది. (ప్రకాశముగ) అమ్మా
యీ! అట్లుభయస్వయంబులలో హరిసాహరి ఖడ్గాఖడ్గ
ముష్టాముష్టి బాహుబాహి నాహవవీరకీడావిహారోన్మత్తులై
తనివిననక ముసల ముద్గర పరశు పట్టిన బాణబాణాసన భిండి
వాల శతఘ్నికానేక వివిధాయుధ సహాయంబులఁ బటికికండ
లేక, పిక్కచెదరెఱుంగక, వెనుకంజవేయక సమరవిజయాంగనా
పరిగ్రహణారంభసంరంభులై దిక్కులుపిక్కటిల్లఁ గులగిరివ్రాతం
బులల్లలాడ నాశాతటీభ ద్రోధంబులు విహ్వలంబంద వియచ్ఛర
సంతానము పిచ్చలింపఁ, గురుపాండవ ఘోరసంగ్రామమును

నిరాకరించుచు, బీషణరామరావణ మహాయుద్ధమును ముగిపించుచు, దేవదానవదారుణ రణోల్లాసంబుఁ దలంపించుచు, బ్రభు కార్యనిర్వహణాసక్త స్వాంతంబులతో నన్యోన్య మతద్వేషభావ సమ్మేళనములతో, బద్ధనాయక మ్లేచ్ఛక్షత్రియు బలప్రాబల్య నిరూపణోత్సాహములతో శరీరబలంబుల దాచుకొనక రుధిర ధారావాహినులఁ బ్రవహింపఁజేసెను.

మల్ల—చిన్నాయనా! తమబోటి యుత్తమ యోధాగ్రేసరులవలనఁ గదా నేటికి నీరబాబ్బిలి సార్థకాభిధానయాట సంభవించెను! ప్రబలప్రయత్నముననైన నీతూరిస్వదేశసంస్థానాధిపతుల నింత యెల్లిదముగఁజూచు మ్లేచ్ఛసామ్రాజ్యమునకుగర్వభంగమొచ్చ రించి తీరవలయును. బౌను. చురుకనసేయరా! మనమర్యాద మనము కాపాడుకొన్నఁగదా నిలుచుట. ఈనాటి సామంత ప్రభుప్రవర్తనము హాస్యాస్పదము.

సీ॥ గౌరవప్రదమని ♦ కాబోలు మ్లేచ్ఛ ము
తావలంబనమున ♦ కాసఁబూని
యొడిలోన వరహాల ♦ నొలికింతురనియేమొ
యధికారులపదంబు ♦ లాశ్రయించి
పరిపాలకులమాయ ♦ వాక్యంబులన్నమ్మి
తగనిపన్నులకునై ♦ తలలుద్రొప్పి
మాతృహేళద్రోహ ♦ చేతస్కులై పర
సామ్రాజ్యధిగ్రాము ♦ కురితరంచి

తే॥ గీ॥ తరతరంబుల గౌరవ ♦ స్థాన మిపుడు
కోలుపోయిరి చేసేతె ♦ కాలమహిమ
నింత కెవరి ప్రజ్ఞాబలం ♦ బేకుసాగు
ధాతనిర్మాణమున కనా ♦ ధ్యంబులె

కాలచక్రబాగక తిరుగుచుండును. అం దుచ్చనీచదశలు కలుగుచునే యుండును. ప్రతిదేశం బెప్పుడో నైవ్యం బనుభవించియె యున్నది. ఇప్పుడు మనదేశమవఁతు వచ్చినటులున్నది. చిట్టయ్యా! తరువాత?

చెలి—(తనలో). ఆహా! మల్లమారాజ్ఞి శేముషీవై శేష్యంబును నిరుపమానమాతృదేశారాధనయు, నహిత ధైర్యచ్ఛేదన పరాక్రమంబును నా సేతుహిమాచల వ్యాపితాసదృశసాధ్వీత్యంబును దదితర స్త్రీజవాలభ్యములు. తల్లీ! బద్మనాయకవంశవిభూషణంబవై జగజ్జననిగాఁ బ్రకాశించుచున్నావు. (సౌకాశముగ) అమ్మాయి! అట్లగువాగుల వాహినీసమూహంబులు హెచ్చుతగ్గులు లేక తుల్యంబుగా జీవఁబులవైఁ దీపిమాని హూరాహూరిఁ బోరాడుచుండ శత్రుప్రాణవాయుభక్షణసక్త దివ్యాయుధదర్శకరథారియై యపరదుర్మండో యస నిఖిలవిరోధివరూఢినీ కవచ ప్రభేదనవజ్రాయుధపరిమాన నిశితఖడ్గద్వితీయుండై, ద్వితీయబలభేదియో యస నద్వితీయబలప్రతాపస్థైర్యుండై, స్రులంబఘ్నఁడో యస భీకరగదాసమేతుండై వీరబాబ్బిలి పురవరుండు స్వయముగ సర్వసేనాధిపత్యము వహించి మగఁటిమిచేఁ జెలరేఁగి జయాపజయఁబులు క్షణఁబులో నిర్ణయించెదఁ జూడుఁడని మేఘనిర్ఘోష సామ్యసంభాషణంబుల మన సైన్యంబుల నొక్కుమ్మడిఁ బురికొల్పి విజృంభింప నెదిరి బలంబులు చెల్లాకుఁ జెదరై ధైర్యంబుఁబోరాడి చెట్టుకొక్కఁడై క్షుధార్తమగు హర్యక్షము నీక్షించిన హరిణాంగనలరీతి వెఱచి తిరిగిచూడక సాటిపోవుటయు సమిద్రంగంబు వీచుంగుపెట్టలై పొడఁగట్టెను. అంతఁ బద్మనాయక సైనికముఖమున నానందమును బ్రతీవీరుల మొగంబునఁ జిత్రాభరంబును దాగడవించెను.

మల్ల—ప్రాణనాథుని యసహాయశౌర్యప్రశంసచే నుల్ల ముప్పొంగి పారవశ్య మనుభవించుచున్నది. వెండియు నాకిప్పుడు—

తే॥ గీ॥ సరకుదోర్గర్వ మడఁప జ ♦ నార్దనునకు
 ద్వాపరంబున సత్య తో ♦ డ్పడెనభంగి
 రంగరాయక్షమాపతి ♦ ప్రకృనిలిచి
 కయ్యమున రివునొంచు సం ♦ కల్పమొదలె.

చెలి—(తనలో) ధన్యోస్మి! వీరవత్స! ధన్యోస్మి! నీనాక్యంబులు చిర
 స్మరణీయంబులు. పద్మనాయకకులసముద్భవమైన నీశరీరము
 విరర క్తపురితమగుట నైసర్గికమే. పుట్టిన మెట్టిన గృహము
 లనేగాక పద్మనాయకసద్వశమునేగాక భారతీయ యావతీ
 మతల్లులంగూడ నీ యద్వితీయపవిత్రచరిత్రముచేతఁ దలంపఁ
 జేయుచున్నావు. (ప్రకాశముగా) అమ్మాయీ! అట్లు కల
 గుండునడిన మ్రేచ్ఛక్రియ పరాసుదేశముల హైదరుజంగున,
 విజయరామరాజును, బూసియుఁ బురికొల్పఁ జెలియలికట్ట నతి
 క్రొవించు ప్రళయాంభోధలీల సర్వసైన్యంబులు మనలగ్గలఁ
 కెగఁబోక మొదలిడ మనవారు చలింపక పాషాణంబుల
 దొర్లించియు దివ్యాశుగముగములు పరిపియు శతఘ్నులం బ్రే
 ల్చియు నుడుకుటంబలికుండలమీఁదఁ బగులఁగొట్టియుఁ, బొం
 గులుకొఁగిన నూనెవానఁగుటిపించియు, గదాఘాతంబు లొన
 ర్చియు, బారుటీఁటలఁ బడఁగొమ్మియు, ఖడ్గప్రహారంబులఁ దు
 త్తునియలుగావించినను క్షయమెఱుంగక శత్రుసైన్యం బిసుక
 పాతరవలెఁ దఱుఁగకపోవుటయేగాక ఫరంగిఃరంగీలవలన మన
 కోటకు దక్షిణపుడిక్కున ద్వారముఁ జేయఁగల్గిరి.

మల్ల—మనకోటయే కూలినదా?

చెలి—బోను. తదనంతరము మట్టమధ్యాహ్నమగుటయు నుభయపక్ష
 సేనానాయకుల యనుమతులననుసరించి సైన్యంబులు యుద్ధ
 మాపి విశ్రాంతిఁగైకొనుచున్నారు. అప్పట్ల నన్నరావించి
 శ్రీ రంగరాయప్రభువతంసుఁడు దీనాననుండె —

మల్ల—అ! అ! ఏమంటిరేమంటిరి? త్రిభువనైకశూరఁడగు ప్రభువు
వారికే దీనత్వమా?

చెలి—అమ్మా! చెప్పదనువినుము. అట్లు నన్నఁ జూచి 'వేంకయ్య
గారూ! చూచితిరా? మనకోట దుఃస్థితికినచ్చినది. పద్మనా
యకపైన్యంబు క్షీణించినది. పిరోధు లెంతమంది నశించినను
మనకంటె నధికసంఖ్యాకులే మిగిలిరి. మన కింక జయము
స్వప్నవృత్తాంతము. రణసాధనమాలయందును బరిసంధులే పై
చేయిగానుండిరి. మ్లేచ్ఛాధములే కూర్చులు. అందు హైదరు
మన ప్రబలశత్రువైన విజయరామునిచేతి కీలుబొమ్మయైవాఁడు.
గౌరవహానిలేకుండఁ జరించుటయే మన ప్రస్తుత కర్తవ్యము.
కనుక నీవేగి—, (సంశయించుచుఁ దనలో) అయ్యో! ఏమిని
పిమ్మటి వృత్తాంతము వినిపి-పవలయును?

మల్ల—(సంతోషమున) చిట్టయ్యగారూ! సంశయింపఁబనిలేదు.
ప్రభువుగారి భావ మిదివఱకే బోధపడినది. ప్రాణరాధునిసుధా
మధురోక్తుల నాశ్రయఁపేయంబులు చేయుదురుగాక యని
ప్రార్థించుచున్నాను.

చెలి—కదనసమాచారము సాంగముగా వినిపించి మల్లమాదేనికి
ఖడ్గ మొస గిరమ్మని యాజ్ఞ. (ఖడ్గ మీయఁబోవ)

మల్ల—చిట్టయ్యా! నాకు వేలుఖడ్గమేటికి? స్వసంస్థానముపైకిఁ దుచ్చు
మ్లేచ్ఛాధము లెత్తివచ్చినపు డభిమాన సంగక్షణాధారంబును
బ్రత్యర్థి సహార నాధనంబును మాని పద్మనాయక మానినీ
మణి నిముసమేని మసలఁ గలదా! (అని గుప్తవ్రతచిస కైచారు
తీయుచున్నది)

చెలి—(తనలో) మేలు మానినీశిరోమణి! మేలు! శక్త్యవతారమనఁ
దగు నీకుఁ బత్యాజ్ఞ లేకపోయినదిగాని ఖడ్గధారినివై రణ

తలఁబుడఁ బ్రవేశించిన నిన్నుఁ దేటిచూడఁ గల యోధుఁడు
మఱ్ఱగఁబుడఁ గలఁడే! ఇంతకును దినంబులు తప్పివచ్చినవి. ప్రితి
ప్రాతఃకాలంబున నాదిదేవిగఁ బూజింపఁదగిన నిన్నుఁ జేసేతఁ
గోల్పోవు చున్నాముకదా! ఈఘోరకృత్యముఁ జూడఁ గల
పాపాణ హృదయముఁ గూడ ధాత నిర్మింప నోపునే? (అని
తలవంచుకొని దుఃఖించును.)

మల్ల—బాబయ్యా! దుఃఖమును దిగమింగుఁడు. భవత్పుత్రికా తుల్య
నగు నేను నాధునిచే నుచితకార్యమునకే నియోగింపఁబడితిని.
మరణంబునకై పరితపింపనుగాని అర్థాగ్నినై నందులకు,

శా॥ విల్లుభల్లుమఁగేలఁ గీల్కొలిపి దో ♦ ర్వోర్వోద్భవోదగ్రశౌ
ర్వోల్లాసంబున కేగి దారుణ రణో ♦ ద్యోగ ప్రభావంబునన్
బెల్లాకుం జెదగై రిపుప్రతితి గా ♦ సిం గూల సాహాయ్య సం
కల్లాభఁబున జీవి తేశ్వరుని దే ♦ ర్పన్ వీలుఁ గోల్పోయితిన్.

అని మాత్రము చింతించు చుంటిని.

చెలి—(తనలో) అయ్యయ్యా! అనన్య సామాన్యములగు నీవవిత్ర
భావంబులకు సంతసించునా! నీకుఁ గల్గఁబోవు పరమ దుఃస్థితికై
సంతపించునా! చీ! చీ, వేంకయ్యా! కటికివానికిఁ గూడ దుష్క
రమగు కార్యముగ దలఁపెట్టితివి. శత్రువ్యూహంబులఁ జూరఁ
బాటి వైరివిదారణమొ స్వకీయ మరణమో మగతనముగాని
శిశుస్త్రి వధ మహాపాతక ముగదా! మొత్తమునకు నాయట్టి నీచాతి
నీచకఠోరకర్మరుఁడు, స్వకులశిశుస్త్రి సంతాన విధ్వంసనోపాయ
నిపుణుఁడు, ఘోర రాక్షస నైతికాదర్శప్రాయానూన మా
నసుఁడు, కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగంబులఁ బుట్టియుండఁ
డు. ఇతఁ ముందును బుట్టఁబోఁడు. ఏమేమీ? మహాపురుషుడైన
గోపాల కృష్ణరంగారాయాధిపనియోజితకార్యము పాపభూయిష్ట

మని తెగనాడితినిగా! పొరపాటు. ప్రభునియాజ్ఞ. దీననేను
దూఱుండచుగాను.

మల్ల—(అలోచన మభినయించుచు) సరియే. రామామణీ! నేను మర
ణమునకు సర్వసిద్ధముగ నున్నాను. నాపరలోక ప్రయాణము
నకు ముందు కుమారుడగు చినరంగారాయని రక్షించు భారము
నీపై నుంచవలయునని యూహించుచున్నాను. నీకంటె
నాకు సమ్మిన దాసీగణము లేదుగదా?

రామా—అమ్మా! దేవియాజ్ఞ కెదురాడరాదుగాని న నీముక్కారు
ముసలి చేయవలసినకార్యంబున నేలనియోగింతురు? సంవత్స
రముల కొలది భక్తిశ్రద్ధలతో మీచెంతనేర్చిన ధనుర్విద్య
యీసమయమున నక్కటకుమాలిన నావలన బొబ్బిలికెన్న
డేమి ప్రయోజనమురాగలదు? నేను యుద్ధభూమికేబోవ నను
మతింపవలయును.

మల్ల—సెహబాసు రామామణీ! రేచర్లగోశ్రీయుల దాసీజనంబుల
కీపాటి నాహాసముండఁదగినదే. నాపరిచారికా గణంబున నిట్టి
యుత్తమురాండుకలరని తెలిసికొనుట కెంతయు సుతెసెంతు
ను. నీయిచ్చచొప్పుననే వర్తింపుము. (బిగ్గరగా) వేంకటలక్ష్మీ!
బాబుతో నీవొకసారి యిటురమ్ము.

చెలి—(తనలో) మల్లమాదేవి తన పరిచారికలను ధనుర్విద్యయందుఁ
గూడిఁ బ్రవీణులఁడగ్గఁ జేసినదా? (ముక్కుపై పోలుచు
కొనును)

(వేంకటలక్ష్మీ చినరంగారావుతోఁ బ్రవేశించుచున్నది)

వేంక—అమ్మా! సెలవైనది.

చిన—అమ్మా! నన్నెందుకు పిలిపించితివి? నే నాడుకొనవలయును.
పోయిరానిమ్ము.

మల్ల—(తనలో) అక్కటా! కుట్టవాని యసహాయస్థితిఁజూడ ధైర్యము చలించుచున్నది. (పక్కాశముగ) నాయనా! రమ్మ. (ఎత్తికొని ముద్దాడి) వెంకటలక్ష్మీ! వీరబొబ్బిలి పద్మనాయక మాననీ సంతానము జోహారు గావింపవలసిన సమయమయ్యెనని విని యేయుంచువు. కనుక యజమానిని సంకల్పముల నిర్వర్తిం చుట సేవకకర్తవ్యము.

సీ॥ తెల్లిదండ్రుల మమ్ముఁ ♦ దర్పణోదకములఁ
 బరమందు సంతొష్టి ♦ పలుచుకొఱకు
 ముందు నిర్వంశమై ♦ పోకుండ వీరబొ
 బ్బిలి రావువంశంబు ♦ నిలుచుకొఱకు
 ఇంత దురాగత ♦ వృత్తివర్తించిన
 రిపుదుర్మదంబు ని ♦ ర్జించుకొఱకు
 సూర్యార్చితఁబాచుఁ ♦ బొలుపొందు నాత్మీయ
 సింహాసనం బధి ♦ స్థించుకొఱకు
 తే॥ గీ॥ ఎంతకాలమో మ మ్మాశ్రీ ♦ యించుకొన్న
 సేవకుల మిమ్ము మిమ్ముఁ బో ♦ పించుకొఱకు
 శాత్రువులచేత నీరావు ♦ శాబకంబు
 కీడుపొందకుండఁగ బ్రతి ♦ కింపవలయు.

(అని యొప్పగించును.)

వేంక—దేవియాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాను. (చినరంగారాయనిఁ గై కొని) నాశక్తిసామర్థ్యములవలనఁ గాకపోయినను గొఱతలేని భవదీయాప్రతిమాన పతివ్రతాధర్మమే యీ కుట్టవానిని సురక్షితుఁ జేయఁగలదను దృఢవిశ్వాసముననే యీమహాత్మ్య భారము వహింప సాహసించుచున్నాను.

మల్ల—దాదీ! ఇప్పటి స్థితినిబట్టి నీసామర్థ్యముగాని నాధర్మముగ చిరంజీవిని రక్షింపఁజాలవుసుమా! దైవయత్నమునఁగొనసా/

సాగవలయును. కానిమ్మెట్లు కానున్న దట్లు కాగలదు.

(పుత్తుని నెత్తిపై నాశీఃపూర్వకముగఁ జేయుమెత్తి)

సీ॥ వైరిదుర్వార దో ♦ ర్బలయుతఃబుగ ధను

ద్విద్యయం దారితి ♦ తెదవుగాక

శాత్రువాసీకంబు ♦ సహరించి జననీ

జనకబుణవిముక్తి ♦ గ నెదుగాక

దేశ సేవానిర ♦ తి భరతమాతృక

సిరుల సముద్ధరిం ♦ చెదవుగాక

పేరు ప్రతిష్ఠలఁ ♦ బెంపొంది పూర్వుల

లీల సామ్రాజ్య మే ♦ తెదవు గాక

శే॥ గీ॥ పెరిగి పెద్దవై వైభవో ♦ పేతుడవయి

యీవు చిరకాలజీవి వ ♦ యెదవుగాక

ఆదిదేవు దివ్యానుగ్రా ♦ హంబువలన

మల్లమాంబ పతివ్రతా ♦ మహిమకలన.

దాదీ! ఇంకి నీవు తడయరాదు.

వేంక—(కుమారుని దీసికొని) అక్కటా! దైవయత్నమున మానవ సంకల్పము లెంతో వికల్పములగుచున్నవి. అమ్మా! నా కనుజ్ఞసిత్తురా? (నమస్కరించును.)

మల్ల—శుభంబగుఁగాక! పోయిరమ్ము. నాయనా! దాదితో వెళ్ళుము. (దాది కుమారునితోఁ బోఁబోవ) దాదీ! జాగ్రత్తసుమా! చిట్టయ్యా! మీతనయ యాయుఃపూర్తి దాపైనది. ఈ నా తుదిమాట సంగ్రామతలఁబున నున్న మనదళంబునకు సెల వీయవలయును.

గ్రీణముపైని దీపి ప్రతి ♦ వారికి నైజమె, రాజభక్తిపా
త నూతగాఁగొని య ♦ గ్రీణ సుఖప్రదమైన వీరని

ర్యాణపదంబుఁ జేకొనఁ బ్రీ ♦ యత్న మొనర్చుఁడు మేచ్చసైనిక
శ్రేణివిదల్పుఁ డూర్జితవి ♦ శిష్టభుజస్రీభఁ బద్మనాయకుల్!

అడుగమటచితి. రాజామఁకొటనుండి పాపయ్య అన్నగారు
రావింపఁబడిరా!

చెలి—అమ్మాయీ! విజయరాముఁడు పైరుల దేవులఁజ్లిమార్గంబున
దీసికొనివచ్చెననియు, నీరాక యవసరమనియు యోగ్యులగు
చారులచే వర్తమాన మంపితిమి. కాని యరాతిప్రతిబంధకము
వారికిఁ దప్పక పొప్పించునని యూహించుచున్నాము.

మల్ల—పోనిండు. ఆయన యిప్పట్టున రాకుండుటయు నొకవిధమున
మేలే యగును. ఏమన, నీచాటి సంకులసమరంబున నెటుపోయి
యెటువచ్చినను సమయంబువేచి పాపయ్య అన్నగారు విజయ
రాముని దుర్మద మడంపఁగలరని నాహృదయము దృఢముగ
నమ్ముచున్నది. సాధారణముగ నాచిత్తము వృధాశల కెడ
మీయుదు. ఆయన యుద్ధమునకుఁ బైగాపుగనుండుట శ్రేయమే
యైనదని తలంచుచున్నాను.

చెలి—నీయట్టి సాధ్యమణి హృదయంబు నిత్తకోర్కూలఁ గోరునా?
అవశ్యము నీయుద్దేశము కొనసాగితిలుననియే నేను నమ్ము
చున్నాను.

మల్ల—చిట్టయ్య! తమరువచ్చిన పని కిప్పటికే కాలాతీతమైనది. వేగి
రించెదను. ఈనామాటయమాత్రము విభునికి వినిపింపవలయును.

సీ॥ తనుయాన నుత్తమాః ♦ గముపైన నిల్పి ని

శ్చింతతోఁ దనువుఁ ద్య ♦ జితునను

మల్లనూదేనిప్రీ ♦ మాదంబు లేమేని

కలవేసి కరుణింప ♦ వలయుననుఁ

భార్యా వియోగ సం ♦ ప్రిప్తిచే నిస్పృహ
 స్వాంతులై వర్తింప ♦ వలవదనుము
 నా యదృష్ట బె తి ♦ న్నసదైన నేజన్మ
 కేనియుఁ దననే గ్రీ ♦ హింతుననుము
 తే. గీ. ప్రాణవిభుని యూడిగమున ♦ కఠ్యదినమె
 కాన నిదియ నాతుది నమ ♦ స్కారమనుము
 విజయరాము వధాశథా ♦ విధుల నేచు
 స్వర్గమందేనియున్ విన ♦ వలతుననుము.

రామా—(తనలో) నే నిచటి ఘోరకృత్యములు కనులఁ బడక మున్నె
 కర్ణకఠోరవార్తలు శ్రవకుహరంబుల బ్రవేశింపక మున్నె
 ఖడ్గపాణినై గణతలఁబున కులుకుటయే యుత్తమము. (వడిగ
 నిష్క్రమించుచున్నది.)

చెలి—(తనలో) చివట కీ పాపకర్మంబు వీక్షించుటకు నేనొక్కండను
 మిగిలితినా? దైవసఁఘటనము! ఎంతటిలో నెన్నివైవిధ్యములు
 కలుగనున్నవి! కట్టా! కర్తవ్య మూహింపఁజాలకున్నాను.

మల్ల—చిట్టయ్యా! సర్వమును జక్కఁబెట్టఁ బడినది. నాకు సెలవిండు.
 ఇట్లగుఁ గాక!

అ॥ వె॥ ధర్మపక్షచాతి ♦ దైవంబు గలఁడేని
 వెలమజాతి రోష ♦ కలితమేని
 నిర్మమిత్తసమర ♦ నిర్వాహక ఫలంబు
 విజయరాముఁ డనుభ ♦ వించుఁగాక!

(అని కత్తి యెత్తు చున్నది.)

చెలి—(నిర్విణ్ణుడై) తల్లీ! వ. . . వలదు! ఉడుగు ముడుగుము!
 (కత్తిఁ బట్టుకొనఁబోవును.)

మల్ల—జీవితేశ్వ—రా! (అని పొడుచుకొని ప్రాణము విడుచును.)

చెలి—హా! హతోస్తి! (అనిమూర్ఛిల్లును.)

(మల్లమ్మదేవి శవమునకును, జెలికాని వెంకయ్య గారకిని మధ్య తేరవ్రాలును.)”

చెలి—(నేదఁదేటి) కటకటా! “పాపీ చిరాము స్సుకృతి గతాయః” అనులోకోక్తి సారవంతమయ్యెనుగదా! పిషీలికాది జిహ్వా పర్యంతమువ్యాపించి బ్రహ్మాండభాండమునయుక్తాయుక్తగరిమఁ బాలించుచున్నదను భగవత్స్వరూపముతధ్యమా! మిధ్యయా? రుద్రాక్షుద్ర నిర్ణిద్రప్రళయాలోకనవహ్నికీలలు వ్యాపింపక మున్నె మల్లమారాజ్ఞయంతటి త్రిభువనైకానన్యసాధారణ పవిత్రచారిత్ర మానభంగ భయోద్రేక మూనసయై యాత్మ హత్యకుఁ బాల్పడవలసివచ్చెనే! కలికాలమా! నీప్రభావ మవిచ్చి న్నముగసాగుచున్నది. ధర్మమునకు జయము లేదు. అధర్మమునకే కాలము. న్యాయముతోఁ బనియుండదు. బలవంతునిదేపలుకు బడి. ఇఁకఁ బాపమే ప్రపంచమును బరిపాలించును. మల్లమా దేవియను దివ్యగుణభూషణులు గోల్పోయిన భరతమాత దురదృష్ట మింకను నెట్లుపరిణమించునో! న్యాయైక తత్పరుల యకాలమృత్యువు దప్పింపనేరని రవిచంద్రతారకాదిగ్రహంబు లతేజంబుకాల్పనా? దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణముల వర్తించు సుదర్శన మీయవసరమున నక్కఱకురాకపోయిన నుండిన నేమి? మండిన నేమి? వాతాతపవర్షంబుల సహించి పవనపర్ణాంబుభక్షులై చేసిన మానిజనుల దివ్యతపఃప్రభావం బిష్టమ కాకున్న మత్యైష్ట్యంబు బగదుపకారికారిణ మగునో? అయ్యయ్యా! ఇట్టి యధర్మకార్యారంభుడనగు నన్ను మిన్నమన్నేకమై నలి మివేయక మానెనా? చట్రాతిపైఁ గొట్టబడిన ఘటమువోలా నా శిరింబు సహస్రానేకభిన్నులై చొల్లకపోయెనే? పద్మనా యక దోర్వీర్యప్రతాపప్రకల్పిత శాశ్వతసదృశంబుతోఁ బాటు చెలికాని వెంకయ్యగారి శిశుశ్రీ వధామహాపాతక

దుష్క్రియా కలితాపఖ్యాతియు స్థిరస్థాయి యగును గాఁ
బోలును? అహంసాపర మోధర్మమును నీతివాక్య ముగ్గుఁ బాలతో
నేర్చిన పద్మనాయక సద్వంశసంభూతుఁడనగు నే నిట్టిఘోర
కృత్య మొనర్చి కాకివలె వేయేండ్లు జీవించుటకంటె మత్కంఠ
మీకరవాలంబున కెఱఁగావించిపరలోకప్రాప్తివందు టత్కృత్య
ముము. (నటకికొనఁబోవుచు) ప్రమాదము! బొబ్బిలిప్రభుని
యధీనమందున్న యీదేహముపై నాకెక్కడి యధికారము?
అస్వతంత్రుఁడను గనుక గోపాలకృష్ణ రంగరాయానుమతి
ననుసరించి హతశేషమగు పద్మనాయక మానినీ సంతానమును
పరలోకప్రయాణోన్ముఖముఁ గావించెదఁగాక! కట్టా! చేసేత
నిట్టి యకార్యకరణమున కెట్లుపక్రమించెద? ఆహ! చేయక
తప్పదు. పుత్రులనక, కళత్రములనక, యాపులనక, మిత్రు
లనక యొకసారి యీ కటికి కార్యము నిర్వహింపఁగలనా?
(అలోచించి) నిర్వహింపలేకేమి? గుడిమ్రొగువానికి లింగమెంత?
ఇట్లగుఁగాక! వెల్మశిశుస్త్రి సంతానమును గృహంబుల
బంధించి చిచ్చుముట్టించి వెడలిపోయెదఁగాక! ఇదయేనయంజన
ము. (పరిక్రమించుచున్నాఁడు) (లోగిళ్ళు కానిపించును. గొల్మే
ములఁదగిల్చి సంశయించుచు) ఓదక్షిణహస్తమా! చలింప
కుము. జగజ్జననియైన చక్రవర్తిని కరమునకే యాత్మహత్య
గావించుకొనుమని కరవాలమందింప సాహసించిన నీ వ్రక్షత్తమ
వంశసంభూతుఁడనై పరిమచండాల కృత్యముల కొడిగట్టిన సకా
మసుమ సంశయించిన నీవు ఇక్కార్యంబునకుఁగూడ నమర్థు
రాలవే. కనుక నుపక్రమింపుము. (చిచ్చు ముట్టించి) సేహ
బాస! కృతకృత్యుఁడ నైతిని. నరవరాజ్ఞ నిర్వర్తించితిని.
పుణ్యమో! పాపమో! స్వర్గమో! నరకమో! ప్రాప్తించుఁగాక
సంతోషపొదమే!

శా. రాద్రస్సూర్తిని విక్రమించెద బల • పాగల్భ్యసంయోగ ని
 ర్ణద్రోహోజ్వల పద్మనాయక ధను • ద్విద్యాప్రభావ ప్రతా
 పోద్రోకంబున శక్తివంచనము లే • కుండఁ విజృంభించి య
 తుద్రోహాభవ మేర్పడంగ రిపునా • క్షోభంబుఁ గల్పించెదఁ॥

(అని విచ్చుక త్తితోఁ బరుగిమచు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(ఇది తృతీయాంకము.)

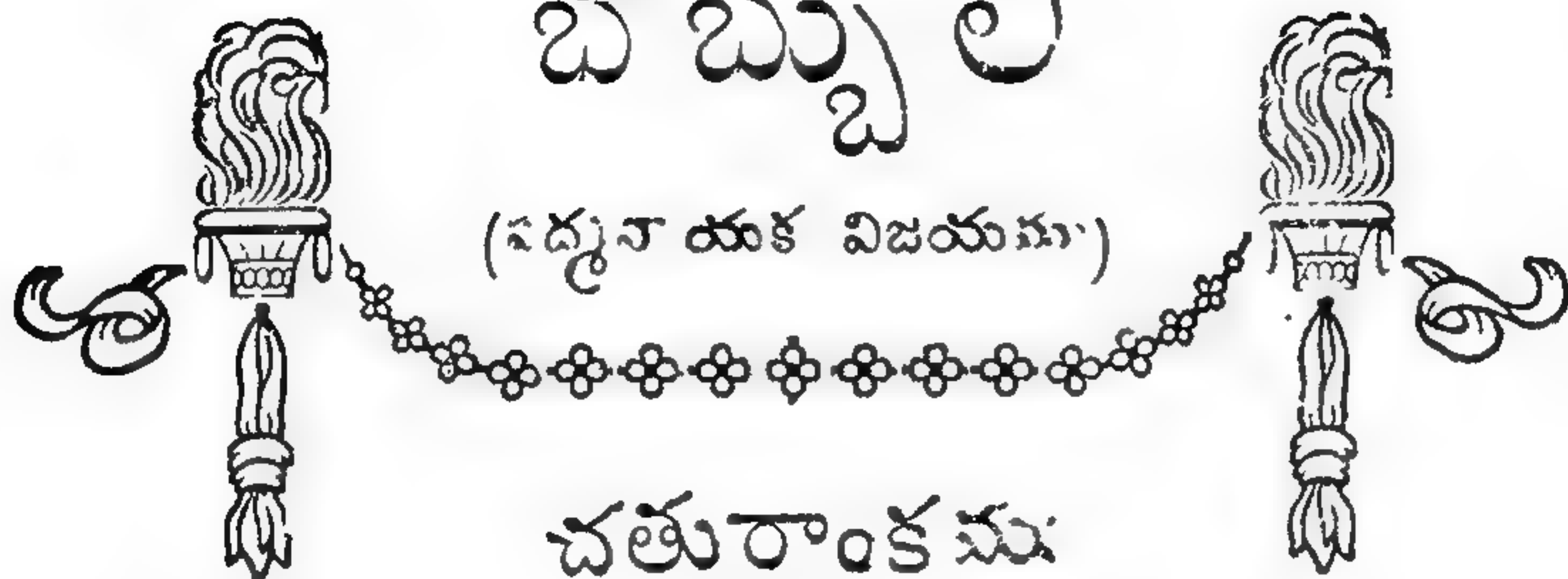

శ్రీమత్పర దేవతాయై నమః

బె బ్బు లి

(సద్గూ యక విజయము)

చతుర్థాంకము

(రంగు — బాబ్బిలికొట ముందుభాగము. శతశిక్ష్ణి కానినదంబులు.
కొటవీటికి పడుచుండుట చూపట్టును.)

(నేపథ్యమున)

రంగారావు — విపక్ష చమూసమూహములారా! ఇపు డెందుబోయె
దరురా?

శా॥ ఔరా! ఏటికిఁ దుఃఖిలము రిపుశు ♦ మౌర్యానిర్మూలన
స్ఫూర్ణదారదవాగ్నికీలన ము ♦ ద్వాపరబలవ్యక్త వి
స్తారకూరధనుర్విముక్త శరణం ♦ తానంబు ప్రత్యర్థినం
హారం బివ్వడ నిర్వహించు భువనై ♦ కానన్యసామాన్యమై.

(శస్త్రాస్త్రములతోఁ బ్రవేశించి యాశ్చర్యముతో
ముక్కుపై వ్రేలిడుకొని)

ఏమిది? నన్నుఁ జూచినంతమాత్రమున బెబ్బులిం గన్న లేళ్ళ
గములరీతి వైరిసేన వెన్నిచ్చి పరుగెత్తుచున్నది. (నవ్వుచు బిగ్గరగ)
ఓహూ! పాశ్చాత్యతురుష్కు క్షత్రియదళంబులారా! ఎట్టి యకా
ర్యంబునకుం గడంగితిరి?

క॥ మగజన్మ మెత్తినారలు

తగుదుమటంచు వివిధాస్త్ర • ధనులై యీ రీ

తిగ రణభూమిఁదొలంగిన

సగరే మిమ్ముఁగని పద్మ • నాయక యువతుల్.

(నిదానించి) ఎ ట్లదలించినను, ఏమని హెచ్చరించినను, ఎంత
యెత్తిపొడిచినను నిలుచునట్లు కానిపించుటలేదు. రణపరాజ్ఞులు
వెన్నాడుట సాయంతరివానికి ధర్మముకాదు. అయినను మరలింపఁ
బ్రయత్నింతును. హే విమత సైనిక వ్రాతములారా! నిలుపుఁడు!
నిలుపుఁడు!

ఉ॥ ప్రాణభయంబునం దొలగి • పాతెద రేటికి మృత్యు చెప్పడో
మా కద ప్రాణకొటి కను • మాటయెఱింగి భయఁబడిగ్గి నే
నానివహించులారా! కద • నంబొనరింపుఁడ, నాదు చాప వి
ద్యానిపుణప్రసక్తి సుఖ • దంబగు స్వర్గతలంబుఁజేర్చెడికా.

లాభములేదుగాని నైరిజన మిట్లు కానిశీలత నొందుకారణ
మూహించరాకున్నది. సగంబునకుఁ బైన నష్టమైన పద్మ యకపైన్యం
బును బరమదుఃస్థితికిఁ బొల్పడిన మాకొటయుఁ జూచిన భయకారిణమే
కానిపింపదు. ఎంతటియల్పసంపదంబు లున్నను నాత్మగౌరవా
ర్థంబై పెనంగు పద్మనాయకదళంబుతోఁ బొట్టకూటికిం బోరాడు వైరి
పైన్యము ప్రతిఘటించుట యసంభవమే. వీరపద్మనాయక విజృంభణ
ము సామాన్యమా?

సీ॥ ప్రత్యర్థిభద్రేభ • పంచాననోదగ్గి

శౌర్యోద్ధతులగు రే • చర్లవారు

శాత్రువారణ్య ప్ర • చండదవానల

ప్రతిమానులైన వి • పుర్లవారు

వైరిరాత్తిమిర భా • స్వత్తుల్యభీకరా

నూసులయిన కొప్ప • నూళ్ళవారు

ప్రతిపక్షనాళిక ♦ వారణవిక్రమా

భీమరైనట్టి పెం ♦ పాలవారు

తే॥ గీ॥ ప్రబలపరిపంధి మేఘ ని ♦ ర్దశనవిలయా

కాలపవమానులౌ నిను ♦ గాలవారు

తక్కుడెబ్బదిరెండు గో ♦ త్రిములవారు

విక్రమించిన భువనముల్ ♦ బెగ్గడిల్లు.

ఎవ రావచ్చునది? (నిరూపించి) సర్వసేనాపతులగు నినుగంటి
నర్సారావుగారివలె నున్నారు. (ప్రవేశానంతరము) నర్సరాయా!
విశేషములేమి?

ఇను—దేవా! విశేషము లేమియున్నవిగాని మన కధికసైనిక సప్తమై
నను నింతలోమాత్ర మపజయభయములేదు.

రంగా—నర్సయ్యగారూ! మన కింకను జయపేక్ష యేటికి? జీవితేచ్ఛ
యెందులకు?

తే॥ గీ॥ సుతసతీహితబాంధవ ♦ వితతికూలె

జయమె యాఁగాక నిష్ప్రయో ♦ జనమె మనకు

గెలిచి మోడుమ్మాకుల లీల ♦ నిలుచుకన్నఁ

బ్రాణములపైని నిస్పృహ ♦ మానితంబు.

ఇను—దేవరవారి యభిప్రాయము కా దననుగాని యీ నిష్కారణ
కదనకారణుండుచు, బద్ధనాయక ద్వేషియునైన విజయరా
ముని సాధింపనిదే మనకు మనశ్శాంతి యుండదుగాన—

ఉ॥ చావునకుం దెగించి పటు ♦ సాహసవృత్తిని విక్రమించి రా
మావనినాథుఁ ద్రొంచి యవనాధము హైదరునొంచి యొక్కటన్
జీవములం ద్యజించి దివిఁ ♦ జేరఁగవచ్చు జగత్త్రయైక సం
భావితసత్యశంబున స్వ ♦ వంశజులెంతయు ముందు గర్విల్క.

రంగా—ఓను. తమయూహ చక్కనిదేగాని నాకు సమరోత్సాహము
నశించినది. మన కెట్లెనియు జయము దుర్లభము. వృధాగ
ఫరంగిఫరంగీలనుండు మాడిపోవుటకంటె గుత్తుకల నుత్తరించు
కొనుట యుత్తమము.

ఇను—స్వామీ! అట్లేల తలంపవలయును?

ఉ॥ ఘోరకృపాణపానుల న ♦ కుంతిత వీరవిహారవైరి దు
ర్వారుల దేవదానవ ♦ నిరాకరణోద్ధత వారిరాశిగం
భీరుల రామరాడ్డళన ♦ భీషణ నాహానవిక్రమక్రమో
దారులఁ బద్మనాయకులఁ ♦ దాకు మగంటిమి యేరి క బృడి?

రంగా—నీ వచఃస్థితి వాస్తవమేగాని ప్రస్తుతపు స్థితిగతులు మన
కననుకూలములైనవి. అయినను రణమే కర్తవ్యము. (నిరూ
పించి) చూచితిరా! వాహినీపతులచే బురికొల్పఁబడి వైరి
సేనాసముద్రము తిరుగ మనకోటపై కుప్పొంగుచున్నది.
అదిగో! వెనుదివియక మనవారు మార్కొనుచున్నారు. బళిరా!

తే॥ గీ॥ ఆరితేటిన పౌరుషో ♦ దారులగుటఁ
బద్మనాయక కులసము ♦ దృవులుగనుక
మడమతిగుగు నెలుంగని ♦ మగతనంబుఁ
జాటుచున్నారు మనవారు ♦ సంగరమున.

ఇను—దేవా! స్వకులీనుల గౌరవము యధావిధిఁ గాపాడు తమ సమ
దర్శిత్యమే దీనికిఁ బ్రబలకారణము.

రంగా—(చూచి) ఎవ రాయువతీశిరోభూషణము? నేత్రోత్సవమైన
యాపెవిజృంభణ మసామీన్యము. రౌద్ర రసావతార మనఁ
జాలు నాపెయూర్తి దర్శనీయమై యొప్పుచున్నది. వహ్లా!
(నిర్దేశించును.)

మ॥ శరసంధానరయంబు మీఱఁగ జగ ♦ త్సంక్షోభసంధానరౌ
ద్రోరసోదంచితమూర్తినాఁ జెలఁగి వీ ♦ రస్వైరవిక్రీడనా
పరభావంబున వీరబాబ్బిలి పురీ ♦ పాగ్భాగసంరక్షణా
భరముంబూని విదేశవాహనుల ద ♦ ర్పంబార్పు వీక్షింపుమా.

నర్సరాయా! ఆరామామణి యెవ్వతెయ్యె యుండునో?

ఇను—(పోల్చిచూచి) దేవా! గుర్తింపజాల కున్నారు గాని యీరా
మామణి మల్లమారాజ్ఞ పరిచారికాగణములోని రామామణి
నామాంకిత కాదా?

రంగా—(నిరూపించి) అన్యాయమన్యాయము. ముఖాముఖి నీ మహి
ళాలలామ నెదిరి నిలువలేక పలువు రొక్కుమ్మడి పైబడు
చున్నారు. ఓహోహో! క్షత్రియ పాశ్చాత్య యవనచమూపతు
లారా! నిల్వఁడు నిల్వఁడు! (ఎలుఁగెత్తి)

మ॥ అరరే! మీవిపరీతచర్యల కవ ♦ శ్య పాప్త మైనట్టి దు
ర్మరణావస్థ ననుగ్రహించెద మదో ♦ న్నాదంబు భంజించి సం
గరధర్మంబుల వికృమించు రిపుదో ♦ ర్గర్వంబుఁదూలించి భూ
భరమున్ మాన్పుత రంగరాయనిశిత ♦ పాశ స్త్యతీవాస్త్రముల్.

(అని శరప్రయోగము నటించుచు వడివడిగా నిష్క్రమించు
చున్నాఁడు.)

ఇను—సాధుజన సంరక్షణాసక్తులగు నిట్టి రాజు లుండ దేశమునకుఁ
గొఱతలుండునా? (నిర్దేశించి చూచి) అయ్యారే!

తే॥ గీ॥ మెఱపు మెఱసిన లీల న ♦ త్వరిత గతిని
రణతలంబుఁ బ్రవేశించి ♦ రంగరావు
మెలఁగు దుర్నివారుండయి ♦ మేనుమఱచి
సాధురోషంబు కార్చిచ్చు ♦ సామ్య మనరె.

అదిగో! రామామణి సురక్షితంజేసి రంగరాణ్ణుని సంకుల
సమరమునకుం గవిసె. ఇంక నేను మాత్రా మిచ్చ పెందులకు? ఇదిగో!
బూసిహైదరులతో విజయరామరా జటకే వచ్చుచున్నాడు. వీరిపైకుటి
కెదఁగాక! (బిగ్గరగ) మ్లేచ్ఛమంత్రీసత్తమా! నిలు నిలు! విజయరామ
రాజా! పోకుపోకు! పాశ్చాత్య వాహినీవీరీ! తొలఁగకు తొలఁగకు!

శా॥ ఓరోహీ! యిపుడెందుఁ బోఁగలరు మ ♦ ద్వావహంబునగ జిక్కికొ
న్నారెం కెయ్యదిదిక్కు? లంచములఁ గొ ♦ న్న న్నొండెము ల్లూసినకొ
బోరుల్లూర్చిన వీరబాబ్బిలి భయం ♦ బుంబొందఁగాఁబోదు స
ర్పారాయోగ్రభుజ ప్రతాపవరి ర ♦ క్షాదక్షదీక్షాకృతిక.

ఇదెచ్చితివిరా! (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

(బూసియు హైదరుజంగును బ్రవేశించుచున్నారు)

బూసి—మంత్రీసత్తమా! (ఆశ్చర్యముతో) చూచితివా! ప్రళయ
సమయ ప్రచండచండికేశ్వర ప్రతిమానుండగు సర్పారాయని
కోపానలంబు ముందు మనదళంబులు భస్మీభూతంబు లైపోవు
చున్నవి. విజయరామరాజుమాత్రము వెనుదివియక పోరాడు
చున్నాడు. చేయిచేయిగలిపి పోరాడవలసి వచ్చినచో భారతీ
యులతో మనవాండు ప్రతిఘటించుట దుర్లభము. దూరమున
నుండి వివిధాయుధసహాయులమై కయ్య మొనరింపవలసినవార
.మేకాని సంకుల సమరంబులకు బొత్తుగఁ బనికిరాము. భారతీయులే
బాహు శక్తియందును బరాక్రమంబునను సప్రతిమానులు.
అందుఁ బద్మనాథులు మఱియు శ్రేష్ఠులు.

హైదరు—దేవరనాథ సలసిచ్చినభద్రంబున్నమాట పొట్టపమె. కాని
యింకొక్కగడియచిత్తగింపుడు. బాబ్బిలికోట నేలపాలై తీతును.
ఒక వెలమవీరుండైన మిగిలిపోకుండఁ జరిమార్చబడుదురు.

బూసి—ఏమో! (నిస్పృహతో) మనకు విజయము సుకరమని
యూహింపఁజాల కున్నాను. వెల్మలు రణసాధనసామగ్రియం దెంత

వెనుకబడియున్నను మనసైన్యంబెట్లు నురుమాడఁ బడుచున్నదో చూచితివా? ఈఘోర సంగ్రామముఁగాంచిన నాకుఁదైర్యము చలించుచున్నది. అంతియేగాక తగినంత హేతువులేక నిష్కారణ కలహమున కొడిగట్టి యన్యాయముగ మహావీరులఁ జంపవలసి వచ్చెననికొకడ మనము కొంచించుచున్నది. కర్తవ్యమే బోధ పడుచున్నది.

(తెరలో)

ఓహూ! సర్సరాయా! ఎందుంటివి! నాబురుజునకుఁ బగతుల యొత్తిడి యధికముగనున్నది. నీ వొకసారి యిటురమ్ము. నీసహాయ మత్యవసరము. త్వరపడుము. త్వరపడుము. ఇను—(నిష్క్రమించుచు) దేవా! ఇదేవచ్చుచున్నాను.

బూసి—రంగారావుగారిచే నర్సారావుగారు రావింపఁబడుటవలన విజయరామరాజుగారికి విశ్రాంతిచేకూరినది. ఇదియుమేలే. ఇదిగో! రాజుగా రిటె వచ్చుచున్నారు. (విజయరామరాజుతో) విజయరామరాజుగారా? విశేషములెవ్వి?

విజ—ఏమికలవు? తమరుకూడఁ జిత్తగించుచు నె యున్నాడుగదా! ఇంత వఱకు మాత్రము బొబ్బిలి ప్రధానయోధులం దొక్కరైనను బడలేదు. మీఁదుమిక్కిలి షనసైన్యాధిపతు లనేకులు కూలిరి.

బూసి—(తనలో) ఇవియున్నియు నా తెలివితక్కువవలనఁ బొత్తిపించిన నిరుద్ధములె. ఇష్టదైన యుద్ధము మాన్పింతునా? ఎట్లు వీరి నిరువుర నొప్పింపఁగలను? కానిమ్ము. అన్నింటికి దైవమే కలఁడు.

(తెఱలోఁ గలకలము.)

(నేత్యమున) హతశేషప్రత్యర్థి చమూసమూహములారా! ఏల పరుగిడియెదరు? నేను మి మ్మన్వేషించుటలేదు. మఱియెవ్వరి నందురా? వినుఁడు—

బూసి—ఏమి యీ కలకలము?

విజ—ప్రావృట్టమయపయోధరనిర్ఘోషగంభీరంబైన యీధ్వని రంగా
రాయని కంఠస్వరము. అతఁ డేదియో వాకొనుచు నిట్లే యే
తెంచుచున్నాఁడు.

రంగా—(ప్రవేశించుచు)

సీ॥ పద్మనాయక బల ♦ ధ్వంసనోద్వృత్తిమైఁ
బడరానిపాట్లను ♦ బడినఘనుఁడు
నిజమనోభీప్సిత ♦ నిర్వహణార్థమై
సర్దారులనుమేపఁ ♦ జాలుదాత
ప్రబల సత్యేతర ♦ వాక్ప్రభావంబుమై
పోరుఁగల్పించిన ♦ బుద్ధిశాలి
అనుపమసాహస ♦ వ్యాప్తిమై నాదు రా
జ్యంబేలఁ గోరు మ ♦ హాశయుండు

తే॥ గీ॥ విజయనగరాధి నాథుండు ♦ విజయరామ
రాజ నామాంకితుండగు ♦ రాజకులజుఁ
డాతఁ డెందున్నవాఁడు ర ♦ కాభిలాష
రంగరాయఁ డావృత్తి ద ♦ ర్శనముఁగోరు.

విజ—(నవ్వుచు) రంగరాయా! ఆహవదోహాలుండనగు నను పెద
కుటకు నీవెంత కంఠశోషఁ బడవలయునా? నీయెదుటనే యున్నా
ను చూడుము.

రంగా—(నవ్వుచు) ఓహూ! ఎవరువీరు? విజయనగర సామ్రా
జ్యాధికారదుర్విదగ్ధులా! మ్రేచ్చపాదాశ్రిత క్షత్రియప్రభు
వులా! జోహారు! జోహారు! బహుకాలదర్శనము!

ఉ॥ కాతరవృత్తిబూని యధి ♦ కారికి లంచముమేపినట్టి దు
ర్నీతికిఁగూడఁ బాల్పడి పో ♦ రింబారి బూసిని నప్రమాణవా

చాతలి మోసగించితని ♦ సంబర మేటికి రంగరాయుని
భ్యాత ధనుఃప్రభూతవిశి ♦ భానలకీలు నిక్షమించునే?

విజ—రంగరాయా! బొబ్బిలి వెల్లువారి విషయమై మేము సర్వంబు
నెఱుంగుదుము. నీ నిప్పుడు ప్రత్యేకించి వచింప నవసరములేదు.
తల్లిపుట్టినయింటిప్రశంస మేనమామలయొద్దనా?

ఉ. మాలిమిమాలి క్షుద్రుగతి ♦ మాటికిజేటికి నేటి కిట్లు వా
చాలత నెల్లడింతువు? వి ♦ చారణసేసినఁ దప్పలేని స
చ్చీలుఁడు లేఁడు నేఁడు తన ♦ చేష్టలు తా నెఱుంగంగలేక యీ
లీల వచించునీతు లవ ♦ లీల నరు, డని నైజమేసుమీ.

పెక్కుమాటలేల? వచ్చినవనిఁ జూచుకొమ్ము, అది యుత్తమ
లక్షణము.

రంగ—రామరాజా! కోపించుకొనకుము. నావచ్చిన వని స్పష్టీక
రించెదను వినుము.

శా॥ మూసాబూసిని హైదరుల్ విజయరా ♦ మున్ జండకోదండ వి
ద్యాసర్వస్వమునన్ వధించి విజయో ♦ త్సహంబుమై వాండ్రు
ర్యాసంగంబులకున్ ఫలంబు నెఱవే ♦ ర్పన్ వచ్చియున్నాడ బా
హుసామర్థ్యమెయున్న నోర్తురు మదీ ♦ య కూరరోహిణులన్.

విజ—రంగరాయా! నీప్రగల్భోక్తు లింతతో విరమింపుము.

శా॥ కోటల్లాపెడి మాటలాడెదవు నీ ♦ కుంగూతలందున్న ప్ర
జ్ఞాతోపం బది చేతలం గనము బా ♦ హ బాహి నాతోడఁ బా
రాటంబందన నిల్వగాఁదగిన శౌ ♦ ర్యంబున్నె యస్మద్ధను
ర్యాటంకారమె పద్మనాయక మన ♦ స్థైర్యంబు భేదింపదే.

రంగ—విజయరామరాజా! మాటకు మాటఁ బ్రత్యుత్తరంబిచ్చుట
కాదు. వ్రేటునకు వ్రేటుఁ దీర్చుకొనవలయును. సిద్ధపడుము.

విజ — సెహ బాన్! అది పురుషలక్షణము! రారమ్మ. (ఇరువురు యుద్ధమునకుఁ బూనెదరు.)

బూసి — (తనలో) వహ్వరే! రంగారాయని యస్త్రవిద్యానైపుణ్యమునకు విజయరామరాజు క్రిందుమీఁదగుచున్నాఁడు.

హైదరు — రంగారాయని పరాక్రమము వినినదానికి మిగిలినది.

రంగ — (లోపలనుండి తుపాకిగుండు రంగారాయనికిఁ దాఁక నేల కొఱిగియు రక్తముగారకుండఁ మూయుచు) అన్యాయముగఁ నెవ్వఁడో యితరులతోఁ బోరాడు నన్న మఱుఁగుననుండి శత ఘ్ని బారిం బడనేసె. గాయము దారుణమైనది. ఆయాస మధికమగుచున్నది. (నూర్చుపోవుచున్నాఁడు.)

విజ — (తనలో) అయ్యయ్యో! తురుస్కాధము లెంత యకార్యమొనర్చిరి! నాతోడఁ బోరాడు మహాయోధు నొక్కని నధర్మముగఁ బడనేసిరి. మాకీ కళంకము తీరనిదికదా! సంగరధర్మా తిక్రమణ మన విదేశవాహీనులు బొత్తుగ వెలువకున్నయవి.

(తనలో) ఓహూ! పీరబాబ్బిలి పద్మనాయక శూరాగ్రేసరులారా! ఏలచూచెదరు! రంగరాయరాణ్మణి నన్యాయరణంబునఁ బడనేసిన దురాత్మునిఁ బొడుపుఁడు. తలపడుఁడు. పొడుపుఁడు. పోనీయకుఁడు. మ్రిందింపుఁడు. వెంగళరాయా! స్వరపడుము. త్వరపడుము. అన్నగారిని గలిసికొనుము. నేనును వచ్చుచున్నాను.

(తెరలో)

ఏమేమీ! నేను కంఠగతచిహ్నండ్లనైయుండ మదగ్గిజు నీడ నైనదొక్క మగవాఁడుగలఁడా? (ప్రవేశించుచు)

శా॥ ఏడీహైదరు! బూసిగా రెచట! రా ♦ జేమయ్యె నన్దాకి పోరాడంజాలిన శూరులున్న నిలుడీ ♦ రంగావనీనాథునిక-

బాడిందప్పి విరుద్ధయుద్ధమన నొం • పంజూచు మీకెల్ల నూ
తేజుల్ నేటికినిండె నావలన మీ • మ్మేడాట లాడించెదన్.

(వేటొక వైపునుండి నరసారావు ప్రవేశించును)

బూసి—(భయభాసితము) మంత్రీసత్తమా! విజయరామరాజా!
భారతమరణ శ్రవణసంజనిత రోషావేశ వివశుడగు వెంగళ
రాజునియెదుటఁ బ్రస్తుతము నిలువరాదు. పోవుదమురండు.

(రామరాజు హైదరులతో బూసి నిష్క్రమించును.)

ఇను—అక్కటా! ప్రభువుగా రిదే వీరశయన మలంకరించిరి. (సమీ-
పించుచున్నాడు)

వెంగ—(అదరిపడి) (అన్నగారి కళేబరముఁగాంచి) హా! పద్మనాయక
వంశపత్యః పారావారరాజాసుధాకరా! హా! జగదేశధనుర్వీర
సారసంగ్రహణైకప్రవీణా! హా! తృణీకృత యవనపాశ్చాత్య
క్షత్రియచమూసమూహా! హా! అగ్రజా! (మూర్ఛిల్లును) । ।

ఇను—అక్కటా! ఎంతటివిషత్తు సంభవించెను! వెంగళరాజుఁ డె
ట్లూరడిల్లఁగలఁడు?

వెంగ—(లేచి, మాలదైవమా! నిన్నేమని దూఱువాడ? వీరబాబ్బిలి
పద్మనాయకమహాదైవ్యైశ్వర్యసందర్శనమున నీకుఁ గన్నులుకుట్టినే?
అగ్రజా! ముప్పదేశుల ప్రాయమునకే ముక్కారుముసలివై
శరీరంబుఁ ద్యజించి వీరస్వర్గ మలంకరించితివా? ఇంకెవరిని జూచు
కొని యుద్ధంబొనర్తు? జయించి యేసామ్రాజ్య మధిష్ఠింతు? విజ-
యరామునిపగఁదీర్చి యెవ్వరి కానందమొనఁగూర్తు? చీ! చీ! నా
కింకను జీవితేచ్ఛయెందులకు? సోదరా! బంధుమిత్రకళత్రాదు
లగ్ని కాపాఠియైనను నీవొక్కరుండవుండినఁ జాలుననికదా
ప్రాణంబులపైఁ దీపిచూని వైరిసేనాసముద్ర మీఁదఁజూచు

చుంటిమి. కట్టా! మా సంతకల్పమాలెల్ల భగ్గుంబు లొనరించి
నిర్దయహృదయుండవై మమ్మెల్లరిఁ ద్యజించి స్వరాజ్యరమా
పురంధ్రీ నసహాయఁ గావించి నాశసౌఖ్యాద్యత్తమ భోగ
భాగ్యలాలసుండవై నట్టనడి సనుద్రమున మమ్మల ముంచి
తనువుఁ జాలించితివిగదా! మాకు దిక్కెవ్వరు? కర్తవ్య
మెయ్యది? బొబ్బిలి గతియేమి? క్షణముల క్రిందనేగదా మన
కిస్స డవజయ భయము లేదని మాకెల్లరకుఁ బోతాహ
మొనరించితివి. అట్టి నీవే లేకున్నఁ బోరాటమెక్కడ? జయ
మెక్కడ? తల్లి, తండ్రి, గురువు, దైవము అనదగు సహూ
దరుండ వీవు లేకున్న వెంగళరాయని కీశరీరముతో నేమి
పనిగలదు? (కత్తిదూయుచున్నాఁడు.)

ఇను—(వారించి) అబ్బాయి! వీరపురుషోచితమైన కార్యం బిది కాదు
సుమా! వెండియు,

చ. విడువక యుత్తముండు దల • పెట్టిన కార్యము దీరుదాఁక పే
రిడుమలనేని యొడ్చి చరి • యింపక పోవుట ధర్మమాట నీ
వడలక పద్మనాయక మ • హత్త్వము వెల్లడిసేయ ధైర్యము
జెడి రిపుసైనిక వ్రజము • చిందట వందట గాఁగఁ బోదుమా.

• వెంగ—అయ్యా! ఇంకను సమరమా! విజయమా! రణోత్సాహము
నామది కీజన్మమునఁ గలుగునా? వెంగళరాయని దక్షిణహ
స్తమే కూలిపోయినది. అయ్యయ్యా! ఇంక నెక్కడ కయ్యము?
రంగరాణ్యుణియే కాదు. బొబ్బిలి రాజ్యమే యస్తమించినది.
వీరపద్మనాయక కులమే నిర్మూలింపఁ బడినది. అగ్రజుని
యకాల్పమరణముఁ గాంచెయు వెంగళరాయని గుండెయలు
వ్రేయ్యలు కావయ్యెఁగా! జీవచ్ఛవమునైన నే నున్నవారిలో
లెక్కయేనా? ఎంతధైర్యముఁ దెచ్చుకొన్నను శోకావేగము
మర్భరముగ నున్నది.

రంగా—(కదలుచున్నాడు)

వెంగ—నర్సరావుగారూ! ఏమిది? అన్నగారు కదలిక ట్లయ్యెను. భ్రాంతియూ! నిక్కువమా?

ఇను—నాకు సట్లేకానిపించినది. కాని కన్నులు చెదరినట్లు తోచుచున్నది.

రంగా—(కనులవిచ్చుచున్నాడు.)

వెంగ—అన్నయ్యా!

రంగా—తమ్ముడా! (హీనస్వరమున) దాహము.

ఇను—(నీరుకొఱకు పరుగిడుచున్నాడు)

వెంగ—అగ్రజా! నాకుంకతలంబునఁ దలఁ జేర్చుకొనుఁడు. (అని తొడపైఁ బరుండఁబెట్టుకొనును.

ఇను—(నీరు త్రాగిండు చున్నాడు.)

రంగా—(గాయముఁ జూపుచు) నర్సరామా! కత్తస్రావ మాగువిధమాలోచింపుము.

వెంగ—(పై వలున రంగారాయనికి బిగించి) అన్నయ్యా! మేమెల్ల బ్రతికి యుండినను దమ రెట్టి దురవస్థకు లోనగావలసి వచ్చెను! (విచారముతో)

మ॥ అరులే యాదురుగాక యీవిధపు టన్యా • యంబుఁ గావించి సం గరధర్మంబు లతిక్రమించెదరె యు • క్తంబైన నూహింపనే ర్వరె? పాపంబును బుణ్యముంగ నెడి దై • వం బేనియుక లేదె? కా తరపుం గృత్యమె నాగెనే? యుగమహా • త్వం బిట్టిదె కాలెనే?

రంగా—నర్సారావుగారూ! నన్ను గూర్చుండనిండు. (అని సహాయ మపేక్షించును) (వెంగళరాయ నరసరాయల నానుకొని కూర్చుండి) తమ్ముడా! విచారింపకుము.

ఉ॥ తీతె ఋణానుబంధము వి ♦ ధిం గడువంజన దేర్తికైన నా
తీరుదలంచి దుఃఖితము ♦ తీర్థ ధృతిదూలకు, వైరి వీరసం
హారవిహారవికళిమ స ♦ మన్వితవృత్తిని రావువంశపు
గౌరవవృద్ధికిపు యత ♦ నలబొసరించుట పాడి తమ్ముడా!

వెండియు,

ఉ. కాయము గాయమయ్యె నధిం ♦ కంబుగఁ జావదినిశ్చయంబ యే
దోయియిపోయెఁ జింతిలి స ♦ హూదరునిక బ్రతికింపలేవు? డి
వ్యాయుధధారివౌచు వెను ♦ కాడక యుద్ధభగంబుఁబూని నీ
దాయలు నేను లేనికొఱఁ ♦ తం గనకుండగ నిర్వహింపుమా.

ఇను—వెంగళరాయా! ధైర్యముండెచ్చుకొని యన్నగారి వాక్య మను సరించుటయే కర్తవ్యము.

వెంగ—వెంగళరాయని కింకను గర్తవ్యము కలదా?

రంగా—తమ్ముడా! నిస్సృహం జెందకుము. సంగరమున మరణించిన వారికొఱకు సంతపింపఁదగదు. శస్త్రజీవి కెప్పటికైనను శస్త్ర ముచేతనే మరణంబు ధృవము. నేడిబాష్పంబుల నీశోక మాటదు. తీవ్రాస్త్రములపలసనే యీషని నిర్వహింపఁబడును. వికళిమించి నాతమ్ముడ పనిపించుకొనుమా. నన్నిట్టె దుర్గతికిం దోసినవారిపై విజృంభించి పగఁదీర్చికొమ్ము. ఇక నేను మాటలాడలేకున్నాను. ఆయాస మెక్కుడైనది. నన్నంపివేయుము

వెంగ—నర్సారావుగారూ! అన్నగారిని ప్రాణనైద్యశాలకుం గొని పొందు. నేను గర్తవ్య మూహించుకొన్నాను.

తే॥ గీ॥ బ్రతుకొ చానో జయంబో ప • రాజయంబో
స్వప్తపడుదాఁకఁ గవచ మూ • డ్వంగఁజాలఁ
బద్మనాయకదుర్వార • పొరుమాగ్ని
విమతకాంతారసీమ జృం • భించునేడు.

రంగ—తమ్ముఁ డిప్పుడు యుక్తంబుగుర్తించి పురుషశ్రేష్ఠుడై ప్రికా
శించుచున్నాఁడు.

ఇను—యువరాజుగారు తలఁచిన దుర్లుటము లేదుకదా!

వెంగ—లేదు. మద్భాషుబలవిక్రమ క్రమాదుల నా కంతటి దృఢ
విశ్వాసమున్నయది. పెక్కుమాటలేల? చెప్పినంత చేయంగల
శూరుండైన నామాటలు విశ్వసింపుము. ఇంక భవదాత్మకు
శాంతి చేకూరుఁగాక !

రంగ—తమ్ముడా! నిశ్చయముగ నాయాత్మకు శాంతి చేకూరినది.
నీ విప్రీమత్తుడవై ప్రవర్తింపుము. (నర్సరాయనితో రంగ
రాయ నిష్క్రమణము.)

వెంగ—చిత్తము. (అని రణరంగము నిర్దేశించి) ఓహూ పద్మ
నాయక కులావతంసులారా! రణశ్రాంతులగు నన్నగారిం దల
పోసి నిరుత్సాహపడుట తగదు. ప్రత్యర్థివాహినీనాయక పరి
కల్పితవ్యూహవిభేదనానూనధనుఃక శావిశారదుండును నిజ
సహూదర దురవస్థాకారణ విరుద్ధరణ నీతిజ్ఞ కంఠవిరుంతన
క్రియాశ్వరితాంతఃకరమందును నగు వెంగళరాయఁడు జీవించి
యే యున్నాఁడు. వెలవకుఁడు.

శా॥ గీ॥ గీరుం డివ్వఁడో భీరుం డెవ్వఁడో ధను • ర్వేదోక్త యుద్ధక్రియా
పారీణుండెవ్వఁడో నిమేషమున వి • స్వప్తంబుఁ గావించి చం
డారాతిక్షతజాతమజ్జనమహూ • ద్యల్లిలవర్తించి శౌ
ర్యారంభంబున మచ్ఛరాసనము ధ • న్యత్వంబున జేర్చుతఁ !

(అని ధనువెక్కిడి టంకార మొనర్చుచు కాదా)వేశంబున)
ఇట్లగుంగాక!

మ॥ శరణార్థి విగతాస్త్రిని సమర విశ్రాంతి భయభ్రాంతిని
దరియంబోవక ధర్మసంగర కళా ♦ దర్శోద్ధతప్రికియా
భరితంబై నిశితాసిన్ధుత్యమొనరిం ♦ పా రావువంశీయ దు
ర్ధరరోషాగ్నులు నిర్దహించి రిపుకాం ♦ తారంబు శాంతించుతః !

స్వదేశసంరక్షణాసక్తులైన సోదరయోధాగ్రేసరులారా! నేడు
మనకుఁ బుణ్యదివసంబు.

తే॥ పావనంబగు శస్త్రజీ ♦ వనము వృత్తి
ఆత్మగౌరవరక్షణ ♦ మాశయంబు
గోవధాది మహాపాత ♦ కుండు వైరి
తరుణమే యిది మనబాహు ♦ దర్పములకు.

నా కిప్పుడు రణస్థలావాసమే యోగ్యంబు.

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

(చినరంగారావు, వేంకటలక్ష్మి దిక్కులఁజూచుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

వేంక —

సీ॥ రావురంగారాయ ♦ భూవరమల్లాంబి
కాగర్భశుక్తి ము ♦ కౌఘలంబు
మాతృదేశానురా ♦ గాతీశయము నుగ్గుఁ
బాలతోనేర్చిన ♦ బాలకుండు
సప్తసాగర పరి ♦ వ్యాప్త సామ్రాజ్య మే
లం దగు లక్షణ ♦ లక్ష్మితుండు
దారుణవైరి వి ♦ దారణప్రికియం
దండిబుణముదీర్చు ♦ ధైర్యమూర్తి

తే॥ గీ॥ నేడు తలఁదాచుకొన్ననైన ♦ నెలవు లేక
విధిబలంబున నట్లాడు ♦ వివిధగతుల
నీ కుమారునిఁ బోషనూ ♦ హింసకయ్య
దయను మీరైనఁ బంచ భూ ♦ తమ్ములార!

అయ్యో! కర్తవ్యమేమి? ఎవ్వని నాశ్రయించెద? ఏమని పో
ర్థించెద? ఎట్లు వీనిని రక్షించెద? బ్రహ్మవాక్త్ర యెంతకైనఁ బాలును.
కడకు యువరాజుగారు కూడ స్రాణశాధితులై వీరశయన మలంకరించి
రనికదా వింటిని. అక్కటా! మల్లమారాజ్ఞయూన నేప్రకారంబున
నిర్వర్తించెద? చినరంగారామ సంరక్షణభార మెట్లు తప్పించు కొనఁ
గలను? ఆహ! బాబ్బిలికోట సంపూర్ణముగ శాస్త్రవాధీనమైయున్నది.
ఎక్కడఁజూచినను విదేశీయులే. అరుగో! ఎవ్వరో మువ్వరుపురుషు
లిటులే వచ్చుచున్నారు. (పరికించి) బూసిదొంగరుకూడ నున్నటు
లున్నది. ఇప్పుడు భయపడి యేమిచేయగలను? దైవమే కలఁడు.
(బూసిని సమీపించి) దేవా! నమస్కరించెదను.

శా॥ వీరస్వర్గ మలంకరించిరి గణో ♦ ద్వృత్తి విజృంభించి దో
స్సారుల్ వెల్మలు శీలభంగ భయ వి ♦ స్తారఁబునక స్త్రీలు దు
ర్వారాగ్నిచ్చట మగ్గినారు తుదకీ ♦ రామూన యొక్కాడు రం
గారాయాధిపు వంశపుంగతికి మా ♦ ర్గ బాచు జీవించెడిక.

తే॥ గీ॥ తల్లిదండ్రులకి దప్పిన ♦ తనయు నితని
విమతులేని రక్షణమిచ్చి ♦ పెనుతురనుచు
నమ్మి తనుకొప్పజెప్పుచు ♦ న్నాను వీనిఁ
జిత్తమగురీతి నేమిచే ♦ సినను సరియె.

వేంక—(చినరంగారామను బూసి కప్పించును. బూసి కరుణార్ద్రుడై
చేకొనును.)

హైదరు—(అసూయతో) రావువంశమున నింకను నొకనినువు శేషించి
యే యున్నదా? తదవశిష్టమును మత్కరాసి నిర్వహించుఁగాక!
దేవా! శత్రుశేష ముండఁగూడదు.

బూసి—(కోపముతో) చాలు నీ హితోపదేశము. ఇంకను నీపాపంబునకుఁ బరిమితియేలేదా? జాగ్రత్త! నీవు నాచెంత నెక్కుడు చనవుఁ గైకొనుచున్నావు. ఇదివఱకు నీ వొనరించిన యథుమునకు నివృత్తిమార్గ మూహించింపుము.

విజ—మంత్రీవర్యా! ఈముక్కుపచ్చలారని కుట్టవానిపైఁ బగఁబాటించుటకంటె మార్భ్యమున్నదా? చినరంగారావు రక్షణ మవశ్య కర్తవ్యము. శరత్కాలపూర్ణిమా విధుబింబ నిరసనహేతు భూతమైన తత్కుమారుని ముఖచంద్రసందర్శనానంతరము ఎట్టి పాపాణహృదయునకైనఁ గరుణారస ముద్భవింపదా? (తనలో) కట్టా! నావలనఁ గలిగిన యీ కుట్టవానియన హయస్థితి గాంచుటకు నాకు లజ్జయగుచున్నది. శత్రుత్వ మేమైనఁ జేయింపఁగలద. మిగిలిన దానికై వగవఁదగదు. “గతస్య శోచనా నాస్తి” అని యూటడిలైదను.

బూసి—(చినరంగారావును రాఁదీసి) నాయనా! నీవు నాదగ్గఱ నుండువు రమ్మ. భయపడకుము.

చిన—నాకేమి భయము?

విజ—పూవు పుట్టినతోడనే తావిఁగొలుపు. (ముద్దుఁగొనుచున్నాఁడు.

బూసి—నిరర్థకంబుగ హైదరుమాటలువిని యెట్టి వీరులఁ గోల్పోయితిని! కానిండు. దాదీ! నీవు సంశయింపకుము. నే నీ కుట్టవానిని రక్షించి యర్హసింహాసనాసీనుం గావించెదను.

వేంక—దేవా! కృతార్థురాలనైతిని. రంగారాయ మల్లమూబల సద్గుతులకుఁ గారణముఁ గల్పించితిరి. కుట్టా! ఒక్క ముద్దించు. నీకెడ మగుచున్నాను. చిరాయుష్మంతుండవుకమ్ము. ఇదియే కడసారి చూపు. దేవా! నాకింక సెలవిండు.

బూసి—నీ వెక్కడ కేగెదవు? నీ కలవడినకుట్టవా నితో ను డకున్న నెట్లు?
మాతోడ నీవుకూడ రమ్ము.

వేంక—దేవా! అట్లుగాదు. ఇట్లుగుఁగాక!

తే॥ గీ॥ తల్లిదండ్రీ దైవబైన ♦ మల్లమాంబ
జరిగిపోయె నా కీతుచ్చ ♦ జన్మమేల?
కంతమును ద్రొంచుకొనెద నా ♦ కముననేని
మల్లమారాజ్ఞి సాన్నిధ్య ♦ మహిమఁగనెద.

(అని పొడుచుకొని ప్రాణము విడుచుచున్నది.)

బూసి—(ముక్కుపై వ్రేలుంచి) హృదయల సాహసము లోకాతీ
తము.

చిన—అయ్యయ్యో! దాదీ! దొరగారూ! దాది పలుకజేమి?

బూసి—నాయనా! నేను దాదిని బలిపించెదను. నీవు కోరినవెల్ల నిప్పొ
తును. నాతోడ రాఁగలవా?

చిన—అడుకొనుటకుఁ గత్తులుఁ గటారులు నుండునా?

బూసి—(చెక్కిలి నిమరుచు) నాయనా! సర్వమును దొఱకును.

చిన—అట్లైన వచ్చెదను.

విజ—సహ బాన్! పులిపిల్ల యనిపించితివి.

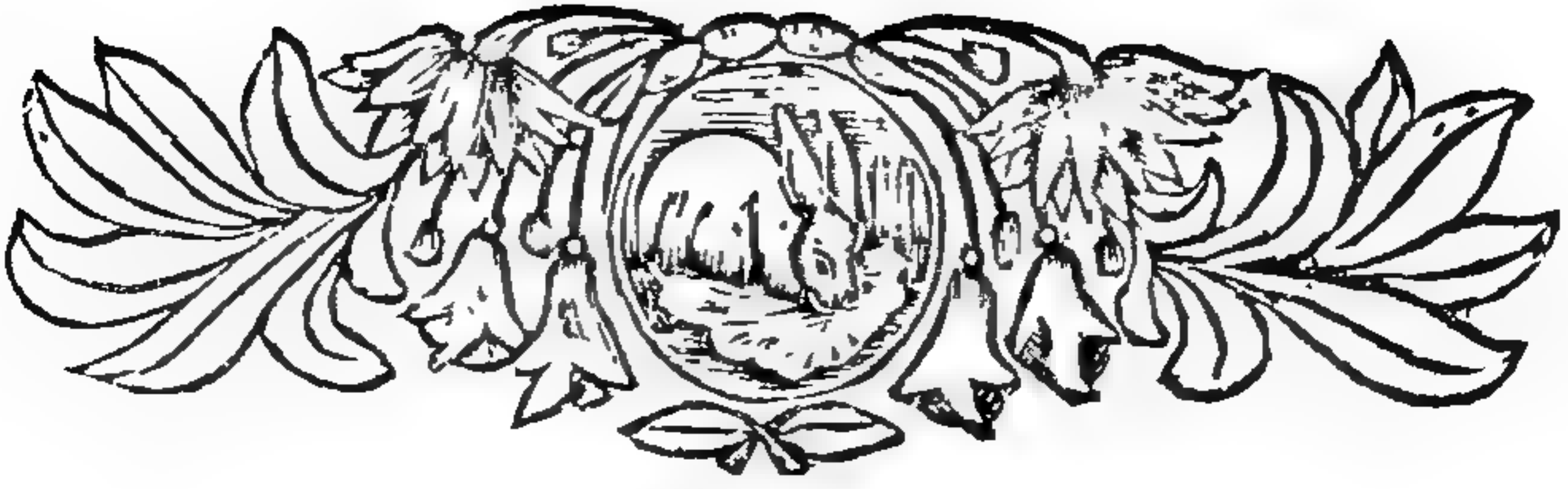
బూసి—విజయరామరాజా! అస్తమయమైనది. బొబ్బిలికొట స్వాధీన
మైనది. రేపు విశేషములఁ జూడఁదగును. ఇప్పటికిఁ బటకుటి
రముఁ జేరుదిము రమ్ము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చ తు ర్థా ం క ము

—॥—

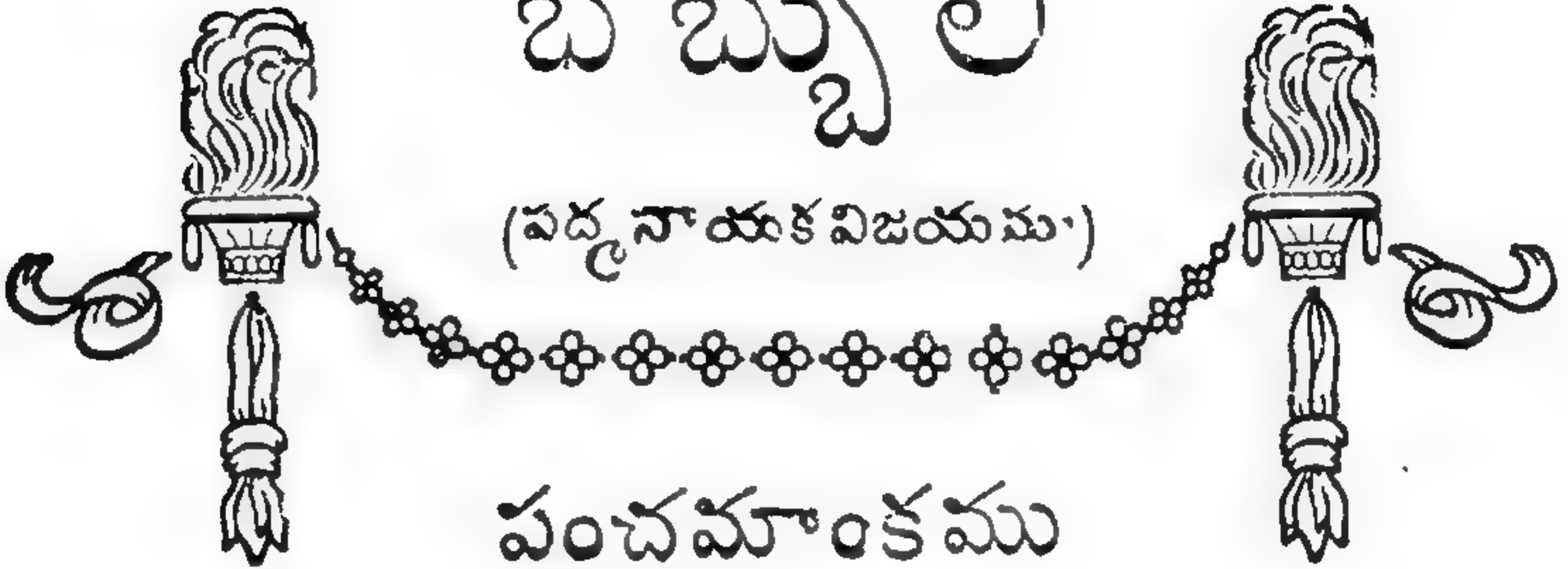

శ్రీమత్పర దేవతాయై నమః

బె బ్బ లి

(పద్మనాభకవిజయము)

పంచమాంకము

(రంగము-రాజాముకోట, పర్యంక శాయియై పాపారాయుడు ప్రవేశించును.)

పాపా—(నిట్టూర్పుచుచ్చి) ఇది యేమిచిత్రము! ప్రాంతపుర్యకముగఁ గనులుమూసినను మాత్రపడకున్నయవి. మనంబు పరిపరివిధంబులగోడును శంకించుచున్నది. అనుమానగ్రస్తుండౌటచేఁ గాఁబోలు ప్రపంచ మవశకునమయ్యై కానిపించు. కారణ మూహింపఁజాలకున్నాను.

కం॥ వేకువజామైన మనో

వ్యాకులముననేడు కున్ను • పట్టదు నాకు

మాకపకారం బేదియొ

పైకొనినవిధానదోచు • స్వాంతంబునకు.

బొబ్బిలి క్షేమసమాచారము నేడేకదా రానిది! నేనింత కలవరపడనేల?

నేపథ్యమున—పాపరాయా! పాపరాయా! ఎందుంటి వెందుంటివి?

పాపా—ఎవరురా! (ఆత్మగతము) శత్రువు కాదుగదా? (అని వాలుఁ బెట్టి లేచి యోచించుచున్నాడు).

దేవా! సర్వహాశనమైనను దొందరింపకున్నావా?

పాపా—(తనలో) స్వజనకంతరవంబే. (బిగ్గరగ) ఏమోయి అప్రియము లాడుచున్నావు! ఏమిమునిగినది?

(త్వరగాఁ బెద్దన్న, వెంకన్నలు ప్రవేశింతురు)

స్వామీ! రక్షింపుము. రక్షింపుము. (అని పాదములపై వ్రాలుదురు.)

పాపా—(విభ్రాంతుడై) పెద్దన్న వెంకన్నలారా! నా శరణ్య మపేక్షించుచున్నారేమి?

పెద్ద—అయ్యా! మాకింకొక శరణ్యస్థాన మెయ్యది?

వెంక—అయ్యా! మీరుడక్క మాకు వేలు దిక్కెవ్వరున్నారు?

పాపా—అయ్యా! అట్లనుచున్నారేమి? మీరాక యెక్కడనుండి?

పెద్ద—మానార్యాగ్య గేవత చెతమండి.

వెంక—ఎక్కడనుండి యేలరాగలము? వీరబొబ్బిలినుండియే.

పాపా—అట్లయినచో బావగారులేరా? వెంకళరాయఁడులేడా?

పెద్ద—ఉన్నారు. లేకేమి?

వెంక—వీరస్వర్గమందునో? కొనయూపిరితోడనో?

పాపా—(ఆశ్చర్య భయానక దుఃఖరసంబులతో ఖడ్గంబు విడిచి నేల కొఱిగి) హా! భారతీయనైసర్గిక స్వాతంత్ర్యసంరక్షణాసక్త హృదయా! హా! తృణీకృతగాండివిధనుర్విద్యారహస్య సంగ్ర

హః! హః! రేచర్లగోత్రపయః పారావారరాకానిశా
కరా! హతోస్మి! హతోస్మి! (అని మూర్ఛిల్లును)

పెద్ద—దేవా! ఊరిడిల్లు మూరిడిల్లుము.

వెంక—అయ్యా! ఇది వీరోచిత కార్యంబుగదా.

పాపా—(లేచి) ఆహా! ఇంకేమని జీవించెదను? (నిర్వేదముతో).

శా॥ రంగారాయ నృపాలకా! ప్రిబల్పైః • రవ్యస్థైర్య మంథాద్రీ! ఉ
తుంగాభీలపరాశ్రమశ్రమశశా! • దుర్వారశస్త్రప్రభా
గాంగేయా! పవనాత్మజాత సదృశ • భ్యాతైకదుర్గరదో
స్సంగా! ఎందరమున్నఁ గర్మఫలమే • సాగెంగదా నీయెడక.

వెంగళరాయా! దగ్గటనుండియు సోదరుని గోల్పోయితివి
గదా! అయ్యా! నా పెట్టియేగాని నీశక్తివంచన ముంచుకొని యుండువా?
విధినిర్ణీతమవ్రతిహతముగదా?

సీ॥ క్షత్రియ యవనపా • శ్చాత్య వాహినులకు
దుర్గమంబగు మన • దుర్గమందు
వెంగళరాయాది • వెల్మపీరోద్ధతుల్
చేరి నిన్నుఁ బరివే • స్టించియుండ
సమరశూరవ్రాత • సంస్తుత్యదోర్బల
శాలివాహనీచేత • శస్త్రమలర
వీరబాబ్బిలి నాల్గు • వేలదళంబును
బ్రభుభక్తియుక్తిమైఁ • బరిధవింప

తే॥ గీ॥ ఒక్కమానవమాత్రుల • ఒక్కయేమి
నిర్జరులకేనియుక నీవు • దుర్జయుడవె
ఎట్టిదురవస్థపొందించె • నట్టిసీకు
బ్రధనగాంగేయ! శ్రీరావు • రంగరాయ!

అమిత కోపావేశమున నొడలెఱుంగని బాహుదర్ప ప్రతాప ప్రదర్శనమునకుఁ బాల్పడి మావా రిట్టి దుర్గతికి లోనై యుందురు. లేకున్న నొక్కపూటగో యద్ధము పరిసమాప్తి కాఁబోదు.

పెద్ద—ప్రభువుగారు తస్సగా యోజించిరి.

వెంక—దేవా! నిన్నటి ప్రభాతము మొదలు మధ్యాహ్నమువఱకు గోట చలింపలేదు. పిమ్మట శతఘ్నికాహతి నచ్చటచ్చట శిథిల మయ్యెను. అటుపైనఁ గోపాతిరేకంబునఁ గోటవదలి రిప్పుసై న్యంబులఁ జొరఁబాటి వీరవిహార మాచరించి మనవారు వీర స్వర్గ మలంకరించిరి. తాము రాజాముకోటఁ గాచుచున్నారని విని విజయరామరాజు శక్తిసైన్యంబును దేవులపల్లి మార్గం బునఁ దీసికొనివచ్చి నిన్నట యుదయముననే మన కోట మాట్ట డించెను.

పాపా—అదియే మనవారుచేసిన ప్రమాదము. ఈ రాత్రివఱకుఁ గోట విడువక కాపాడుకొనియున్న నెట్లైన నేనీవార్తఁగనిపెట్టి యుం దును. ఎల్లిప్రభాతంబున నేనును మనవారును వైరిసైన్యంబు లను బురోపరిభాగంబుల నెదిర్చియుండినఁ జేయునదిలేక ప్రతి పక్షులు మనకుఁ బాదాక్రాంతులైయుండురు. జయము కరత లామలకమయ్యెడిది. వేగిరపాటున సర్వము తలక్రిందైనది. గత జలసేతుబంధనమున నేమిప్రయోజనము? విధివ్రాత సనుసరించి బాబ్బిలికొటకును, మాకును నేటితో ఋణము పూర్తిగాఁ జెల్లినది. దీనినిగుఱించి ధీరోదాత్తుఁడు వగలఁ బొగులఁదగదు. శోకాతిరేకంబున నడుగమఱచితిని. మల్లమారాజ్యయదంత మేమి? తక్కుంగల స్త్రీలగతియేమి?

పెద్ద—వెంకన్నా! కర్ణకఠోరంబగు తత్కథావిధానము నీవే వివరింపుము.

వెంక—అట్లు కొట శిథిలంబగుచుండ—

పాపా—(మాట కిడ్డమువచ్చి) వెంకన్నా! ఏదియెట్లయిన బోనిమ్ము.
మానభంగభయంబు లేదుగదా!

వెంక—లేదు. లేదు.

పాపా—చాలును. ఇక నేమివచించినను నప్రియముగ భావింపను.
కానిమ్ము.

వెంక—ప్రభువుగారు పరాజయభీతిచే జెలికాని వెంకయ్యగారిని
శిశుశ్రీవధాకార్యనిర్వహణార్థమై యేర్పఱచిరి.

పెద్ద—జెలికాని వెంకయ్యగారి యాగమనంబుననే యుద్దేశ మూ
హించి మల్లమారాజ్ఞ తన కైదును కెటయయ్యె.

పాపా—సహజాన్ వీరపత్ని! దిగంత విశ్రాంతకీర్తి నార్జించితివి.

వెంక—తదితర శిశుశ్రీబృందమును నన్ని కాపాటఁ గావింపఁబడియె.

పెద్ద—తదనంతరము పద్మనాభుక యోధాగ్రేసరులెల్లరు నుకుల
సమరంబునకుఁ గవిసిరి.

పాపా—రంగి రాయా! ఇదియెల్ల సీచేత సంభవించినగతిసుమా!

శా॥ నేనేయుండిన నస్మదీయరణ పాం ♦ డిత్వప్రభానూన బా
హునిర్ధూతపరాక్రమ ప్రధితదా ♦ వాగ్నిచ్చటల్ రామరా
జ్ఞునానాకుకులఁ దహింపఁ బరదే ♦ శీయోగ్ర సంగ్రామ వి
ద్యానైపుణ్య మితీకమించియు స్వసం ♦ స్థానంబు రక్షింపనే?

వృధాభ్రాంతికాని లేరా? ఉపయోగపడిన వారి బాహుమేధా
బలంబులు చాలకపోవునా? కాలగతి తప్పివచ్చునప్పుడు మానవవ్యక్తి
శక్తిసామర్థ్యంబు లక్కఱకుగావు. నేను లేకపోయితినే యని పరితపించు
టేగాని యున్నచో నున్నవ రేమిచేసిరో నేనును నదియే యొనర్చి

యంగను. దైతయన్నమున కెవరు ప్రతిఘటింపఁగలడు? వెంకన్న పెద్దన్నలారా! వీరబాహ్నికోటలోని పద్మనాయక కుటుంబములు నిరవ శేషబుద్ధ నశించినట్లైనా?

పెద్ద—బాబూ! అందులకు సందేహమా!

వెంక—వెంగళరావుగా రొకరు మాత్రము కొంఠాయూపితో బూసి గారి వ్రాణవైద్యశాలయం దున్నాడు. తుదకుఁ జన రంగారావు గారు సహితము—

పాపా—ఆఁ విపరీతమేమియుం జెప్పవగదా!

వెంక—చెప్పను. శత్రువులకుఁ జిక్కరిగాని బూసిగారు రక్షితుమని వాగ్దాన మొనర్చిరి.

పాపా—పోనిమ్ము. ఇది యొకకీడులోని మేలు. ప్రభు కుటుంబమునకు నివాపాఁజలి యొసంగుట కీమొలకయైన సలిచె చిరాయుష్మంతుండగుఁగాక! వెంకన్న పెద్దన్నలారా! సరిపోయినది. చరిత్రము సాంగముగా వింటిని. ఈయందగినవారి కన్ని తొందకము లిచ్చెదను. ఇతఁగర్తవ్య మేమియో బోధింపుఁడు.

పెద్ద—స్వామీ! తమ కేము కర్తవ్యము బోధింపఁగలవారమా?

వెంక—చేయఁగలయంతవఱకు శత్రుమారణ కర్మమున వర్తిల్లి ప్రభు ఋణముక్తులమగుటయే సమంజసము.

పాప—వెంకన్న! ఎవ్వరి కొట్ల కింకను యుద్ధముఁ గావించెద?

ఉ॥ బందుగు లాపులు హతులు • బ్రాణముల విడినాడి స్వర్గముం బొందిరి మోడుమాఁకువలెఁ బొక్కెదనొక్కఁడ నేమి చూచి చేయందగుఁ బోరు శాత్రువబ • లాధిక మెన్న జయాభిలాష లేదెందుల కీప్రియాస త్యజి • యింతు స్వఖడ్గముతోడ జీవముల్.

పెద్ద—ఇది శూరధర్మముకాదు.

వెంక—అయినను దమరే యోజింపుడు.

పాప—అయ్యో! యోజించుట కింకేమున్నది!

ఉ॥ అట్టి త్రిలోక వందిత ము ♦ హామహిమాన్వితశీలయైన తోఁ
బుట్టువు మల్లమూలబ యను ♦ పుల్ త్యజియించె మురారికైన ని
ట్టన రాని నిశ్చలబ ♦ లాతీశయుండగు రంగరావుచే
పట్టిన భార్యనుం గలిసె ♦ బాపయపాసము పండఁబాటెనాన్.

వెండియు బొబ్బిలి దుఃస్థితఁ దలంచి యూటడిల్లలేకున్నాను.

మ॥ ఎవఁ డార్జించెనో యెన్నఁ డేర్పడియెనో ♦ యీరాజ్యమేలాటి వై
భవముల్ గాంచెనో పద్మనాయకుల డా ♦ ర్భాగ్యంబుచే నేటితో
యవనాధీనమునన్ మెలంగి గత స ♦ ర్వాధిక్యమై పొల్పుఁద
క్కె విధిపొప్తిని మీఱఁజాలక యశ ♦ క్తి శూరు లీక్షింపఁగన్.

ఏమో? సర్వనాశమైన తదుపరి విక్రమమునలనఁ బ్రయోజ
నములేదు. ఆత్మహత్య మార్గముననైన రంగారాయాదులఁ గలిసికొన
యత్నించుటయే సమంజసము.

పెద్ద—ప్రభువులు తప్పఁ దలంచుచున్నారు.

వెంక—మనవిచేయఁగలవాండ్రము కాముగాని దూర మాలో
చింపుడు.

పాప—ఔను. ఆత్మహత్య మహాపాతకము. రణరంగమరణమే ముక్తి
ప్రదము. కనుక సమరతలంబే ప్రవేశయోగ్యంబు. ఇంక
యుక్తాలోచనతోఁ బనిలేదు. ఇంతలోఁజే గీడు మూడఁదగినది
యులేదు. (కొంచెమాఁగి) వెంకన్నా! సరే. బాగుగనున్నది.
మనవారందఱి సంగతిఁ జెప్పితివి. ఎదిరి బలంబుల స్థితిగతులు
పలుకవైతివి.

పెద్ద—ఏ కొద్దిమందియో మిగిలిరిగాని సైనికనష్టము వారికే యధికము.

వెంక—సైన్యము లెట్లుపోయినను విజయరామాదులు మాత్రము సురక్షితముగ సున్నారు.

పాపా—తాండ్రపాపరాణ్యుగేంద్రము జీవించియుండ విజయరాము నకు సురక్షితమా? ఎన్నాళ్ళు? నేటి కాయుఃపూర్తియై తీరి వలయును.

శా॥ పాపభా మతి పుణ్యమో సలిశః బా ♦ వారాయఁడన్ బేరు సం స్థాపింతున్ జగముల్ విరుద్ధరణ ధ ♦ ర్మజుండనుంఁగాక మ త్కోపంబాటదు రామరాజ మరణో ♦ ద్యోగంబునె తుచ్చమా యోపాయంబున నేసిఁ దీర్చు దనుకన్ ♦ యుద్ధంబులోఁ దప్పినన్.

పెద్ద—దుర్మాదుని సాధించుటకు దుర్మార్గగామియైనను దప్పలేదందురు.

వెంక—తప్పినను నేడు సుఖ మనుభవించుచున్నామా, రేపు నరక ప్రాప్తి సంశయించుటకు!

పాపా—కనుకనే బాబ్బిలికింత దుర్గతిఁ గల్పించిన కట్టిఁడి నేమిచేసినను ఎట్లు సాధించినను దప్పగాదని నమ్మితిని. వీరబాబ్బిలి వేణుగో పాలస్వామి మనపాలఁ గలఁడు. అట్టి శుభశకునములు నాకుఁ బొడఁగట్టుచున్నవి. మనము సఫలీకృత మనోరథులమై ప్రభు ఋణమా క్తుల మయ్యెదము. ద్విగంత విశ్రాంత యశోవిరాజితు లము కాఁగలము. మిఁగు ధైర్య మవలంబింపుఁడు. నా బారిఁ బడి తప్పకొనఁగలవాఁడు లేడు. నిశ్చయము.

శా॥ ధర్మాధర్మవివేచనాగరిమః జి ♦ త్తంబందుఁ బోనాడి దుష్కర్మారంభుని రామభూవరువధా ♦ కార్యంబు నెగ్గించి యా దుర్మార్గంబునకున్ ఫలం బనుభవిం ♦ తున్ గోక యీరాత్రితో నిర్మానుష్యవిరోధిలోకమున శాం ♦ తిఁచున్ మదస్త్రంబులున్.

పదహాడి పాపారాయని హృదయశాంతి చేకూరుఁగాక! వెంకన్న
పెద్దన్నలారా! తెల్లవాటినది. ఈరాత్రి సర్వంబును మత్కరవాలం
బువలననే చక్కఁబడును. మీ రిరువురుమాత్రము తత్క్షణము సగుల
కంటఁబడకుండ బొబ్బిలింజేరి మాటువేషభావలతో నాయాస్థలములఁ
జూచి విజయరామరాజు పటకుటీరముకడకుఁ గటికిచీకటియందైన
ధారాశముగఁబోనైన మార్గ మాలోచించి యీరాత్రిరెండవజామున
బొబ్బిలిప్రాంతమున నన్నఁ గలిసికొనుఁడు. మసలవలదు.

వెంక—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

పెద్ద—అజ్ఞఁ గైకొందుము. (నిష్క్రమించును)

పాపా—పూజ్యమైనకరవాలమా! నేటిరాత్రి నీ వప్రతివాతప్రతా
పముఁ జూపవలయు సుమా!

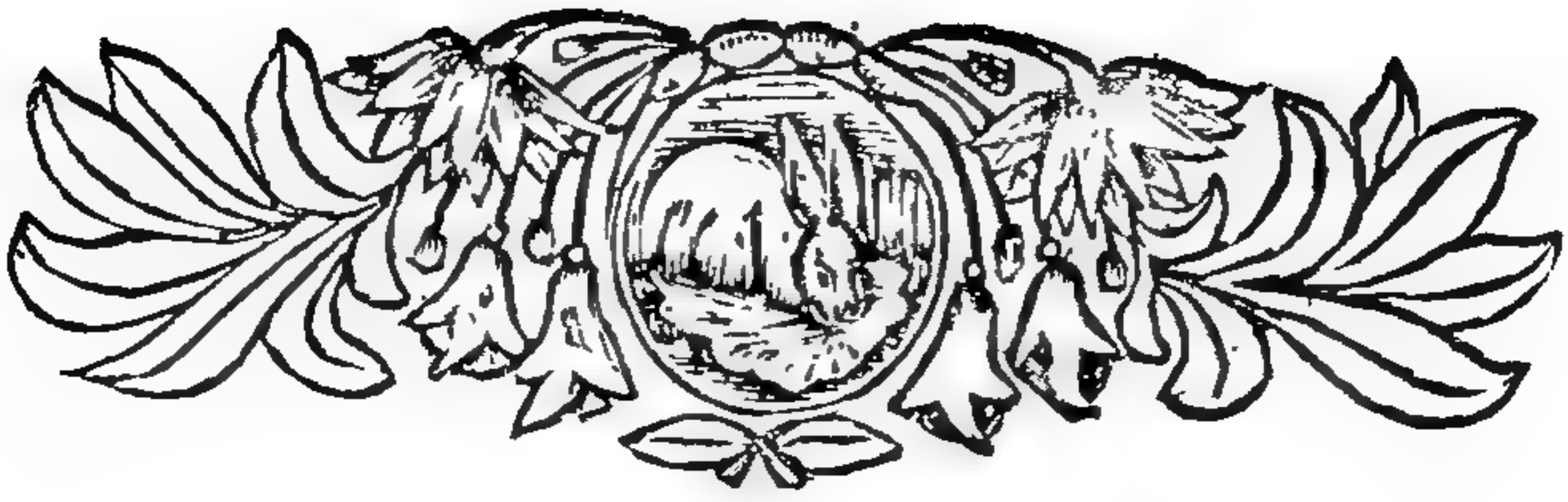
సీ॥ ప్రతిఘటించిన పరి ♦ పంధివర్గముఁ గిక్కు
రనకుండ వడి నులు ♦ మాడవలయు
ఎట్టితనుత్రాణ ♦ మేనియున్ భేదించి
విజయుఁ జిత్రివధఁ గా ♦ వింపవలయు
యవనాధమాధము ♦ హైదరున్ జంపియుఁ
జంపనియట్లు హిం ♦ సింపవలయు
స్వామియే యనెడి వి ♦ శ్వాసమున్ దిగమింగి
పాపరాయని హరిం ♦ పంగవలయు

తే॥ గీ॥ శస్త్రరాజమా! కనుక ని ♦ శ్చలతఁబూని
విమతదారుణ వికృమా ♦ భీలవహ్ని
నార్చి సదృశశ్చంద్రికా ♦ వ్యాప్తి నీవ
కూర్పఁగావలె విష్ణుర్ల ♦ గోత్రమునకు.

(ఖడ్గమును గనులనద్దుకొనుచు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(ఇది పంచమాంకము)

శ్రీమత్పర దేవతాయై నమః

బె బ్బు లి

(పద్మనా యకవిజయము)

షష్ఠాంకము

(బొబ్బిలి పురస్థానమునఁ బాపారాయణుడు ప్రవేశించుచు)

పాపా—

ఉ॥ సంతతభోగభాగ్య విఠ ♦ సత్ప్రతిభా మహనీయసత్కళా
కాంతవిరాజితంజయి ప ♦ రాకృమ సుస్థిరబాహువిక్రమో
ద్వాంతయశఃప్రభాకలిత ♦ భాసురశూరజనావృతంబునై
కాంతిలు మాతృభూమికడ ♦ గండ్లకు గుండెలు వ్రయ్యలయ్యెడిన్.

అక్కటా! బొబ్బిలిరాజ్యరమ్యపురంధీ! నిన్నెట్టి యిక్కట్టునఁ
జూడవలసివచ్చెను! పాపరాయా! పూవులమ్మిన వీధినే కట్టె లమ్ముచు
న్నావు. సంపదలు క్షణభంగురములనుట ప్రత్యక్షముగ ననుభవమునకు
వచ్చెను. శ్రీ, దేవీ! నీవు చంచలస్వభావ పనుమాట సార్థకపఱచుకొం
టవి. కట్టా! ఎట్టు లీమఃఖసాగరమును దరించెదను?

మ॥ అక్కటా! మొన్నటిదాఁకఁ గూరరిపు సం ♦ హారంబునన్ బద్మనా
యకసంస్థానముఁ బెంపునేతునని ధై ♦ ర్యంబందితింగాని నేఁ

టికి నీవిట్లు లనాధవా తెలుగు ద్వి ♦ ట్సేనాసమూహంబుబా
రికి లోనైతివి రాజవైభవ పురం ♦ ధీ! మాకు దూరస్థవై.

చీ!చీ! ఎక్కడివైభవములు! ఎక్కడిసంసారములు! ఎక్కడిదుఃఖ
ములు! ఇక నెట్టి శోకావేగంబేనియు నన్నుఁజలింపఁ జేయఁగూడదు.
నాహృదయము తాయఁగావించుకొనియెడ. వచ్చినకార్యం బొక
టియుఁ జేయుచున్న కార్యంబొక్షటియునైనది. రెండవజాము గడచు
చున్నది. వెంకన్న పెద్దన్నల జాడలేదు. చాలనిదినములుకనుక వీరు
ను శత్రుబాధితులు కారుగదా!

(వడిగ వెంకన్న పెద్దన్నలు ప్రవేశింతురు)

వెంక— } స్వామీ! నమస్కరించు చున్నారము.
పెద్ద— }

పాపా—పరిజనులారా! తొందరలేమియు లేవుగదా!

పెద్ద—లేవు.

పాపా—మఱి విజయరాముని యున్కిప ట్టెరింగితిరా!

వెంక—చిత్తము.

పాపా—మనకార్యంబు నిర్విఘ్నంబగుఁగదా!

పెద్ద—నిస్సందేహముగా.

వెంక—ఇప్పుడు రామరాజుపటకుటీరమునుండియే వచ్చుచున్నారము
ఇరువురుభటులుమాత్రము ద్వారమును గాపాడుచున్నారు.
తదితరులెల్ల రొడలుమఱచి నిదురించుచున్నారు.

పాపా—సహబాన్! మించిసమయము. దొంగపోటుతనము తగదని
సంశయింపను.

సీ॥ నిద్రించువారిచే ♦ నిరుపయసాహసం

బులఁ బ్రకటంపఁడె ♦ మునుపు చాణి

ముందు శిఖండిని ♦ బూని గాంగేయుని

సంహరింపఁ గలేదె ♦ సవ్యసాచి

భూరుహంబు వెనుక ♦ పొంచి యా నాలిని

సాధింపఁడే జాన ♦ కీధవుండు

అన్యతోక్తులాడి దో ♦ ణాచార్యు నిర్జింపఁ

దలపెట్టఁడే యమ ♦ ధర్మసూతి

తే॥ గీ॥ వాణియు మహనీయు లెద టి ♦ మాదిరిసల్పి

ఘనతఁజెందిరొ వేలు వా ♦ కొనఁగనేల?

పాపపుణ్యంబు లనియెడు ♦ భ్రాంతివీడి

బహువిధోపాయములఁ బగఁ ♦ బాపవచ్చు.

అయ్యయో! సన్నవతారపురుషులతో బోల్చుకొని యెంత పొరఁబడుచుంటిని? పాపాణంబు నొక్కకోమలాంగిగఁ బరివర్తనముఁ గావింపఁగల్గిన వనజాతాసనవాసవప్రముఖామరమౌనివ్రాత సంస్తుత్యశిష్యపాదరజస్తుల్య ప్రభావంబును నరనారాయణాది పరమపురుషభయంకర హేతుశూత ప్రళయకాలకల్పితానల్పతీవ్ర నారాయణాస్త్ర సమమహాశస్త్రప్రాప్తియు, నిజధర్మపత్న్యభిమానసంరక్షణ క్రియాస క్త ప్రేమ త్త పరిపంధిప్రాణసంరక్షణాపరప్రతిజ్ఞాపరిపాలన సామ్యధర్మకార్యానురక్తియుఁ దృణీకృతఫాలాక్షాక్షీణ కాక్షేయ ప్రతాపానన్య సాధారణోదగ్రకోధ విక్రమాభిల నిర్వక్రపరాక్రమక్రమ సదృశమహత్త్వంబును నాకు లభించెనేని నేనప్పుడు శ్రీరామార్జున ధర్మజాశ్చత్వామలతోఁ దులఁదూగఁగలను. మహాత్ముల లీలలలోఁ బ్రమాదంబుల నుదాహరణంబుగఁ గైకొని యవసరమైన తమ దుశ్చేష్టుల కస్వయింపఁ జేసికొనఁజూచుట త్సుమ్రీలపని. వారు తేవ తాంశసంభూతులు. ఎందునకైన సమర్థులు. వారిముందు మనమన నెంత! హస్తీమశ కాంతరము. కనుక నేను ప్రథమమునఁ దలంచిన విధ మను

సరింపక విజయరాముని ధర్మయఃధ్ధమఃనఁ దలపడి మగవాడ నని
పించుకొనెయెడఁగాక!

పెద్ద—అట్లయిన మనము సఫలీకృతమనోరథుల మగుట కష్టము.

వెంక—కష్ట మనియెడవేల? దుర్ఘటమనిన సరిపోవును.

పాప—ఏమనినను సరిపోదు. విజయరాముడు నాబారినుండి తప్పు
కొనుట దుర్ఘటమనినప్పుడు సరిపోగలదు.

మ॥ హరుడుక శ్రీహరియుక సురాసురలుబాహుబాహిమార్కొన్నవే
పురుషోత్తమధులు చుట్టుముట్టిన భయం ♦ బుంజెందఁగాఁ బోక దు
ర్ధరదోర్వీర్య పటుప్రతాప రిపునం ♦ తాన ప్రభాభీలభీ
కరిశౌర్యాగ్నుల నిర్వహింతురు ప్రతి ♦ జ్ఞాన్ తాండ్రవంశోద్భవుల్.

ఇక మాతాడక విజయరాముని పటకుటీరమునకు దారి
జీయుడు.

(మువ్వురు పరిక్రమింతురు)

(యవనిక యెత్త విజయరాముని పటకుటీరము, ఉత్థాత ఖడ్గులగు
నిరువురు ద్వారపాలకులు ప్రవేశింతురు.)

పాప—(దూరముననుండి) వెంకన్న పెద్దన్నలారా! మీరిరువురు
ద్వారపాలకుల నిరువురను సడిలేకుండ దవ్వులకుఁ గొనిపోయి
వధింపుడు. తడయవలదు.

(వెంకన్న పెద్దన్న లిరువురు ద్వారపాలకుల కుత్తుకలనొక్కి
యెత్తుకొనిపోవుదురు.)

పాప—పెద్దన్న వెంకన్నలు వారి నియోజితకార్యంబులు నిర్విఘ్నము
గా సాగించుకొనుచున్నారు. ఇక నేను మాత్రము మసలనేల?
(ఖడ్గమును బరీక్షించి) (మేఘగంభీరస్వరముతో) విజయనగ

రాధిపా ! పులి! పులి! మేల్కొనుము, మేల్కొనుము! (పట
కుటీరమును జించి ప్రవేశించి రాజుపైఁగూర్చుండి.)

సీ॥ హైదరుజంగు పా ♦ దాశ్రయమొందించి
దురముఁ గల్పించిన ♦ దోహబుద్ధి
ఉన్నతలోఁ దృప్తి ♦ నొందక వెలమ రా
జ్యంబేలఁ గోరు దు ♦ రాశయంబు
ఖండాంతరులమైత్రీఁ ♦ గావించి భారతీ
యుల కెగ్గురోసిన ♦ తులువతనము
పద్మనాయకకుల ♦ ప్రాభవధ్వంసనో
పాయసంకలితమా ♦ పాపవృత్తి

తే॥ గీ॥ యొక్కటై విధిబలము చే ♦ యూఁతెనొసఁగఁ
దాండ్రకులుఁడు నిమిత్తమా ♦ త్రంబుకాఁగ
నీవధావిధానంబును ♦ నిర్వహించు
నాత్మసంరక్షణోపాయ ♦ మరసికొనుము.

విజ — (కనులు విచ్చిచూచి చలించక ధైర్యముతో) చీ! చీ! విష్వర్ల
గోత్రగారవాతిశయములకు నీయీచర్య కళంక మాపాదించు
చున్నదిసుమా !

తే॥ గీ॥ ఒడలు మఱచి నిద్రించు నా ♦ యురముడైన
నధివసించి ప్రగల్భంబు ♦ లాడెదేల ?
పద్మనాయక సత్కులో ♦ దృఢుడవేని
ప్రతిఘటింపుము ధర్మ సం ♦ గ్రామకేళి.

నిరాయుధుని, నిద్రితుని జంపఁజాలిన మగవాడవని నేనింతదనుక
నెఱుంగను.

రాపా — విజయరామరాజా ! నీయనుమానుము నిన్నట్లు పీడించుచున్న
దిగాని నిన్నన్యాయంబుగఁ బొరిఁగొనఁ బాల్పదుదనా? దూర

ముననుండి కేకలు పెట్టినఁ బాటిపోయెదవని యిట్లు చేసితిని.
 ఇక నీవు నన్నెట్లును దప్పకొనిపోజాలవు. ఇదిగో వదలితిని.
 (అని విడుచును) నిద్రొడుడవేని మేల్కొల్పితిని. నిరాయుధుఁ
 డవేని శస్త్ర మందికొనుము. ఏదీ! ఇక నీశక్తిసామర్థ్యంబులు
 వెల్లడింపుము.

విజ—పాపారాయా! ఇప్పుడు పురుషుండ వనిపించుకొను చున్నాడవు.

పాపా—విజయరామా! వైషమ్య వాక్యములతోఁ బనిలేదు. నేను
 మాటలకెడమీయను! త్వరపడుము. (ఇరువురును ఖడ్గాఖడ్గి
 బోరాడుదురు. కొంతవడికి నిపుణంబుగఁ బాపారాయఁడుగారు
 విజయరామాని ఖడ్గమును నెగురఁగొట్టుదురు) రామరాజా!
 ధర్మముద్ధఫలితముగూడ స్పష్టపడినదిగదా? (అని రామరాజుపై
 నధివసించి గంభీరస్వరముతో)

తే॥ గీ॥ విజయరామనామాంకిత ♦ ద్విరద మిపుడు
 పాపరాయపంచాస్యంబు ♦ బారిబడియెఁ
 గావఁగల్గు నీరేడులో ♦ కములపారు
 వైశిమేతెంచి యితనిఁ గా ♦ పాడుకొనుఁడు.

ఓహూ! వీరస్వర్గవాస్తవ్యులగు పద్మనాయకులారా!

మ॥ నరనాథుండును బాంధవాళివినుచుం ♦ డన్ రంగరాట్నశ్శభాం
 తరమందున్ వచియించియుండిన ప్రతి ♦ జ్ఞుల్ తీర లోకైకభీ
 కరశస్త్రాస్త్రకళావిశేషభుజ వి ♦ ఖ్యాత ప్రతాపాగ్రా ని
 ర్భరశౌర్యోద్ధతి వైరిచిత్రవధ ని ♦ ర్వర్తితు వీక్షింపుడీ!

ఓరోరీ! క్షత్రియకులకళంకా! నేటికి నీపాపంబులు పండఁబా
 తినవి.

ఉ॥ మల్లమదేవియట్టిగుణ ♦ మానిత, మానవతీలలామ, నీ
 వ్యల్లలితాత్మ, నీవలన ♦ బ్రాణములం ద్యజియింపనయ్యెగ

గోల్లసనాప్తి బొబ్బిలి మ ♦ హూద్ధతిః శాపదలంచపాపముల్
చెల్లెను నేటితో విగత ♦ జీవుడవై యిక శాంతిబొందుమీ.

(అని పొడుచుచున్నాడు. విజయరామరాజు పెనఁగులాడును)

ఇంకను పెనఁగులాడెదనా? చింతవీటిగినను బులుసుచచ్చునా?

సీ॥ వీరబొబ్బిలినేలఁ ♦ గోరెద వియ్యది

నీయబ్బసామ్మానె ♦ నీచహృదయ!

పద్మనాయక కుటుం ♦ బము లార్పుపాపంబు

కట్టికుడుపకయున్నె ♦ కఠినచిత్త!

(మఱియొక చోట నఱుకును)

సర్దారులనుమేపి ♦ సంధిపాసఁగ నీని

ద్రోహ మూరకపోదు ♦ దుశ్చరిత్ర!

(వేఱొక చోట నఱుకును)

మాకోటగుట్టు వి ♦ మతి కేఱింగించిపం

దుల కిదేహభంబు ♦ దుర్మదాంధ!

(నఱుకును)

తే॥ గీ॥ నోటి కైనల్లు చాడీలు ♦ నూటిపోసి

బూసి, హైదరుఁ బురిగొల్పి ♦ పోరుఁగూర్చి

విజయనగర సామ్రాజ్యాభి ♦ వృద్ధిఁగోరి

పడిన పాట్లకు నియ్యదే ♦ ప్రతిఫలంబు.

(గాఢముగఁ బొడుచుచున్నాడు)

విజ—(ఖడ్గము లాగికొనఁ బ్రయత్నించును.)

పాపా—ఆ! ఖలమతీ! చావబోవుచు మత్తడ్డగ్రహణాభిలాషివగుచున్న

నీపెంకెతనమునకు నవ్వగుచున్నదిరా! ఇంకేటి జీవితాశ? ఇది

గో! కడ తేఱితివి. (అని వక్షస్థలమున బలముగ గాయపఱచి)

ఓహూ! విజయరామ చిత్రీవధాకథావిధాన సందర్శన కుతూ

హలోపేత విమానారూఢ గరుడగంధర్వ యక్షకిన్నర కింపురు
షాది రంగరాయ ప్రభృతులారా!

మ॥ కసిదీటక వధియించినాడ రిపుర ♦ క్తన్నాత కోద్యృత్తి మా
నస మానందముఁ బొందె బ్రేవులను దం ♦ డల్దాల్చి ప్రత్యర్థిదు
ర్వ్యసనారూఢ ఫలంబొసంగి రవిచం ♦ దార్కగ్రహస్థాయికి
ర్తినమేతంబుగ రంగరాయ ఋణము ♦ క్తింగటి వీక్షింపుఁడీ.

ఇంతటి కోలాహలము జరుగుచున్నను వైరులు మేల్కొనకున్నా
రేమి? ఓపాశ్చాత్య యవనక్షత్రియ దళంబులారా! వీరబాబ్బిలి బెబ్బులి
యను నామాంతరముఁగల తాండ్రపాపరాజ్ఞానగేంద్రంబు సంగ్రామ
కాంతార సీమ యధేచ్ఛావిహార మొనర్చుచుఁ బ్రత్యర్థిమదకుంభికుంభ
వ్రాత విదారణాసక్తదారుణాభీల ప్రతాపసుస్థిరమై విక్రమింపనున్నది.
మేల్కొనుఁడు. మేల్కొనుఁడు. త్వరపడుఁడు. త్వరపడుఁడు.

మ॥ తరమా నేనియు రామరాజనవర ♦ క్తస్నిగ్ధ కామాయవి
స్ఫురదుద్వాంతతనుప్రకాశితుఁడనై ♦ చూపట్టు నక దాఁకుఁడో
పరిపంధుల్ చవిఁగొండు తాండ్రకుల పాపారాయ సూహాభయా
కరశాస్త్రీయరణ ప్రభాకిలిత తీ ♦ క్షకోధ వికాంతినిక॥

(తెరలోఁ గలకలము) విరోధులు! విరోధులు!

పాపా—ఆ! యవన పాశ్చాత్యసైనికమధుపానమాంద్య మిప్పటికి
వదలినది. నిద్రామాంద్యమ్మన యుక్తంబెఱుంగక వారిలో
పాగు కలహించున స్థానర్చదఁగాక! (బిగ్గరగా) ఓపద్మనాయక
దళంబులారా! నిద్రాతుఁడనిగాని నిరాయుధుఁడనిగాని రణపరా
జ్ఞుఁడుఁడనిగాని విడువక పరిమార్చుఁడు. శత్రువినాశనమే మన
మఖ్యోద్దేశము. మనకు ధర్మముతోఁ బనిలేదు.

(తెరలో) అయ్యో! చూచెదరేమి? పద్మనాయక దళముతోఁ బాపారాయుడేతెంచి మన సైన్యంబుపైఁ బడినాఁడు. శతఘ్నులబ్రయోగింపుఁడు! ప్రయోగింపుఁడు!

(శతఘ్నికా వినదంబులు వినవచ్చును.)

పాపా—సెహబాను! సుందోపసుందుల చరిత్రము జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చునీ యుద్ధము చూడ వేకుకగా నున్నది.

(తెరలో) ఓరీ! మూర్ఖులరా! ఏలయిలీ! విరోధులం జూడకయే యొండొరులం దలపడు చున్నారురా? విరమింపుఁడు. విరమింపుఁడు.

పాపా—అదియే హైదరు శంతరవము. అతనిపనిఁ గూడఁ జక్కఁజేసిన నా భారము తీటును. (బిగ్గరగ) హైదరుజుగుమంత్రీవర్యా! వెరికొఱకుఁగదా నీవు వెదకునది? ఇదిగో! బొబ్బిలి బెబ్బిలి. విజయరాముని పటకుటీర పరిసరంబుల రిపుకులంగంబుల వేటాడుచున్నది. రా రమ్మ!

హైదరు—(ప్రవేశించుచు) ఇదిగో వచ్చితిని. ఓ! ఓ! పిటికి పందా! నిశీధిని గన్నగానివలెఁ బ్రవేశించియా నీకక్షసాధించు కొనునది! ఇప్పుడెందుఁ బోగలవు?

పాపా—శురుష్కాధమా! ఎందుఁబోగలనా? నిన్ను వెంటఁగైకొని వీరస్వర్గ మలంకరించెదను. బొబ్బిలి సింహాసన మధిష్ఠించెద నన్న వాఁడును, అధిష్ఠింపఁ జేసెద నన్నవాఁడును నొక్కని చేతనే గణింపదలయు నను ధాతవాత్ర శ్లాఘ్యుతరంబు.

హైదరు—పాపారాయా! చాలు నీవాచాలత!

పాపా—ఓరోరీ! మ్లేచ్ఛాధమా! వేగిరించుచున్నాను చూడు.

ఉ॥ లంచ మొసంగినంత న చ ♦ లంబువహించి వృధారణఁబుఁ గ
ల్పించిన పాతకంబది ఘ ♦ లించెను నేటికి విక్రమక్రమో
దంచిత పాపరాయ బల ♦ దర్పపరాక్రమవహ్ని నిన్న సా
ధించియె తీఱుఁ గావఁగల ♦ ధీరుఁడు లేడు జగత్త్రయంబునఁ.

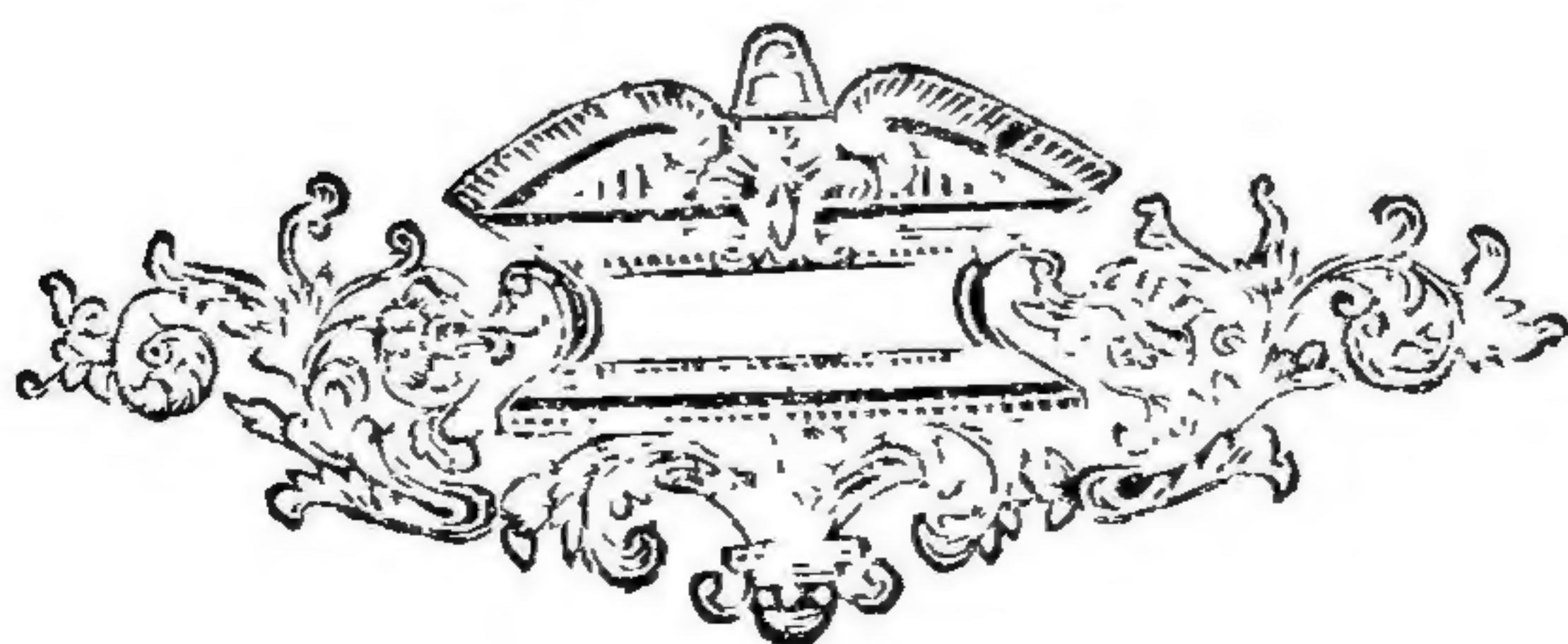
(అని కపయుచున్నాఁడు) (హైదరునకు బలమైన గాయములు
తగులును. మూర్ఛిల్లును. పాపరాయఁడు హైదరుజంగుపై
నధివసించును.)

పాపా—అహా! వీరబాబ్బిలి వేణుగోపాలస్వామి యనగ్రహమున
హైదరుఁగూడ సాధిపఁగల్గితిని. విజయరామునిఁ జేయఁదగి
నంత కార్యముఁజేసి ప్రభుఘ్నముక్తిం గఁటిని. రాజ్యమున
కాధారభూతుఁడైన చిరరంగారావు జీవించియున్నాఁడు. దైవాను
గ్రహమున వెంగళరాయఁడు బ్రతుకఁగలఁడు. పెద్దన్న వెంక
న్నలు గూడ వీరవిహార మొనర్చి స్వర్గముఁ జేరియుందురు.
బూసిగారు కరుణించిన, విజయము మాయదియే యగు.
రంగారాయాదులు లేని బాబ్బిలిఁ జూడఁజాలను గనుక నిట్లగుం
గాక!

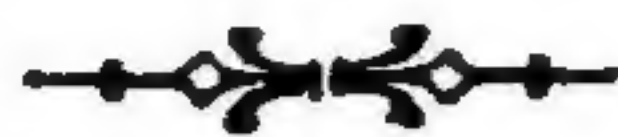
తే॥ గీ॥ ఆత్మగౌరవ సంరక్ష ♦ శార్థ మెట్టి
యిడుమలేనియుఁ జ్రిజ భరి ♦ యించుఁగాక!
హైందవులు పరస్పరకల ♦ హముల మఱచి
దేశ ముద్ధరింపఁగఁ బ్రయ ♦ త్నింతుఁగాక!

(ఇది ప ప్తాంక ము.)

(స ర్వ ము స మాప్తి.)

తప్పు పుల పట్టిక

పేజి.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
4	4	బాహువుల తీటలకాదు	బాహువుల తీటలకాదు
4	20	దేశమువ్కరతురుస్కాధమా!	రే! మువ్కరతురుస్కాధమా!
7	23	మీసాలు వెలివేయు	మీసాలు మెలివేయు
24	1	నిరాకరణోద్యమపద్మనాయ కులు	నిరాకరణోద్యమాందోళనకారకు లగు పద్మనాయకులు
24	13	సమిద్రంగప్రాధవ	సమిద్రంగప్రాధవ
30	18	పరిపంధివచతి	పరిపంధివచఃస్థితి
33	14	హైదరు	హైదరు
46	14	దిరుగుపాటు	దిరుగుబాటు
52	1	హైదరు	హైదరు
53	12	మల్లమాదేవి దివ్యశరసర్వ	మల్లమాదేవి దివ్యశరసర్వ
55	7	కత్తియందుకొని రమ్మ	కత్తియందుకొనిరమ్మ (రామామణి నిష్క్రమించి కత్తితోబ్రవ శించును)
56	20	యామె సంతానమే	యామె స్త్రీసంతానమే
60	1	ఇందిగాదేవి విలొక్తక	ఇందిరాదేవి లొక్తక
68	9	దలంప	దరింప
80	15	పద్మయక	పద్మనాయక
83	15	ధగ్మంబుల విక్రమించు	దగ్మంబు లతిక్రమించు
88	11	(తెనలో)	(తెనలో)
110	10	భీకరశౌర్యాన్నుల	భీకరశౌర్యాన్నుల

గంపలగూడెము కుమార జమీందారు, శ్రీ రాజా
కోటగిరి వేంకటకృష్ణరావు బహద్దరు గారిచే
వ్రాయబడిన యితర గ్రంథములు

1 అభినవసాండవీయము (నాటకము)	} ద్వితీయ ముద్రాణము త్వరలో వెలువడును.
2 పాదుషాపరాభవము (చరిత్రాత్మికమగు నాటకము)	
3 శృంగారతిలకము	} (రెండవకూర్పు) సిద్ధముగనున్నది.
4 మహావన నిగర్హణము	
5 చాటుపద్యములు	
6 గోషావ్యాసఖండనము (మొదటికూర్పు)	
7 ప్రణయాదర్శము — శృంగారరసభరితమగు చక్కని నాటకము—(త్వరలో వెలువడునున్నది)	

పై గ్రంథములు వలయువారు :—

పేట బాపయ్య,

గంపలగూడెం పోస్టు,

కృష్ణాజిల్లా.

అని వ్రాయవలెను.

మహిమ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావర్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA123B162
పుస్తకం పేరు	తెలుగు
తారీఖు	29/10/24
ముందు అట్ట	NO
పెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	125
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాగ పేజీలు	II, IV
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Akshaya
పేజీలు విడదీసినది	Hasini
పరిశ్చ చేసినది	Mounika
పేజీలు సరిచూసినది	HASEEMA
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good